

GALAXIE
LECTURĂ

România literară

24

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

și cu sprijinul
Fundației INSTITUTUL
PENTRU LIBERĂ INIȚIATIVĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 20 iunie 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

Lucian **BLAGA** diplomatul

pag. 16-18

un documentar de Lia-Maria Andreiță

Mircea Eliade

JOÃO BIGOTTE CHORÃO

o lectură a
*Jurnalului
portughez*

pag. 26

interviurile României literare **FRANÇOIS VALLEJO:**

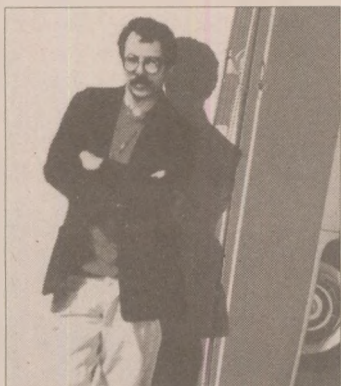
„...ce bucurie
pentru mine,
lectura romanului
meu făcută
de români”

pag. 27

s u m a r

Unde ni sunt profesorii... de A. Gh. Olteanu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Sunteți o persoană credulă?

CRONICA PESIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 5
Legi potrivnice

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 6
Stilul lui Dragomir

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș - p. 7
Autor pe drum

Poeme de Adrian Alui Gheorghe - p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu - p. 9
Rezistența la neadevăr

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

REAȚII IMEDIATE de Alex Ștefănescu - p. 10
Dragostea en miettes

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
În menghină

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Printre amintiri

Cronologia exilului literar postbelic (II)
de Ion Simuț - p. 13

FESTIVALUL „ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ” - p. 14
Mama lui de viitor de Andrei Codrescu

PREPELEAC de Constantin Toiu - p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 15

Lucian Blaga, diplomatul
de Lia-Maria Andreiță - pp. 17-18

Aici Radio Europa Liberă de Cristina Cioabă - p. 19

O contestație fără urmări de Simona Cioculescu - p. 20

Poetul trubadur de Nichita Danilov - p. 21

Candid premiat la Praga, orașul păpușilor
de Raluca Tulbure - p. 22

FRÂNTURI LUSITANE de Virgil Mihaiu - p. 22
Humorescă

Un moment edificator de Dumitru Avakian - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 24
Unde Shakespeare se întâlnește cu Hugo

CRONICĂ PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Claudia Todor, între libertate și (auto)contemplație

João Bigotte Chorão
O lectură a Jurnalului portughez
Traducere de Micaela Ghițescu - p. 26

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE - p. 27
François Vallejo: „...Ce bucurie pentru mine, lectura romanului meu făcută de români...”
interviu realizat de Marina Vazaca

CRONICA TADUCERILOR - p. 28
Stăpîni și sclavi de Codrin Liviu Cuțitaru

MERIDIANE - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Când viața avea stil

Pesimism bine temperat de Val Gheorghiu - p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie - p. 31
Domesday Book

Ochiul magic - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 3, 8, 9, 20, 27, 30), **SIMONA**

GALATCHI (pag. 4, 5, 7, 11, 12, 13, 19, 21), **ECATERINA**

IONESCU (pag. 6, 14, 15, 16, 17, 18, 31, 32), **NINA PRUTEANU**

(pag. 1, 2, 10, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Ființe de hârtie*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ** (Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1,
cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU, MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la Fundația **Institutul pentru Liberă Inițiativă**, Fundația **„Anonimul”**, **Uniunea Scriitorilor din România**, **Ministerul Culturii și Cultelor**, prin **Administrația Fondului Cultural Național**.

Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare - Groupe Sociétés Générales.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

**e mai poate face un profesor
universitar căruia i se „livrează”
material de lucru cu toptanul, fără
nici o selecție?**

SUNTEM cu toții îngrijorați, în diferite grade, în funcție de felul în care ne poziționăm față de el – uneori de la an la an, alte ori de la niște ani la alți ani – de soarta învățământului românesc. Care, într-adevăr, se afundă lent și sigur, ca alunecările de teren subrezite pe dinăuntru prin diluții acumulate în timp și care nu se știe niciodată ce consecințe vor avea pentru viața oamenilor.

Îngrijorarea dă naștere la dezbatere în care sub denumiri fudule (pacte, strategii etc.) se caută soluții. Ceea ce însă mă miră pe mine, unul, e că, de câțiva ani de când ne agităm pe această temă, n-am auzit niciodată vorbindu-se deschis și serios, fără ocolișuri prudente, despre cauza adevărată a efectului. Ba, suntem în situația paradoxală că avem, în sfârșit, acel 6% din PIB, după care alergăm de aproape 20 de ani, dar nu prea mai avem ce face cu banii reprezentați de procentul respectiv. Asta mi-aduce aminte de o anecdotă care circula prin anii '60 ai veacului trecut: se zice că Arghezi fusese invitat să viziteze studiourile cinematografice de la Buftea, proaspăt înzestrate tehnic. După ce ascultase cu mai mult sau mai puțin interes explicațiile cuvenite, corozivul pamfletar nevindecat ar fi spus, în concluzie: „Da, avem mașini dar n-avem nemți”. *Mutatis mutandis*, în domeniul apoi în discuție avem bani, avem chiar și o dotare tehnico-didactică bunicică, dar nu prea mai avem cui să plătim pentru resuscitarea învățământului. Unde ne sunt profesorii, așadar? Pentru că aceasta este, la urma urmelor, cauza cauzelor, pe care însă responsabilii noștri naționali se feresc cu grija s-o atace frontal, ascunzându-se, iarăși, în spatele unor sintagme precum „formarea primară”, „formarea continuă” etc., formule pentru care, până să fie înțelese și mai ales aplicate, vorba ceea: „trece baba cu colaci”.

Învățământul e un domeniu cu inerție mare. Până și comuniștilor le-au trebuit câțiva ani pentru a institui definitiv liceul sovietic. Pe de altă parte, această inerție a fost, atunci, dramul nostru de noroc în marea nenorocire care ne lovise. Cine și-a făcut studiile între anii '50-'60 ai veacului trecut știe că la Facultatea de filologie, de pildă, pe lângă Ion Vițner, Mitu Grosu și alții, mai rămăseseră la catedre, din nu mai contează acum ce motive, rațiuni, conjuncturi etc., și profesori ca Alexandru Rosetti, Alexandru Graur, Iorgu Iordan, Jacques Byck, Tudor Vianu, care-și făcuseră studiile în Occident și aveau nu numai o temeinică pregătire de specialitate, dar își formaseră, mai ales, o viziune, occidentală de asemenea, asupra a ceea ce era sau trebuia să fie atmosfera universitară. Fenomenul era similar și în universitățile din provincie, precum cele din Iași sau Cluj. Dacă nou-veniții „asigurau” latura ideologică, dovedită a fi, în timp, o pojghiță casantă, cei rămași asigurau pregătirea de fond.

Sub înrăurirea benefică a ultimei generații de universitari cu studii în Occident, s-a format o nouă generație de specialiști: Alexandru Niculescu, Florica Dimitrescu-Niculescu, Mioara Avram, Gheorghe Mihăilă, Valeria Guțu-Romalo, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Romul Munteanu, Ovidiu Drimba. (Pe unii, sunt sigur, îi nedreptătesc prin omisiune involuntară, dar nu a-i înșira aici pe toți este scopul acestor rânduri.)

La sfârșitul „obsedantului deceniu”, chiar și catedrele de literatură respirau un aer mai proaspăt. Reveniseră în facultate Mihai Pop, personalitate de formație europeană, Al. Piru, ucenicul lui G. Călinescu, ori se formaseră alții mai tineri precum Dan Grigorescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu sau Mircea Martin. În același timp, pojghița ideologică dovedindu-se, cum spuneam, casantă, „dezghețul” de după 1965 avea să-i recupereze pe Dumitru Micu, Paul Cornea ori Ov. S. Crohmălniceanu.

Așa se explică de ce, până spre sfârșitul „epocii de aur”, la facultățile cu profil pedagogic declarat sau doar implicat se făcea carte, cum se spune. Repartiția obligatorie care încheia studiile universitare era o consecință a faptului că sistemul nu oferea alte perspective absolventului. Ici-colo, se înregistrau evadări în presa politică ori în cea literar-artistică, una jucând pe melodia orchestrată de aparatul ideologic, cealaltă atent supravegheată de același aparat.

Dar ruptura în procesul de formare academică în Apus a devenit, în timp, o notă de plată care se cerea achitată. Într-o proporție mărunță, această notă de plată a fost diminuată de ieșirile în alte spații culturale, inclusiv occidentale, a universitarilor noștri filologi prin lectoratele

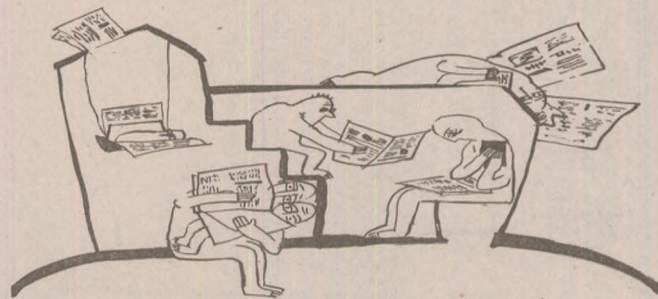
Unde ni sunt profesorii...

de limbă și cultură română. Dar una e să ai un asemenea contact între 20 și 25 de ani, când te afli în plin elan de acumulare, și alta să ajungi acolo după 30, când, uneori, împrejurarea se transformă într-un fel de turism cultural.

Ce se întâmplă astăzi în facultățile noastre cu profil pedagogic, doar declarat după cum se pare?! Nu prea știm dacă nu ne aflăm acolo. Iar cei de acolo nu par să fie preocupați de faptul că ei trebuie să formeze, cu prioritate, profesori. Îi „ajută”, pe de o parte, îi descumpănesc, pe de alta, hotărârile aberante ale celor care conduc destinele învățământului românesc. Ce mai poate face un profesor universitar căruia i se „livrează” *material de lucru* cu toptanul, fără nici o selecție? Cei mai mulți par resemnați în fața confuziei valorilor cu originea în învățământul preuniversitar, încheiat cu un examen de bacalaureat (vai! **național**) corupt până în cea mai intimă fibră a sa. Cum să acceptăm ideea că la asemenea facultăți nu se mai organizează examen de selecție? Și aceasta în condițiile autonomiei universitare reale, nu?

Unii dintre profesorii universitari își declară public îngrijorarea. În două *cronici ale pesimistei*, Ioana Pârvulescu conturează un fel de profil al studentului filolog. Din prima, intitulată *Ghid practic pentru studenții care au nimerit din greșeală la Litere (România literară nr. 40/12 octombrie 2007)*, reținem câteva „sfaturi”: „● Chiar dacă ai ales facultatea aceasta pentru că literatura română a fost singura materie la care puteai să copiezi în liceu și obțineai note peste 5, nu trebuie s-o arăți de la început. De aceea încearcă să-ți controlezi expresia de teroare de pe chip atunci când se pomenește un titlu sau un nume de autor. ● Când dai buzna afară pe ușa facultății, izbindu-l puternic pe profesorul care tocmai încerca să intre, nu te sfii. E un mod ca oricare altul de a-ți afirma personalitatea. ● Dacă ți se recomandă să mergi la bibliotecă și să citești pentru seminar, simte-te iremediabil jignit. Te crede incult! ● Întreb-o pe profesoara de LRC (limba română contemporană) de unde poți face rost de „*dum*”, din moment ce ea a scris pe tablă DOOM. Doar *oo* se citește *u*. ... ● Mai bine evită, în scris, verbul *a crea*. Dacă nu-l eviți, nu-ți ascunde enervarea că ba se scrie cu un *e*, ba cu doi și tu nu reușești să le ții minte. ... ● Nu te certa cu profesorul pe tema numărului de *i* cu care se scriu *noștri* și *voștri*. Mai bine scrii *noștri* cu un *i*, *voștri* cu doi și spui că tocmai ți-ai comandat ochelari (dar încă nu sunt gata). ... ● Dacă ai noroc să-l găsești la telefon pe profesorul cu care ai avut examen ieri, nu-ți începe discursul cu: „Știți, eu am avut o situație specială, n-am putut să vin la examen” – e un clișeu. Spune direct: „Când ați putea veni să dați examen cu mine, că la restanță nu voi fi în țară?” ● Dacă-ți scrii lucrarea de diplomă fără semne diacritice și profesorul se arată mirat, răspunde-i ferm: „Așa m-am obișnuit pe *mail*!” sau „Regret, nu mai pot să scriu altfel!” Impune-ți titlul: *Fata nevăzută a poetilor Vacaresti*. Sau: *Scoala de la Tirgoviste si reprezentantii ei*. ... ● La examenul de poezie interbelică în nici un caz nu citi și volumele de poezie. La ce bun, dacă ai trecut prin cursuri? ● Dacă ți se dă un text de *comentat la prima vedere*, revoltă-te: nu s-a făcut la curs. ● Dacă ai luat 4 la un examen, arată-te uimit: din moment ce până acum ai trecut la alte materii, nu-i oare normal ca asta să impună puțin respect?” Articolul se încheie cu o *notă*: „Situațiile de mai sus nu sunt inventate.”

Putem bagateliza ceea ce rezultă din sfaturile ironice citate (cam o treime din câte formulează autoarea) printr-o replică tolerant-absoluitoare de tipul „așa sunt tinerii, mai cresc, se maturizează etc.”, dar a doua *cronică a pesimistei*, intitulată *Fericiți cei ce tăgăduiesc... (România literară nr. 16/25 aprilie 2008)* nu mai lasă spațiu de manevră. E mai mult decât gravă, e de-a

a c t u a l i t a t e a

dreptul dramatică. Pentru că, de această dată, nu mai avem a face cu faptul că studenții doar nu vor, ci constatăm că **nu pot**.

Ce aflăm de această dată? Ioana Pârvulescu pleacă de la golirea de sens, prin clișeizare, a unor formule critice, glorioase cândva, de tipul „Luceafărul poeziei românești”, și zăbovește apoi asupra clișeului „Arghezi oscilează între credință și tăgadă”, în legătură cu înțelegerea căruia mărturisește a fi trăit o întristătoare experiență. „Încă de la primul curs despre poezia interbelică - povestește autoarea - îi previn pe studenți că reproducerea formulei cu pricina fără un minim comentariu are drept consecință picarea examenului. Îi dedic eu însămi bogate explicații și nuanțări de-a lungul semestrului, repetând avertismentul. Cu toate acestea, nu există ocazie să nu-mi scrie măcar o persoană, cu seninătate aforistică, „Arghezi oscilează între credință și tăgadă”, punct. Încerc totuși să-i salvez: le pun întrebări de istorie literară (Care e originea acestei formule?) și de bun-simț (Cum adică „între credință și tăgadă”, ce înseamnă asta?), la care răspunsul e o mare tăcere uimită. Anul acesta am coborât ștacheta și i-am întrebat pur și simplu pe toți cei care intraseră la oral: „Ce înseamnă cuvântul *tăgadă*?” De știut, nu știa nimeni. I-am invitat atunci să deducă din context și am primit răspunsurile cele mai aberante cu puțință, foarte departe de ceea ce așteptam, „contestare” sau „negare”. Și profesoara concede: „Dacă studenții la *Litere* care devin apoi profesori de literatură română (s. ns., A. Gh. O.) l-ar fi citit pe Arghezi însuși și ar fi preluat de acolo sintagma (din primele două versuri ale strofei a doua a *Psalmului* 6 adică: *Pentru credință sau pentru tăgadă, / Te caut dârș și fără de folos.*, n. ns., A. Gh. O.), ușor modificată, și nu din comentariile de pe internet ori din auzite, lăutărește, nu mă supăram.”

Urmează o splendidă analiză a *Psalmului* în discuție, în care se amintește și faptul că „cel care a impus... formula «între credință și tăgadă» (fără *oscilează*, care e adaus apocrif) este criticul Șerban Cibculescu”, după care, în concluzie, citim: „Un lucru e cert: nu tăgăduiești, nu contesti, nu negi Inexistentul, te războiești numai cu ceea ce există. Paradoxal, pentru tăgadă e nevoie de prezență, de credință.”

Dacă noi am ridica puțin ștacheta, am putea parafraza: nu te tulburi, nu te frământă, nu afirmi și nu tăgăduiești când nu **știi** ce nu **știi**. Până și G. Călinescu mărturisea într-o anume împrejurare: „Constat adesea cu rușine că multe lucruri nu le știu așa cum trebuie și, chiar dacă nu-mi mărturisesc ignoranța dintr-o firească vanitate, îndrept repede și pe furiș ceea ce se mai poate îndrepta.”

Se va replica, poate, că nu toți studenții sunt așa cum rezultă din cele de mai sus. Evident că nu. Ioana Pârvulescu spune clar: *Ghid practic pentru studenții care au nimerit din greșeală la Litere* (s. ns., A. Gh. O.). Nenorocirea e însă alta: cei care au nimerit din greșeală la *Litere* (și nu numai la *Litere*!) **nimeresc** sigur, fără greșeală, în învățământ. De ce? Pentru că ceilalți au venit **chemați** la *Litere* și-și găsesc, la absolvire, un loc de muncă bine plătit. Restul, poate o treime, poate mai mulți, își afla un refugiu și o *salvare* în cancelariile școlilor noastre și ciclul se reia: pun note numai de la 9 (nouă) în sus, **cultivând** cu fervoare confuzia valorilor, deversează (da, *deversează*!) facultăților studenți asemeni lor, așa cum i-a creionat Ioana Pârvulescu.

În fiecare an – bănuiesc că se știe – inspectoratele școlare organizează, pe 16 iulie, concursuri pentru titularizarea pe posturi vacante. Foarte puțini dintre candidați obțin – iarăși cred că se știe – nota 7 (șapte) care dă dreptul la titularizare. Cei aflați sub acest barem devin suplinitori. În condițiile în care destul de mulți profesori aflați în plină carieră didactică parăsesc învățământul, inspectoratele se confruntă, deopotrivă cronic și acut, cu deficitul de resurse umane. Excedate, trimit în școli nu doar pe cei care au obținut la concurs note între 7 și 5, ci și pe cei de sub limita lui 5. A fost de tot răsu-plânsul cazul unui absolvent/absolventă de la limba engleză care a primit nota 3 (trei) la concurs și a ales să predea engleza la un liceu de tradiție din București. A rezistat trei săptămâni. Da, dar alții ca el/ea au rezistat tot anul școlar și poate și anii școlari următori. Încât, întreb din nou: unde ne sunt profesorii?... Chiar dacă sentimentul că vorbesc în pustiu nu-mi e străin!

A. Gh. OLTEANU

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

NU CUNOSC persoane mai credule decât ziariștii. Mă refer, desigur, la cei care nu sunt simpli mercenari, ticăloși ori jalnice marionete ale stăpânilor venali. Prin definiție, jurnalistul preia pe nemestecate fragmente ale realității și le transpune în pagina de ziar sau de revistă. Departe de-a fi o formulă a moralității, acest mod de existență arată cât de mult s-a degradat ființa umană.

„Dreptul la informație” ascunde, de cele mai multe ori, dreptul la minciună. Chiar dacă e bazat pe intenții oneste, gestul rămâne limitativ și parțial. Și aici nu e vorba de fatalitatea oricărui act de comunicare: e vorba de perspectivă, oportunitate și întâmplare.

Ceea ce înrăutățește lucrurile e viteza de răspândire a informației. De unde deducem că naivitatea e eficientă. Ascultate și reascultate, naivitățile de ieri devin adevărurile de azi. Din simplă emisie fonică, ele se transformă în adevăruri de granit. N-am remarcat, în ultimii douăzeci de ani, să se destrame vreunul din marile poncife ale societății românești. Tot ceea ce – din naivitate, prostie sau calcul – s-a încrustat în mintea românilor, acolo a rămas. Marile diversiuni, manipularile grosolane, minciunile sfruntate au o viață mai lungă decât Casa Poporului.

Toate acestea sunt posibile, pe de o parte, pentru că n-am ieșit încă din societatea în care n-aveau importanță faptele, ci vorbele. Și, pe de altă parte, pentru că trăindu-ne existența în fața televizorului ni s-a întipărit ideea că nimic nu e real, că totul se termină cu happy-end-ul mecanic al mutării pe alt canal și cu închiderea televizorului. În realitate, lucrurile se sfârșesc arareori așa cum credem noi. Dincolo de știrile propriu-zise, realitatea își urmează cursul implacabil, în binecunoscutul amestec de cruzime și candoare, de prostie și durere, de spaime și iluminări.

Să luăm un exemplu recent din presă. Unul în care factorul emoțional și cel politic se îngemănează până la totală confuzie. E cunoscută aversiunea românului față de participarea la războaie, confruntări armate și expediții militare. Așa cum suntem creștini încă din zorii proto-istoriei, suntem și pacifiști! Drept urmare, ni se pare firesc să beneficiem de pe urma dominației Vestului asupra planetei, dar ni se pare la fel de firesc să nu participăm nici cu o fărâșmă la această stare de fapt. Am vrut să intrăm în NATO pentru că umbrela sa ne apăra de primejdii de la Răsărit, dar și pentru că ni se deschidea perspectiva unor beneficii nemaiauzite.

Dincolo de știrile propriu-zise, realitatea își urmează cursul implacabil, în binecunoscutul amestec de cruzime și candoare, de prostie și durere, de spaime și iluminări.

Sunteți o persoană credulă?

Am sărit însă ca arși când s-a pus problema participării directe în războaiele duse de apărătorii civilizației careia îi aparținem.

Acest comportament schizoid e perfect ilustrat de știrile ce anunță moartea unuia sau altuia din soldații români căzuți în războiul occidental împotriva terorismului asiatic. Faimosul Batalion 300, din care fac parte soldații români, a înregistrat în acest an cinci răniți și doi morți. Ultima victimă se numește Claudiu Marius Covrig și a fost ucis de-un atac cu grenade al trupelor rebele afgane. Îi privesc fotografia în ziare și nu pot să nu adaug regretului firesc, uman, o nuanță suplimentară de tristețe: a murit un bărbat tânăr, un bărbat frumos, un bărbat curajos. Gândul îmi zboară la familia militarului ucis, la cei rămași acasă și cărora nu le rămâne decât durerea de nestins a pierderii.

Păstrându-ne la acest nivel, nu depășim pragul credulității, al naivității limitative și, finalmente, al irelevanței contraproductive. Să nu uităm că soldații români trimiși în diverse locuri conflictuale ale planetei știu exact ce riscă – așa cum un miner e conștient că poate deveni victima surpării galeriilor, așa cum medicul știe că poate contracta boli incurabile, așa cum chiar aparent inofensiva meserie de profesor include riscuri de care nu ne dăm seama. În cazul soldaților, există un revers al medaliei despre care, în credulitatea noastră, nu ne trece prin minte să întrebăm. Aflăm despre soldații uciși, dar nu ni se spune niciodată dacă vreun soldat român a ucis – în Afganistan, în Irak, în Kosovo și pe unde vor fi fost trimiși.

Știu că această perspectivă poate părea cinică. Dar ea nu e decât echidistantă. Nu cred că o viață de afgan, irakian sau kosovar e automat mai puțin prețioasă decât una de soldat aflat sub drapelul NATO. Iar atunci când despre cea mai recentă victimă din România aflăm că era un sportiv de performanță, că s-a antrenat cu Legiunea Străină, că practica una din cele mai brutale forme de competiție sportivă – boxul thailandez –, lucrurile iau o turnură ușor diferită. Una e să trimiți la moarte oameni complet nepregătiți pentru confruntarea armată, luați cu forța din viața civilă, alta e să mizezi pe inși care au nu doar antrenamentul necesar, ci o veritabilă vocație a violenței și a agresivității. Și, de ce nu, a exterminării unor semeni.

Din acest punct de vedere, caporalul român ucis în Afganistan știa perfect pe ce tablă de șah se mișcă. Atunci când îi spunea unui prieten: „Asta e viața, poate nu mor”, el era conștient că a optat pentru un anumit stil

de viață. Surdina pusă de promotorii corectitudinii politice asupra realității, idealismul edulcorat în care se scaldă marile teorii politice contemporane arată că nu înțelegem nimic din natura umană, că refuzăm evidența, că suntem la fel de sălbatici precum locuitorii peșterii. Ceea ce diferă e sofisticarea fără precedent a mijloacelor de exterminare și distanța la care se desfășoară confruntările. Omul primitiv își omora dușmanul într-un teritoriu pe care-l puteai străbate în câteva ore. Atunci, violența era iminentă și reală. Acum, mediata prin sateliți și internet, ea are ceva aseptice, perfect ambalată în cutii de lux și, mai ales, îndepărtată.

Dincolo de felul macabru-seducător în care primim informațiile, subzistă bestialitatea umană, neconținută lui sete de înăvțire și dominație. Îi plângem pe soldații care mor în străinătate – și e o datorie de onoare să-i plângem –, dar asta nu trebuie să ne facă să punem în paranteză faptul că deocamdată e vorba de participări voluntare în expedițiile războinice. Nici unul din cei ce reprezintă România pe terenurile de confruntare militară ale planetei n-a plecat cu forța. Ba, mai mult: presa a scris în mai multe rânduri de veritabile acte de corupție ce se petrec atunci când se pune problema trimiterii de trupe românești în teatrele de operațiuni.

Am insistat asupra credulității jurnaliștilor, dar înfinit mai prostească e credulitatea electoratului. N-am reușit – și probabil n-am să reușesc niciodată – să decifrez mecanismul prin care milioane de oameni înghit gogoșile nerușinate ale politicianilor. Deși au deja experiența câtorva rânduri de „alegeri libere”, românii intră de bunăvoie într-un joc al nesimțirii și prostiei. Aceleași și aceleași figuri sinistre promit binele public, dar după nici un an de exercitare a puterii politice singurul efect e creșterea incredibilă a conturilor din bănci. Bazându-se pe votul popular, o pătură de profitori, mincinoși și hoți a făcut saltul în paradisul bogăției fără limite și-al beneficiilor nemeritate.

În cele din urmă, credulitatea se dovedește a fi principalul aliat al răului moral care a invadat societatea noastră. Formă agresivă și letală a lenii de gândire, ea pune bazele unei lumi în care prostia nu va fi un prilej de batjocură, ci unul din criteriile esențiale de recrutare a celor puși să conducă destinele majorității. Trist moment pentru o civilizație care atinsese, cândva, culmi ale sofisticării, iar acum nu e decât bătaia de joc a fundamentalismelor agresive și-a naivității suicidare.

Calendar

28.05.1907 - s-a născut Marin Iancu Nicolae (m. 1991)
28.05.1912 - s-a născut Anișoara Odeanu (m. 1972)
28.05.1913 - s-a născut George Macovescu (m. 2002)
28.05.1918 - s-a născut Werner Bossert
28.05.1921 - s-a născut Mirco Jivcovic
28.05.1922 - s-a născut Zamfir Vasiliu
28.05.1956 - s-a născut George Valentin Volceanov
28.05.1963 - a murit Ion Agârbiceanu (n. 1882)

29.05.1930 - s-a născut Gh.D. Vasile
29.05.1933 - s-a născut Stan Velea (m. 2007)
29.05.1945 - a murit Mihail Sebastian (n. 1907)
29.05.1948 - a născut Marcela Bena
29.05.1954 - a murit D.V. Barnovschi (n. 1884)
29.05.1956 - s-a născut Teo Chiriac

30.05.1882 - s-a născut Marcu Beza (m. 1949)
30.05.1883 - s-a născut G. Ciprian (m. 1968)
30.05.1921 - s-a născut Ioan Uba (m. 1990)
30.05.1931 - s-a născut Ioana Baci-Mărgineanu (m. 2000)
30.05.1935 - s-a născut Ovidiu Zotta (m. 1996)
30.05.1949 - a murit Marcu Beza (n. 1882)
30.05.1966 - a murit Oscar Walter Cisek (n. 1897)

30.05.1979 - a murit George Suru (n. 1940)
30.05.1984 - a murit G.T. Niculescu-Varone (n. 1884)
30.05.1993 - a murit Ion Sofia Manolescu (n. 1909)
30.05.2002 - a murit Eugen Frunză (n. 1917)

31.05.1883 - s-a născut Onisifor Ghibu (m. 1972)
31.05.1927 - s-a născut Mircea Aristide
31.05.1938 - a murit M. Blecher (n. 1909)
31.05.1938 - s-a născut Adriana Iliescu
31.05.1946 - s-a născut Adriana Bittel
31.05.1988 - a murit Mircea Larian (n. 1929)
31.05.1990 - a murit Vasile Nicolescu (n. 1929)

1.06.1895 - s-a născut Gheorghe Emlinescu (m. 1988)
1.06.1909 - s-a născut Ionel Marinescu (m. 1983)
1.06.1929 - s-a născut Veress Daniel (m. 2002)
1.06.1956 - s-a născut Mircea Cărtărescu
1.06.2002 - a murit Șerban Nedelcu (n. 1911)
1.06.2004 - a murit George Muntean (n. 1932)

2.06.1909 - s-a născut Grigore Bugarin (m. 1960)
2.06.1937 - a murit Iosif Blaga (n. 1864)
2.06.1939 - s-a născut Romulus Guga (m. 1983)
2.06.1944 - s-a născut Ana Selena
2.06.1964 - a murit D. Caracostea (n. 1879)
2.06.1975 - a murit Scarlat Callimachi (n. 1896)

3.06.1904 - s-a născut Athanase Joja (m. 1972)
3.06.1922 - a murit Duiliu Zamfirescu (n. 1858)
3.06.1934 - s-a născut Andi Andrieș
3.06.1940 - s-a născut Anatol Ciocanu
3.06.1959 - s-a născut Carmen Demea

4.06.1904 - s-a născut Ioan Massoff (m. 1985)
4.06.1921 - s-a născut Nicolae Țirioi (m. 1994)
4.06.1937 - s-a născut Gh. Peagu
4.06.1938 - s-a născut Dinu Grigorescu
4.06.1941 - s-a născut Vasile Vlad
4.06.1948 - s-a născut Paul Drogeanu
4.06.1950 - s-a născut Constantin Munteanu
4.06.1961 - a murit Alice Voinescu (n. 1885)
4.06.2004 - a murit Eduard Jurist (n. 1928)

5.06.1779 - s-a născut Gheorghe Lazăr (m. 1823)
5.06.1871 - s-a născut Nicolae Iorga (m. 1940)
5.06.1903 - s-a născut Gh. Dinu (m. 1974)
5.06.1926 - s-a născut Janos V. Andras
5.06.1933 - s-a născut Dan Grigore Mihăescu
5.06.1941 - s-a născut Ion Popa Argeșanu (m. 2001)
5.06.1948 - s-a născut Aureliu Goci
5.06.1951 - s-a născut Ion Cațaveică
5.06.1971 - a murit Victor Buescu (n. 1911)
5.06.1988 - a murit Gheorghe Eminescu (n. 1895)

Pardoxul lui Cardinal: „Optimistul crede că trăim în cea mai bună dintre lumile posibile. Pesimistul se teme că așa e.”

U NA DIN CĂRȚILE cu care am ținut să mă întorc acasă de la Bookfest a fost *Legea lui Murphy*. E vorba de o ediție aniversară, mult mai bogată decât cea pe care o știam, tradusă de Radu Paraschivescu și publicată în colecția „Râsul lumii”, de care se ocupă cât se poate de serios chiar traducătorul. Mărturisesc că nu mă satur să descopăr în câte feluri ne stă împotriva universul, ca un personaj mereu prost dispus, cu năbădai, care, în loc să te ajute, să-ți întindă o mână binevoitoare, își găsește plăcerea în a te contraria clipă de clipă. Există, de altminteri, două legi care consfințesc asta: *Legea lui Finagle interpretată de Niven* și *Legea lui Long*. Ele spun că „Perversitatea universului tinde către pragul de sus” și că „Legile naturale n-au milă”. Cum n-am mai scris de mult *Cronica optimistei*, ci numai pe a *pesimistei*, am găsit o alinare în legea despre forța gândirii negative, „E imposibil ca un optimist să fie plăcut surprins”, și în *Pardoxul lui Cardinal*: „Optimistul crede că trăim în cea mai bună dintre lumile posibile. Pesimistul se teme că așa e.” Mi-am reamintit și celebrele observații, principii, legi și corolare ale statului la coadă. Cred că nu există om civilizat care să nu le fi trăit pe pielea lui:

„Coadă de alături avansează mai repede.

Dacă te așezi la altă coadă, cea de la care ai plecat începe să avanseze mai repede decât cea la care tocmai te-ai așezat.

Întoarcerea la locul de unde-ai plecat bramburește ambele cozi și enervează pe toată lumea.

Cu cât stai mai mult la coadă, cu atât crește probabilitatea de-a te fi așezat unde nu trebuia.

Cu cât coada e mai scurtă, cu atât se mișcă mai încet. (Aici mi-aș permite să adaug un corolar: Când ai un singur om în față, durează cel mai mult).

Dacă lucrurile merg repede, te-ai așezat la altă coadă.”

În *varianta lui Vile*, legea statului la coadă sună așa:

„Dacă alergi la o coadă scurtă, ea se lungeste brusc.

Când stai la o coadă lungă, cei din spatele tău sunt îndrumați spre o coadă scurtă, abia formată.

Dacă pleci o secundă de la o coadă scurtă, la întoarcere o găsești lungă. [...]

O coadă scurtă la intrarea într-o clădire devine lungă după ce-ai ajuns înăuntru” etc.

În *varianta autohtonă* ar trebui să se mai pomenescă de casiera care își numără banii tocmai când ești singurul cumpărător, de schimbul de casiere din momentul în care ajungi tu la casă, de blocarea casei de marcat cu o persoană înaintea ta etc.

Itind de aici, de colo, ca să văd varietatea bețelor puse-n roțile universale ale existenței, am constatat că există un sector slab reprezentat, dacă nu cumva complet absent din legile lui Murphy. E vorba de *murphologia feminină*. Amintindu-mi de observațiile semenelor mele și punându-le laolaltă cu corolarele scoase din experiențele personale, am încropit și eu câteva legi feminine. Iată-le pe cele mai banale:

Principiile generale ale vestimentației

Legile asortării, ale Diane

Dacă ai cizme la culoare, n-ai poșetă.

Dacă ai și poșetă, observi mai târziu că are fermoarul stricat.

Dacă ai cizme și poșetă asortate, tocmai ți-ai pătat singura rochie la care se potrivesc.

Când le ai pe toate, înseamnă că a trecut moda și nu se mai poartă culoarea respectivă.

Legea pantofilor

Pantofii care-ți veneau perfect în magazin, devin mici peste câteva zile, când vrei să-i încalți prima dată.

Corolar

De câte ori îi încerci în zilele când nu ai nevoie de ei, îți sunt perfecți.

Completări

Cu cât a fost mai scumpă o pereche de pantofi, cu atât o porți mai rar.

Legea Vaiei

Dacă vânzătoarea spune „Mi-am luat și eu, la fel!”, n-o cumpăra.

Legea spălatului de rufe colorate

Toate rufe ale căror culori îți plac ies la spălat.

Ioana Părvulescu
CRONICA PESIMISTEI

Legi potrivnice

Perversiunea culorilor remarcată de Carmen

O culoare care a ieșit foarte ușor dintr-o rufă, nu mai iese nicicum după ce a murdărit rufa de alături.

Legea petelor

Culorile ies, petele nu.

Sentința Mariei

Ape trece, petele rămân.

Legile căsătoriei și divorțului

Legea Siminei

Bărbații cei mai buni sunt întotdeauna căsătoriți

Corolar

Dacă un bărbat e necăsătorit, nu înseamnă automat că e bun.

Alt corolar

Dacă un bărbat liber e totuși perfect, înseamnă că tu tocmai te-ai căsătorit.

Legea divorțului, a Martei

Faptele pentru care ai divorțat de un bărbat nu se vor mai repeta în căsnicia lui cu următoarea nevastă.

Observația surorii ei

Dacă se recăsătorește cu aceeași persoană, faptele se vor repeta întocmai.

Legea acoperitului în patul conjugal (și nu numai) Plapuma pentru două persoane nu ajunge niciodată pentru două persoane.

Legea cumpărării de cosmetice

Legea rujului

La culoarea pe care pui ochii, lipsesc testerele.

Dacă există tester și-ți place, lipsește produsul.

Când există tester și produs, înseamnă că n-ai nimerit culoarea.

Observația Marinei

Acasă culoarea rujului are întotdeauna altă nuanță decât în magazin.

Observația Oanei

Niciodată fardul de obraz încercat pe mână, nu are aceeași culoare ca pe obraz.

Observația lui Sumi

Când îți alegi, după multe căutări, un parfum proaspăt, se va găsi cineva din anturaj care să spună: „Îți plac parfumurile atât de dulci?”

Legea cremelor, a Doinei

Cremele în cutiile cele mai mari au cel mai puțin conținut.

Cremele de zi se deosebesc de cremele de noapte numai prin preț.

Corolar

Prețul mai mare e întotdeauna la crema pe care o

actualitatea

vrei, indiferent dacă e de zi sau de noapte.

Legea soldurilor

Vezi prima dată anunțul „solduri” în ultima zi a perioadei.

Corolare

Tot ce a fost bun și ieftin s-a dat din prima zi.

Tot ce poți cumpăra la solduri sunt mărimile extreme.

Dacă totuși ochiști un produs frumos și care ți se potrivește, e singurul care nu e la solduri.

Legea tortului, a doamnei Vlădan

Tortul are cu atât mai mari șanse de a fi ratat cu cât musafirul pe care îl aștepti e mai important.

Corolar

Dacă totuși îți izbutește perfect, înseamnă că musafirul va refuza desertul.

Observația domnului Vlădan

Reciproca e valabilă, atât la lege, cât și la corolar.

Numele Vampe

Conform Legilor lui Murphy, la articolul *Arta pseudonimului* pe care l-am scris în nr. 21 al **României literare**, și care conținea câteva ipoteze nefondate, am primit cele mai multe ecouri. Am făcut supoziții cu privire la identitatea – pe care n-o putusem stabili – a unei anume „Laura Vampa”. Adevărul e că primul loc în care am căutat cine se ascunde îndărătul unui pseudonim atât de original a fost *Dicționarul de pseudonime* al regretatului Mihail Straje (1901-1978), căruia i-am mai adus elogii și în alte articole, pentru migăloasa lui muncă de inventariere. Nu-mi explic în alt mod decât prin cine știe ce lege a lui Murphy faptul că n-am găsit numele, deși exista, cuminte, la locul lui (p. 761). Nu-mi doream să-l găsesc, probabil, de dragul misterului care-mi permitea, ca detectivului din *Sub pecetea tainei*, să brodez fantezist pe marginea lui. Din fericire – și mă bucur, pentru că adevărul e, în chestiuni de istorie literară, preferabil misterului – avem cititori atenți și bine informați, astfel că am primit două scrisori (de la dl. Iordan Datcu și de la dl. Cornel Galben) și o săpuneală publică pentru neatenție de la colegul Ștefan Agopian. *Mea culpa!*

Citez din gentila scrisoare a domnului Iordan Datcu, care începe cu datele din *Dicționarul* amintit: „a trăit între anii 1873 și 1969”, numele ei real este Libertatea Bruteanu, „a colaborat la *Liga ortodoxă*, *Lumea ilustrată*, *Presa*, *Reclama*, *Revista noastră* și *Săptămâna ilustrată*. A mai semnat Libertatea Vaian.” Publicistica ei, continuă dl. Datcu, „a fost remarcată de Nicolae Iorga în *O luptă literară*, I-II, Valenii de Munte, 1914-1916, volume reeditate de Valeriu și Sanda Răpeanu în anul 1979. În ediția acestora, la paginile 238 și 319 sunt două aprecieri ale lui Nicolae Iorga despre Laura Vampa, și anume despre acele pagini din *Revista noastră* în care profesoara din Macedonia (iată încă un amănunt biografic remarcabil) «dă o cronică a vieții din orașele de acolo, care merită a fi citită»; în fine, în cea de-a doua mențiune, Iorga scrie: «foarte interesante note de viață orientală, datate 1899, Bitolia, de dna Laura Vampa». A semnat și Libertatea Vaian pentru că a fost soția lui Eugen Vaian, care a trăit între 1870 și 1897 și cu care a colaborat la editarea unor publicații”. Dl. Datcu precizează în încheiere și publicația pe care a condus-o „Vampă” împreună cu soțul ei, *Săptămâna ilustrată* și cele la care a fost activă. Îi mulțumesc atât domniei sale, cât și celorlalți corespondenți care ne citesc revista cu atâta atenție. Deși, asemenea personajului matein, trebuie să recunosc că taina era mai frumoasă. Voi reveni, probabil, într-un număr viitor, cu o reconstituire „în carne și oase” a unui personaj care, iată, reintră în circuit, chiar dacă pe o ușiță laterală.

Tot despre taină, dar la Camil Petrescu, îmi scrie prof. V. Nicoară din Ploiești. Îi mulțumesc pentru ipoteze și precizez că articolul de care își amintea se numește *Conjectura lui Procust* și a apărut în **România literară** nr. 21/ 2004. Despre nevoia metafizică de taină am scris, tot în revista noastră, și în articolul *Sâmburele de cireasă*.

comentarii critice

INE DESCHIDE cel de-al patrulea volum al lui Alexandru Dragomir va retrăi uimirea pe care a încercat-o la lectura primelor trei – *Crase banalități metafizice* (2004), *Cinci plecări din prezent* (2005) și *Caietele timpului* (2006). Uimirea aceasta poate fi rezumată într-o singură întrebare: ce resort îl îndemna pe acest om să scrie?

Pentru orice autor obișnuit, principalul resort al scrisului rămâne dorința de a fi citit. Afurisita umoare histrionică ne joacă feste tuturor: vrem să ne oglindim în

alții chiar și atunci când jurăm că nu ne pasă de părerea lor. Numai că, în cazul lui Dragomir, varianta aceasta nu poate fi luată în calcul. Intenția cabotină de a-și vedea rîndurile ajunse sub ochii altora îi lipsea în întregime. Puține lucruri îi repugnav mai mult ca gândul de a-și pune în scenă ideile, rînduindu-le după regulile scrisului estetic. De aceea, amănuntul că cineva i-ar fi putut gusta paginile, rămînînd plăcut impresionat în urma lecturii lor, i se părea un semn de deriziune. Ba chiar o decădere din rangul filozofiei. Așa se face că idealul spre care tindea Dragomir era cel al totalei inexpressivități literare. Inexpresiv însemnînd: fără vreo preocupare pentru expresia obținută și fără vreo grijă față de efectul artistic pe care expresia îl putea avea asupra cititorului.

În al doilea rînd, rezerva pe care Dragomir o avea față de virtuțile estetice ale scrisului nu veneau dintr-o judecată de gust, ci dintr-o deficiență interioară. Dragomir nu avea aptitudinea scrisului. Era un gînditor pentru care singura ipostază autentică a ideii era cuvîntul vorbit. Tocmai de aceea scria fără plăcerea de a scrie, chinuindu-se cît timp scria și simțindu-se ușurat de îndată ce termina de scris. Rămîne un mister cum de un om avînd o relație atît de proastă cu scrisul a putut să umple atîte caiete și carnețele cu însemnări. Parcă o variabilă neașteptată a intervenit în ecuația gîndirii sale, silindu-l să acționeze împotriva propriei naturi. Căci acesta e cazul lui Dragomir: un om scriind împotriva predispozițiilor launtrice. Un gînditor oral constrîns să scrie. În această privință, singura explicație pe care o am la îndemînă se numește: instinct de conservare.

Dragomir s-a hotărît să scrie din instinct de conservare. Mai precis, nu din ambiția de a supraviețui în memoria posterității, – nu-i păsa de ea –, ci din dorința de a nu lăsa să se ducă pe apa sîmbetei niște nuanțe la care ținea mult. Pe scurt, Dragomir își însemna gîndurile ca să nu le uite, și în al doilea rînd ca ele să nu se piardă odată cu dispariția lui. Prin starea aceasta am trecut cu toții. Teama că am putea uita o nuanță pe care, dacă n-o notăm imediat, o putem pierde odată pentru totdeauna, teama aceasta ne silește să recurgem la soluția scrisului. În schimb, după ce am notat-o, ne putem foarte bine lua gîndul de la ea, căci, recitită, însemnarea ne va retezi asociația inițială de idei sau dispoziția pe care am avut-o atunci cînd am pus-o pe hîrtie.

Așa proceda și Dragomir. Scria pentru că nu avea la îndemînă un alt mijloc prin care să-și conserve ideile. Dacă ar fi avut de pildă un reportofon, negreșit și-ar fi încredințat gîndurile memoriei aparatului, ocolind astfel forma, chinuitoare pentru el, a scrisului de mînă. Apoi, nu-i greu să ni-l închipuim pe Dragomir recitîndu-și însemnările și reluîndu-le din punctul în care le lăsase. Numai așa ne putem explica revenirile și modularile unor idei care, deși par încheiate la prima redactare, vor fi reluate pe altă pagină sau chiar într-un alt caiet. În plus, dacă ne amintim că a murit fără să pomenească nimănui de aceste caiete, ne dăm seama că retractilitatea socială a acestui om avea rădăcini profunde. De fapt, încăpățînarea cu care evita să apară în public, refuzînd mereu să se manifeste în vreo împrejurare oficială, încăpățînarea aceasta nu pornea din timiditate sau din modestie, ci din ceva mult mai adînc: dintr-un sentiment indelebil al ratării proprii, din certitudinea că viața lui fusese un eșec. Cînd intuiești că de cariera ta profesorală s-a ales praful – iar Dragomir era anume înzestrat pentru a fi profesor universitar – toate surogatele menite a-ți îndulci ratarea, de la simpozioane la discursuri publice și de la articole

sporadice la eseuri adunate în antologii, nu mai pot reprezenta defel o consolare.

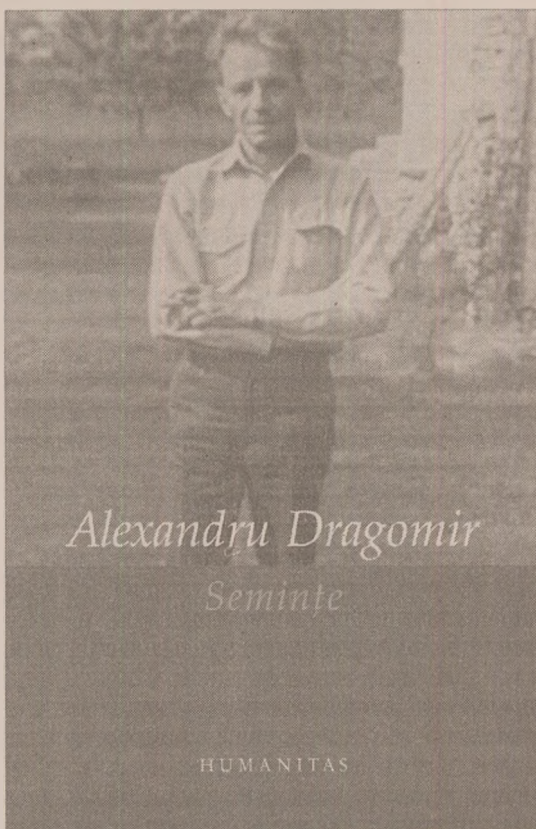
În această privință, Dragomir a fost exemplul unui resemnat fericit: se împăcase cu nedreptatea sorții și își trăia viața în consecință. De exemplu, la colocviul de la Sibiu din iulie 1999, care a marcat 90 de ani de la nașterea lui Noica (la care au participat Mihai Șora, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Sorin Vieru, Ion Dur și alții), Dragomir, deși a fost prezent în sală, a refuzat să vorbească. Judecat după amănuntele biografice care îl legau de Noica și după cunoștințele pe care le avea despre opera lui, Dragomir era cel mai îndreptățit să vorbească despre filozof, și totuși nu a făcut-o: a stat

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Stilul lui Dragomir

Alexandru Dragomir, *Semințe*, ediție îngrijită de Gabriel Liiceanu și Bogdan Mincă, Editura Humanitas, 2008, 268 pag.

asezat pe un scaun, lipit de perete, și a privit spectacolul cu o mimică împietrită. Fața sa ridată de fumător incorigibil (trecuse deja prin două infarcte) era efigia inexpressivă a unui om pentru care ieșirea în public nu mai însemna nimic.

Și mai există un motiv pentru care Dragomir alesese scrisul ca mod de conservare a gîndurilor. Motivul constă în presiunea exercitată de obișnuință, în înclinația de a-și exercita o deprindere pe care o stăpînise foarte bine în tinerețe. Cu alte cuvinte, cînd excelezi în gîndirea speculativă, cînd ai pe deasupra memoria citatelor, a autorilor și a etimologiilor clasice, nu poți să nu-ți exerciți

Rămîne un mister cum de un om avînd o relație atît de proastă cu scrisul a putut să umple atîte caiete și carnețele cu însemnări.

dexteritatea filologică, și asta chiar dacă o faci numai pentru tine, în virtutea unui antrenament secret menit a-ți păstra vie o îndemînare care altfel, în lipsa exersării, s-ar slei cu totul. Așa cum jocul de șah nu cere obligatoriu adversari exteriori, nici filozofia nu are nevoie musai de interlocutori vii. E îndeajuns să ai temperament de gînditor. Temperamentul acesta e precum o calitate care te constrînge s-o pui în lumină, e precum un organ care te somează să-l folosești. Atîta doar că organul în cauză nu are legătură cu ușurința scrisului. Căci Dragomir gîndea ușor și scria sisific. Oralicește zbură, pe pagină se țira. Și pe cît de lejer se mișca pe terenul jargonului filozofic, pe atît de încorsetat se simțea în chingile prozodiei scriitoricești.

De aceea, am fi ipocriți dacă am deplînge vitregia destinului scriitoricesc de care a avut parte, spunînd de pildă că, dacă ar fi putut să scrie liber, ne-ar fi dat strălucite mostre de respirație narativă. Nu, în materie de scris, Dragomir nu putea să dea mai mult decît ne arată caietele sale. În schimb, în materie de retorică vie, Dragomir ar fi putut să lase discursuri memorabile. De exemplu, ca autor de audiobook-uri, Dragomir ar fi fost mare. Așa însă, va rămîne un exemplu de cît de fugare și fragmentare pot fi scrierile unui gînditor atunci cînd e lipsit de aptitudinea scrisului. Cît despre cîștigul pe care i-l poate oferi volumul cititorului, acesta nu poate fi decît incitarea, declanșarea meditației personale. Dragomir e un bun inspirator: notițele lui pot isca asociații neașteptate de idei.

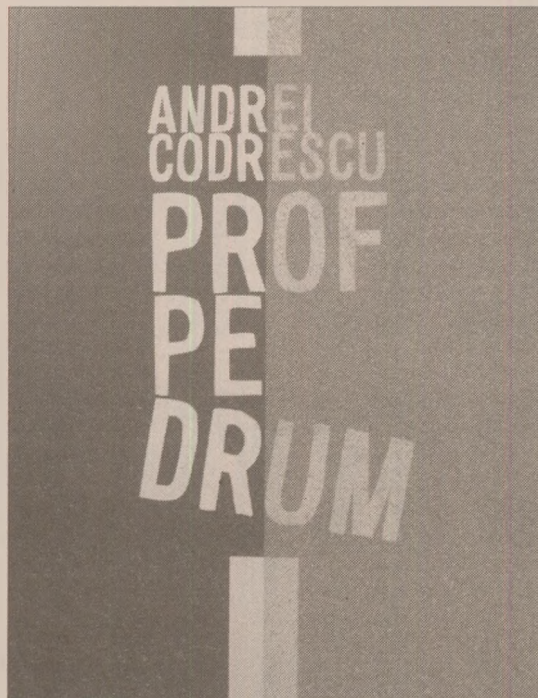
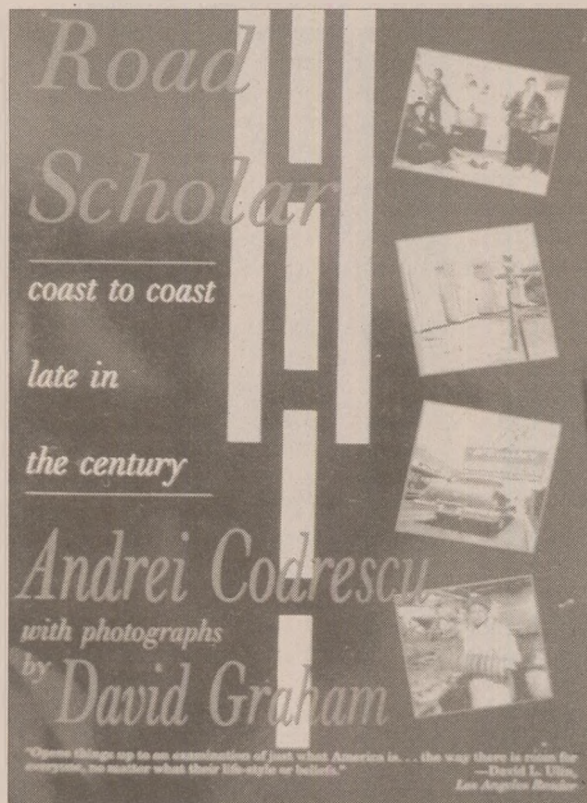
Dragomir știa să observe și să analizeze ceea ce observa. În fond, *Semințele* cuprind două tipuri de notații. Primele țin de tiparul tradițional al disciplinei: istoria filozofiei, termenii filozofici, reflecții privitoare la cei 12 mari gînditori ai Europei. Dintre ele, multe gravitează în jurul temei sale obsesive: problema timpului. Timpul e centrul gîndirii sale, vortexul din care pleacă și se întorc toate.

A doua categorie de însemnări cuprinde meditațiile făcute pe marginea unor experiențe proprii. Genul acesta de însemnări sunt cele mai atrăgătoare, fiindcă în ele înțîlnim singurele cuante de emoție umană pe care Dragomir le lasă să răzbătă în volumul de față. E drept, avînd spiritul mulat pe calapodul sarcastic al unei inteligențe cinice, Dragomir nu-și îngăduie suspine de autoconsolare. Scrie despre sine cu detașarea cu care scrie despre vremea de afară, dar important e că totuși o face. De pildă, însemnările despre propria bătrînețe. Ele încep la vîrsta de 60 de ani (1986) și continuă pînă în 2000. „Uitarea la bătrînețe e mai rar neantul amintirii, cît slăbirea puterii de selecție. Amintirea există, dar nu poți s-o prinzi, ca pe un post de radio la un aparat cu selecție proastă. Dovadă că uneori «simți» ce cauți în memorie, «îți stă pe limbă» sau ți-l amintești doar parțial (despre un nume care începe cu «B»), dar nu-l prinzi cum trebuie. Dovadă că alteori îți revine ușor, ba chiar se prezintă singur.” (p. 91) „Pentru bătrîni, ziua are alt înțeles: dimineața e o adunare din oboseală, amiaza precarul sentiment că parcă totuși ești în ordine cu lumea, dar seara e amurg, iar noaptea frica să nu se sfîrșească ziua, fiindcă știi că intră în lumea prevestitoare a întinericului.” (p. 113)

Dar poate cea mai fină meditație e cea de la paginile 110-111, unde Dragomir descrie panta descendentă pe care interesul omului față de regnuri îl înregistrează odată cu înaintarea în vîrstă. Pe măsură ce îmbătrînește, omul este tot mai puțin interesat de oameni și tot mai mult de animale, de plante și, în final, de pietre. Așa se face că, la senectute, nu îl mai preocupă decît copacii și plantele, pentru ca în pragul morții, să nu se mai simtă legat decît de regnul mineral, ca semn prevestitor al stației terminus. „Interesul omului de-a lungul vieții urmează o biologie coborîtoare. Tînăr fiind, ceea ce te interesează îndeosebi sunt oamenii. [...] Cu vîrsta începi să cobori. Bătrîinii prețuiesc mai mult animalele (domestice: cîini, pisici) decît pe oameni, tîn mai mult la ele. Apoi (cel puțin la mine), începi să îndrăgești copacii, florile, lumea vegetală. De cîtiva (puțini) ani, am cu adevărat o patimă pentru copaci. [...] Va veni oare vremea cînd voi iubi mineralul? Vremea ultimă, înainte de unirea cu el?”

Una peste alta, un veritabil jurnal de idei a cărui principală calitate e scurtimea reflecțiilor și, totodată, profunzimea lor. ■

Reinventând practic America, Andrei Codrescu descoperă de fapt, imperial, România. Așa cum și-o amintește, așa cum o prezintă miturile de carton ale industriei imaginii, așa cum și-o închipuie, cu denivelări, românii.

Andrei Codrescu, *Prof pe drum*, traducere de Ioana Avădani, Editura Curtea Veche, 2008, 230 pag.

comentarii critice

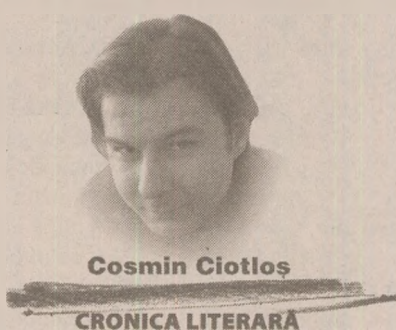
CHIAR ȘI AȘA, tradusă aici cu o întârziere de cincisprezece ani, o carte cum este *Prof pe drum* se adaugă inspirat bibliografiei românești – în creștere – a lui Andrei Codrescu. Sau, mai precis spus, atitudinii românești – constante – a lui Andrei Codrescu. Fiindcă între volumele scrise de acesta direct în limba maternă și volumul integral nord-american despre care vorbesc tînde să se configureze totuși, în permanență, o distanță a conștiinței. Între poemele emoționale din *Instrumentul negru*, cele furibunde din *Femeia neagră a unui culcuș de hoți*, cele tranzacționale din *Submarinul iertat* și acest op publicat de Editura Curtea Veche există, dacă privim lucrurile cu o atenție detașată, mai multe pliuri separatoare.

Cel dintâi e – fără îndoială – unul al faimei. Poate că echivalentul românesc al titlului, foarte inteligent ales, nu lasă să se deducă fără niscăiva eforturi originalul. Care nu e altul decât – cititorii familiarizați cu activitatea lui Codrescu o știu – binecunoscutul *Road Scholar*. Adică întâi filmul făcut de-a lungul autostrăzilor americane; apoi cartea, în mare parte extinsă, care i-a urmat.

Cel de-al doilea mi se pare a ține de substanța internă a genului literar. Dacă pentru poezia scriitorului născut în Sibiu și format în New Orleans câteva aproximații comparative ne stau oricând la îndemână, nu îmi imaginez cum putem capta, cu repere autohtone, sensurile acestui volum. Reportaj nu e, decât în cel mai permisiv dintre înțelesuri. Scenariu nu e, dintr-un simplu calcul cronologic, fiind ulterior filmului. Roman nu e, pentru că libertatea totală conferită personajelor ar submina eventuala instanță narativă. Să ne mulțumim momentan cu varianta – curată ideatic – a suplimentului contextual.

În ce fel? *Prof pe drum* (adică *Road Scholar*) nu e, în ceea ce-l privește pe Andrei Codrescu, o carte singulară sub aspect tipologic. O putem apropia destul de convenabil de *Ay, Cuba!* sau, mai aproape de interesul nostru, de *Gaura din steag*. Toate menținând un raport variabil, dar corect cu mediul cultural și istoric românesc. Una, printr-o analogie continuă între o copilărie aflată sub semnul câtorva marote staliniste, cealaltă, prin revenirea, lipsită de euforie, în mijlocul nesperatei revoluții din 1989. Schema de constituire a unor astfel de volume itinerante pare simplă, însă talentul investit rămâne, practic, imposibil de reprodus.

Reinventând practic America, Andrei Codrescu descoperă de fapt, imperial, România. Așa cum și-o amintește, așa cum o prezintă miturile de carton ale industriei imaginii, așa cum și-o închipuie, cu denivelări, românii. E o observație care conține în ea forța unei

Autor pe drum

evidențe și pe care numai umorul special al autorului însuși ar putea-o, până la urmă, relativiza. Există, pe fiecare pagină, un lirism mereu subminat și o narativitate pusă sub la îndoială, o biografie cu multe puncte comutabile și o sinceritate care trebuie luată *cum grano salis*.

Drumul lui Codrescu la volanul unui Cadillac roșu începe cu o deznădăcinare. Din pieton convins, el devine, la capătul unor tatonări de tot hazul, un conducător auto mai mult decât prudent. Carnetul de șofer capătă, pentru el, proporțiile unui pașaport. Numai că experiența aceasta nu e pentru el, din nici un punct de vedere, cea dintâi. Pe de-o parte, a mai trăit-o în 1966, când a ajuns din Sibiu, prin Roma, în Statele Unite. Pe de altă parte, copilăria ardeleană conține și ea episoade automobilistice la limita fantasticului: „În Sibiu, mașinile erau la fel de rare ca și lebedele. Când navigai pe străzile întortocheate, trecătorii le priveau cu același soi de groază cu care priveau, pe vremuri, caleștile nobililor transilvăni. Mașinile anilor 50, precum caleștile secolului al XVI-lea, nu opreau pentru nimeni. Plebeii luau autobuzul sau călăreau niște biciclete cinstite, care făcuseră războiul. Așteptând autobuzul în ploaie, priveam râul deprimant de biciclete scurgându-se spre serviciu și mă vedeam pe mine însumi pe spinarea unei lebede. Pasărea mea cea albă ar pluti deasupra râului cenușiu de biciclete, apoi s-ar înălța deasupra turlor catedralei Teusch, ar atinge ușure acoperișurile cenușii ale Sibiului și ar ateriza în curtea școlii exact când sună clopoțelul. M-am dus cu lebăda la școală (deși majoritatea colegilor mei transilvăneni foloseau tradiționalii lilieci) până când lebăda mea a murit.” (pag. 24)

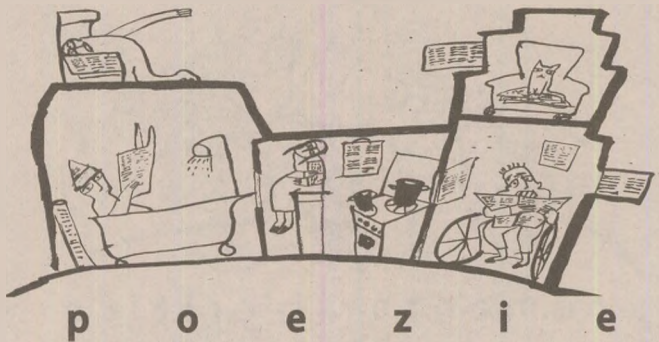
Nimic, de fapt, nu se petrece aici fără minime antecedente, fără o recuperare onestă a trecutului. Fie că e în discuție amintirea tragică a actriței Jayne Mansfield,

ucisă într-un accident rutier, fie că enorma Statuie a Libertății e contemplată turistic de zeci de emigranți acomodați de-a lungul timpului, fie că ruina orașului Detroit umbrește amintirea primei întâlniri. Intenția sintagmei savante de pe copertă devine inteligibilă. E ceva spirit doct, profesoral, specializat, în reconsiderarea vechilor trasee. Serii întregi de evenimente actuale repetă, diferit, alte serii de evenimente. Doar că, pe un asemenea ecran, Andrei Codrescu reușește un lucru rar, chiar și pentru un poet de calibrul: creează memoria.

Iar dialogul cu liderul generației Beat, Allen Ginsberg, e un antrenament preliminar pentru ceea ce se va petrece, intelectual și spiritual, în carte. Prof pe drum se află, iată, în fața mentorului: „În anii 50, prietenul lui Allen, Jack Kerouak, pleca de aici pentru a o porni la drum. O întreagă generație îl urmă. L-am întrebat pe Allen de America lui Kerouak. Allen mi-a spus că America anilor 90 se aseamănă foarte tare cu America lui Kerouak din anii 50, numai că totul e mai mult: mai multă poluare, mai multe reziduuri, mai multe găuri în atmosferă, mai mult conformism, mai multă disperare, mai multă ignoranță. «Pământul e o chestie indiană», spusese Kerouak, și Allen a repetat-o, cu rost. Știam și eu asta, de mulți ani. Dar o mai fi o chestie indiană?» (pag. 65)

Finalul cărții, care pune în mișcare brusc o incredibilă forță a cuvintelor, va dezvălui o altă filiație. Oarecum mai personală, mai vie și mai proprie lui Andrei Codrescu. Nefiind greu de anticipat, concluzia e, totuși, admirabilă și deconcertantă. La capătul lungii călătorii imposibil de repovestit, după zeci de fragmente de vis american, după vizite calme în comunități pașnice, după exerciții de tir în pielea goală, după hulare ritualuri cristaloterapeutice, vocea care plutește deasupra foii ajunge să rostească, în epitalami geologici: „Ceea ce ne ține împreună este tocmai conștiința uimită a diferențelor dintre noi și faptul miraculos că putem exista în prezența celorlalți, ba chiar – uneori și, vai, mult prea arareori – să ne iubim. Și mai este ceva, anume o forță care este a pământului însuși, o forță nativă americană care ne împinge să căutăm orașul ceresc... să urmărim iluzoria lumină a spiritului. În mod paradoxal, cea mai materialistă țară din lume este, în același timp, și cea mai spirituală. Eu unul, ca nou american și ca șofer încă și mai nou, sunt veșnic recunoscător acestei forțe native. «Pământul este un lucru indian.» Cred asta. Dar este și un lucru românesc.” (pag. 224)

În același fel straniu, destins, antipozitivist, putem vorbi, o dată cu traducerea excelentului volum *Road Scholar*, semnată de Ioana Avădani, despre Andrei Codrescu ca despre un autor aparținând, dacă nu – în sens strict – literaturii române, măcar fascinanelor drumuri care conduc la aceasta. E, recunosc, un pariu personal mai vechi, pe care, nu spre folosul meu, îmi doresc să-l câștig! ■

adrian

ALUI GHEORGHE

Ceremonia ceaiului

În timp ce în dreptul ferestrei norul se înnegrea
Ca o scăfîrlie de înger îngropată în albastrul veșnic,
Tu puneai apa la fiert ca să-mi pregătești ceaiul.

Apa scotea mici țipete, așa îmi imaginam facerea cerului:
din aburul adunat
de la atîtea piei asudate de privighetori
care cîntau o missa solemnă la nesfîrșit, silnic
sau care îngînau pur și simplu neputința de a
fi pentru o noapte om.

Nimănui nu-i este indiferentă clipa ce trece,
Nici clipei însăși care se vede
Pe sine trecînd. Apa fierbea. Norul se înnegrea și mai tare.

Oamenii n-au bucurii multe. Trec livizi unul pe lîngă altul
Măcinați de adevăruri finale. Ceaiul curgea prin mine prelingîndu-se
Direct în cer. Iubirea? Că trebuia să fie și iubirea se prefăcuse
Într-un spiriduș care își rodea tacticos unghiile.
Norul din dreptul ferestrei explodase
Ca un sîn cu lapte negru.

Otrava

Cititorul stă la porțile dimineții
și așteaptă poeziile pe care,
la lumina nopții,
poetul le scrie
cu propriul sînge,
cu sîngele celorlalți îndoit cu apă,
cu vin,
cu virtute.

E înduioșător, realitatea nu-i așa cum pare,
Lumea nu-i ticăloșită de tot, încă mai are pentru cine
Să înflorească dimineata trandafirul de hîrtie,
Încă mai are cui să-i întindă inima aburindă
Femeia născută pentru dragoste...

Dacă poezia ar fi plîne, vă dați seama cum ar ieși
Dimineata flămînzii pe stradă,
Cum ar smulge-o din mîinile poetilor
Și cîinii ar trage de ea, foamea s-ar citi printre rînduri,
Mîinile hulpave ar sfișia paginile pline de subînțelesuri,
În cancelariile lumii s-ar face planuri secrete de subordonat poezia
Căci o lume flămîndă de poezie poate fi ușor manipulată, asta se știe,
De asta nici un vers nu trebuie lăsat la voia întîmplării,
Continentele pot să se războiască pentru un distih, pentru o noapte
De inspirație a vreunui poet, patriile se țin întregi după cîta disperare
Au flămînzii lor,

în final lujerul cuvîntului
se va legăna
în bătaia vîntului,
rădăcinile se vor hrăni
din trupul de țărînă al victimelor ...

Cititorul ar putea să creadă, de asemenea, că poetul trudește sub
Cîmpiile somnului și picură veninul în gusele viperelor,

Că otrava este micul cîștig al nopților de veghe
Iar poezia este o sinucidere controlată.

(Iar sinucigașii,
doamne,
sinucigașii sunt cei care
zgîrie cu unghiile lor aerul
să găsească pentru toată lumea
o cale de ieșire
din această lume tare îngustă).

Da, fiecare cititor are poetul său.

Dar ce te faci cînd poetul e un bețiv
Care dă gata butoiul cu bere
Vreme de o poezie,
Se îmbată cu Dumnezeu în timp ce aranjează un mic trafic
Cu clipe eterne,
Cu ochii holbați de gradele de la vodka se uită la tine și se vede
Tot pe sine, imperial se ia de după umeri și plonjează
În cea mai neagră drojdie:
ziua în care își clătesc viețile
ca niște cămași asudate
toți nefericiții pămîntului

Sau, mai rău: e un fustangiu care se îndrăgostește
De femeile tuturor, le smintește, le încurajează să vadă
Stele acolo unde nu sunt decît scaieți purtați de vînt,
Le adună, le posedă cu ferocitatea albinei în floare,
După care le îndrăcește și le asmute
să se arunce goale în mare;
De asta copiii din flori îl cunosc cu toții
Și îi strigă: tată

Da, fiecare cititor are poetul său.

Dar dacă poetul e un grăsan
Care a vrut să adune tot pămîntul sub coajă,
Să-l ocrotească într-un fel încasînd bobîmacele celor svelți,
Își alintă trupul cu: fratele meu, porcul,
Iar pe tine, cititorule, te pune pe drumuri greșite
Arătîndu-ți ipotetica stea Canopus,
Trimițîndu-te pînă acolo, tîindu-ți apoi orice posibilitate
De a mai reveni între muritorii fericiți

Se pupă cu cîinii prin parcuri – spun unii -,
Botul i s-a alungit ca al lupilor,
Și-a inventat un pedigriu fabulos
Cu care vrea să treacă toate vămile pustiei din jur,
Dar, cititorule, ține-te deoparte,
Poți să iei turbarea
Iar de turbare nu scapi nici
Cu toată poezia lumii injectată
Sub piele

De asta zic:
în pămîntul de sub unghii
îngroapă-l
- cît mai adînc -
și pune-i deasupra drept lespede
un sughiț

Da, fiecare cititor are poetul său. ■

Scrisoare din Paris

Rezistența la neadevăr

CHARACTERELE puternice și spiritele cu adevărat independente nu refuză niciodată angajarea împiedec din teama că se vor înșela, că își vor pierde, angajându-se, autonomia; atâta le este aceasta de naturală, de firească – intrată în sânge. Etiemble – de care tocmai vorbeam – este un astfel de caracter și un astfel de spirit. Tânărul cu inițiale convingeri comuniste călătorește în anii 1930 prin Rusia sovietică, se lamurește repede și își declară fără ezitări dezamăgirea, este printre cei dintâi care o fac. Participă la întemeierea revistei *Les Temps Modernes* în primii ani postbelici, dar prosovietismul ei îl irita și își proclamă dezacordul încă din 1953, într-o scrisoare deschisă adresată lui Sartre.

În cartea de convorbiri cu Jean-Louis Ezine nu relatează mândru aceste concludente episoade, nici măcar o aluzie la ele – și nu face deloc mare caz de atât de vizibilă sa luciditate. Nu-și etalează niciodată meritele în planul moral, în cel intelectual cu atât mai puțin. Încamează ceea ce alții au numit – referindu-se la el – „spiritul de rezistență”.

Rezistența la neadevăr și la conformismele de toate felurile.

Disprețuiește vanitatea, emfaza, complezența de sine, răsfațul auto-contemplării, curente, aproape fără excepție, în astfel de „convorbiri”, de „mărturisiri”.

Vorbește despre sine, mai ales despre copilăria și dificila sa adolescență, dar și despre prezentul energice sale senectuți și despre proximitatea morții privite drept în față – cu o loialitate de neîmblânzit; și fără precauții, fără teama că unele mărturisiri l-ar pune într-o situație – ca să zic așa – stingheritoare. Episodul relațiilor incestuoase cu tânăra și prea senzuala sa mamă este, am văzut, edificator. Nu e singurul.

„De copil am descoperit ce înseamnă femeia, frumusețea, sănătatea și igiena sa. Asta a contat mult în viața mea, pentru că copilul ce eram, cu o mamă ca a mea, a învățat ce înseamnă o adevărată femeie.”

Interlocutorul insistă, nu vrea să treacă prea repede peste episod: „Este o temă ce a rămas majoră, ca să nu spun obsesională, în toată opera domniei voastre.”

„S-ar putea” – răspunde Etiemble neglijent, nu e treaba sa, vrea să spună, să se lanseze în considerații – el se mulțumește să relateze ce a fost, să expună și, desigur, să se expună...

Tonul e liniștit, senin, contrastând nu fără puternic efect cu insolitul mărturisirii – dure. Etiemble, sau

vorbirea pe șleau.

„Ca toți elevii internatelor...”

Înterup transcrierea, nu pot trece ușor peste cuvântul „toți”, da, toți (s. n.), nu o parte din ei, nu doar unii! – și continui:

„Ca toți elevii internatelor, am cunoscut homosexualitatea din internate, din licee, deși nu aveam vocația ei, deloc. Eram, ca toți ceilalți – din nou cuvântul globalizării – «toți!», continui citatul: eram condamnat la această promiscuitate abjectă a dormitoarelor. Nu se mergea prea departe.”

Precizare limitativă – de toată frumusețea...

„Sodomia nu era practică, numai masturbatia mutuală. Cred că toți (s. n.) oamenii onești care au fost elevi interni și au acum vârsta mea – au trăit asta... Există o curte pentru cei mari și o curte pentru cei mici. Când ajunsesem în clasa a șasea – o să-mi amintesc totdeauna de asta, căci e cea mai abjectă amintire a vieții mele – în curtea celor mari ce domina cu câteva trepte curtea celor mici, un elev dintre cei mari mă cheamă și, arătându-mi mădularul în erecție, îmi cere să-l masturbez. Era fiul unui pastor protestant și el însuși protestant – și el, mai târziu, a avut impudoria să-mi trimită un volum de poeme *bigote* (s. n.) în speranța că voi subscrie pentru un exemplar. I-am trimis înapoi exemplarul împreună cu felicitările mele pentru slaba sa memorie.”

Spirit laic – nemilosul povestitor – și s-ar zice, văzând episodul de mai sus – deloc nemotivat în opțiune.

Rând alb, acum, neapărat un rând alb, marcând trecerea la cu totul altceva... Un altceva, dar nu un altcineva decât ireductibilul, mereu nedezmințitul, mereu același – Etiemble.

Finalul cărții îl definește, îl cristalizează încă mai bine.

Jurnalistul anchetator observase că dintr-unul din dosarele răsfoite în timpul convorbirii a alunecat un pistol, care să-i fie rostul?

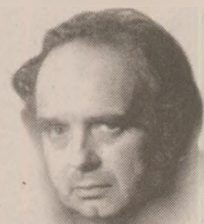
Într-adevăr, răspunde cu simplitate cel întrebat, revolverul își va găsi rostul „când voi fi atins de o boală prea dureroasă pentru soția mea și când, cu permisiunea ei, în chipul cel mai discret, mă voi sinucide, cu un glonț în tâmplă...”

Să fie asta o urmare a asimilării învățaturii lui Confucius? întreabă interlocutorul. Cel întrebat confirmă în parte – „A avut dreptate Confucius lăsând să se înțeleagă că orice om aspirând la înțelepciune trebuie să-și poarte sub braț de-a lungul întregii sale vieți – sicriul.”

Nu altceva, ține să adauge, spusese Montaigne: „La mort n'est rien, le mourir est tout.”

Lucian RAICU

3 mai 1997

Emil Brumar

CERȘETORUL DE CAFEA

El mă umbrește cu aripa lui ocrotitoare...

El mă umbrește cu aripa lui

ocrotitoare,

Deși e numai strălucire și blîndețe,

Îmi pune lucruri la-ndemîna, să

mă-nvețe,

Dar către-amurg iubirea lui mă doare,

Parcă îmi trece-aoreola pentru o clipă

Pe fruntea mea, și-i tulbure, și-i grea,

Și-mi dăruie și mie o aripă

În care mă împiedec, vai, nu știu

zbura;

Ci dînsul, simt, are nevoie de-un

tovarăș

Să-l mai ajute, cred, din timp în timp,

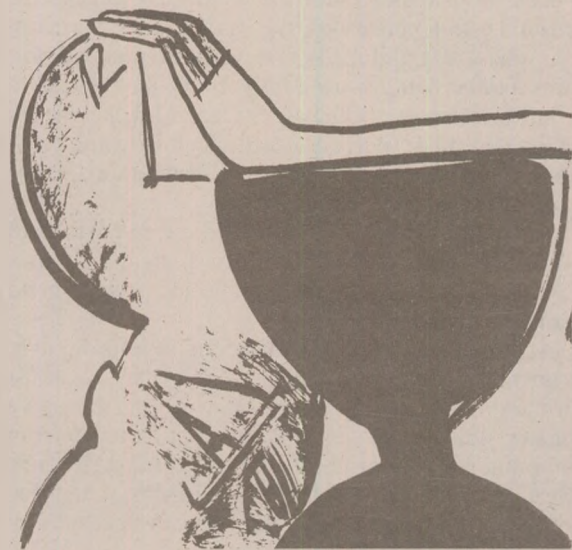
Să fie simplu și zburdalnic iarăși

Prin soarele-nclinat în anotimp

De toamnă, și să mîngîie fecioare,

Nepedepsit de Dumnezeu cel Crud

și Mare... ■

REVISTE primite

• *Universitaria*, revista Universității „Spiru Haret” din Constanța, anul IV, nr. 5, aprilie 2008. Director: Olga Duțu. Redactor-șef: Amelia Stănescu. Colaborează: Sorin Roșca, Ion Codrescu, Olga Duțu, Maria Vieru, Alexandra Botoșanu, Oana Cerbănescu (poeme), Marius Chelaru, Lucia Dăramuș, Andrei Dumitriu, Ioan Bitoleanu (articole), Ovidiu Dunăreanu (interviu).

• *Mesagerul literar și artistic*, supliment lunar editat de cotidianul „Mesagerul de Bistrița-Năsăud”, anul II, nr. 5, mai 2008. Director: Emil Dreptate. Redactor-șef: Virgil Rațiu. Colaborează: Ioan Pinte, Cornel Cotuțiu, Victor Știr, Magdalena Vaida, Ioan Mărginean, Septimiu Nicușan, Nicolae Vrămas.

• *Climate literare*, anul II, nr. 8, mai 2008. Târgoviște. Director: Ion Iancu Vale. Redactor-șef: Grigore Grigore. Colaborează: Răzvan Davidescu, Ioan Vișan, Emil Perșu, Al. Florin Țene, Florian Vârlan Neamțu („poemul lunii mai”), Adrian Georgescu, Mihai Antonescu.

REAȚII IMEDIATE

Ecologia iubirii. Un titlu mai potrivit ar fi fost *Spitalul amorului*, dar se pare că l-a mai folosit cineva, în secolul nouăsprezece... Volumul, deosebit de spectaculos, scris de un autor care pare deopotrivă a toatăștiut și trăznit, rămâne oricum inclassificabil. Poate fi folosit ca un caleidoscop de cuvinte: la fiecare întoarcere a unei pagini, îți oferă noi și noi reprezentări ale unei, să-i zicem, activități care îi obsedează pe oameni de mii de ani. Era greu de presupus că la Suceava există un asemenea om-orchestra al problemelor erotice și al reverberațiilor lor în literatură, muzică, pictură, teatru, cinematografie. Și că un asemenea spirit enciclopedic mai și scrie bine, cu o frază sintetică, decis-elegantă, ușor ironică.

Cezar Straton coboară în alte epoci repede, fără preliminar, așa cum se coboară pe o funie într-o fântână. Iată-l descinzând în Grecia antică:

„Plăcerile căsătoriei grecești sunt săracioase. Tânără soție, naivă, are puține de oferit soțului ei, datat deja plăcerilor diverse. Sătul de pederasti, el poate apela la serviciile hetairelor („tovarășelor”) precum celebra Aspazia, „flautistelor” – orice asociație este permisă! – adică prostituatelor cultivate, cu înclinații artistice, sau curvelor ieftine („porani”). La oricare din aceste categorii de meseriașe bărbatul grec ar apela, plăcerea îi este asigurată.

Pe vasele grecești cu scene erotice, amantele se oferă partenerilor, de regulă, din spate. Această poziție diferențiază net plăcerea «reală», dominatoare și vanitoasă a bărbatului grec de relația sexuală casnică, stabilă, în care penetrarea «clasică», față în față, ochi în ochi,

Dragostea en miettes

transformă periculos raportul făptaș-victimă, șef-subaltern în premisă a egalității, respectului reciproc și deci emancipării femeii. Dilemă din care bărbatul grec ieșea cu diplomatie, frecventând – adesea cu o frenezie dusă la extrem alt gen de femei decât cea pe care o luase de nevastă.”

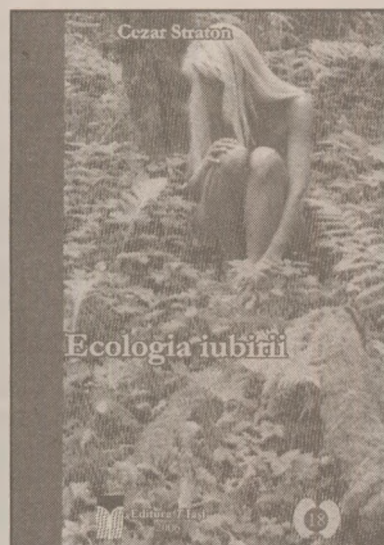
Sau iată-l coborând, cu aceeași dezinvoltură, și mai adânc în istorie, în preistorie:

„Dezvoltarea comunicării verbale, finețea cerută de prelucrarea uneltelor de silex și piatră, îndreptătesc ipoteza că oamenii de Cro-Magnon vorbeau, simțeau, visau, aveau aceleași emoții ca noi și – probabil – cunoșteau dorința, gelozia, mila și... pasiunea. Unii cercetători afirmă chiar că aceste iubiri «originare» erau mai puternice, mai adevărate decât ale noastre, fiind eliberate de reguli sociale și de legi preponderent restrictive.

Mitul «vârstei de aur» – atât de drag utopiștilor de mai târziu – pare a fi fost o realitate în paleolitic. Resursele naturale erau generoase, iar comunitățile umane, retrânse numeric, trăiau dispersate, dar nu izolate, deoarece practicau trocul cu materii prime și unelte. Întâlnirile anuale între grupurile de vânători-culegători se soldau cu schimburi de femei, ceea ce evita consangvinizarea (așa-zisa practică a «exogamiei»). În sprijinul acestei presupuneri stau scheletele de oameni sănătoși, bine clădiți, ce nu prezintă malformații congenitale consecutive incestului.”

Subiectele se schimbă de la o pagină la alta, fără ca prin aceasta să se rateze constituirea unei imagini de ansamblu. În mod surprinzător, fiecare nou text se combină perfect, ca o piesă dintr-un imens puzzle, cu cele dinainte. Liste cu oameni celebri care au murit în timp ce făceau dragoste, prezentări ale pasiunilor erotice pe care le-au trăit Napoleon Bonaparte, Benito Mussolini, Adolf Hitler, J. F. Kennedy, Marilyn Monroe, Vladimir Ilici Lenin, Iosif Visarionovici Stalin, Mao Zedong, Kim Ir Sen și alții, opinii despre căsătorie, adulter, divorț, prostituție, sfaturi date (cu umor) îndrăgostiților, enumerare a miturilor, dar și a superstițiilor și prejudecăților

Cezar Straton este un scriitor talentat și inventiv, care, descriind orgia căreia i se dedă umanitatea de mii de ani, nu devine vulgar. Ca dovadă, parcurgându-i neobișnuita enciclopedie, simțim, mai mult decât oricare altă plăcere, plăcerea lecturii.

Cezar Straton,
Ecologia iubirii, Iași, Ed. T, 2007. 648 pag.

referitoare la vagin și la falus, considerații privind atitudinea religiei față de sex, secvențe din istoria minorităților sexuale, referiri la legislația în domeniu, dar și la recuzita pusă în circulație de sex-shop-uri – acestea și multe altele compun un fel de carnaval brazilian, exotic și exuberant, al informațiilor și opiniilor despre relația dintre bărbat și femeie.

Se remarcă la acest autor năstrușnic arta citării. Iată, ca exemplu, cum prin juxtapunerea a două extrase, unul din faimoasele *Memorii* ale lui Casanova, altul dintr-un studiu publicat de Isabelle Bricard, Cezar Straton realizează o comedie neagră a vieții sexuale:

„Oameni incapabili în viața lor să seducă – prevede Casanova – vor considera seducția drept o crimă! Ei nu mă vor ierta pentru că am fost la fel de sedus ca și cele pe care le-am sedus, că nu am dorit niciodată deplin decât după ce am fost convinși de adevărul dragostei mele și mai ales pentru a nu fi găsit niciodată plăcerea decât în împlinirea plăcerii femeie iubite.”;

„Casanova – explică Isabelle Bricard – a plătit factura pentru o viață întreagă de plăceri: retenție urinară, afecțiune a prostatei, îngustare a uretrei. Trist sfârșit al unui organ altădată faimos!”

Cartea cuprinde sute de ilustrații – fotografii, montaje foto, reproduceri de artă, caricaturi –, (aproape) toate ingenioase și de bun-gust. Rareori pot fi văzute în publicațiile din România ilustrații licențioase atât de elegante. Cezar Straton este un scriitor talentat și inventiv, care, descriind orgia căreia i se dedă umanitatea de mii de ani, nu devine vulgar. Ca dovadă, parcurgându-i neobișnuita enciclopedie, simțim, mai mult decât oricare altă plăcere, plăcerea lecturii. ■

Logică

1. Liviu Ioan Stoiciu tună și fulgeră (într-un articol publicat – cu larghețe, în lipsă, probabil, de alte colaborări – în revista *Argeș* nr. 5/ mai 2008) împotriva numirii lui Radu Călin Cristea în funcția de director al Muzeului Național al Literaturii Române de către o comisie „dominată de «oamenii lui Manolescu» în frunte cu... Alex Ștefănescu”. Acuzația este repetată obsesiv, în mai multe variante, în cuprinsul articolului: „A fost numit un nou director, cum subliniam, în persoana lui Radu Călin Cristea, de o comisie a Primăriei Capitalei în care Alex Ștefănescu a impus punctul de vedere al «oamenilor lui Manolescu»”; „Radu Călin Cristea (RCC), pus în scaunul de director al MNLR de Alex Ștefănescu” etc.

Toată diatriba lui Liviu Ioan Stoiciu se desfășoară însă în gol, întrucât eu NU am făcut parte din comisia incriminată de agitatul poet și, nefăcând parte, nici nu m-am aflat în fruntea ei.

Acum câțiva ani, Liviu Ioan Stoiciu a formulat la adresa mea o acuzație similară (într-un articol din *Cotidianul*), afirmând că, în calitate de membru al unei comisii a Ministerului Culturii, de care depindea finanțarea din bani publici a unor proiecte editoriale, îi favorizam pe prietenii mei politici. I-am explicat, nu în scris, ci în dialog direct, pentru că atunci mai aveam răbdare să vorbesc cu

Desen de LINU

el, că NU fac parte din comisia în cauză. Acuzatorul meu, în loc să-mi ceară scuze, mi-a reproșat că nu i-am adus la cunoștință chestia asta din timp.

Așa stând lucrurile, mă grăbesc să-l anunț că nu fac parte nici din cercul celor care au frecventat-o în ultimii ani pe Elodia.

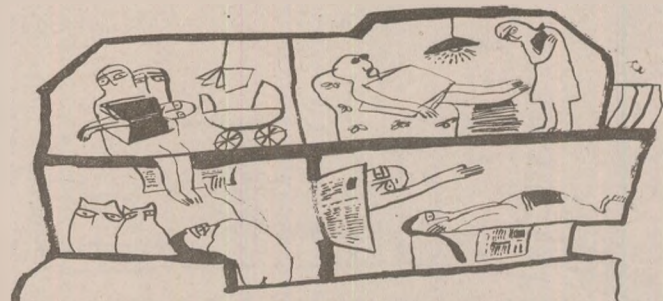
2. În același articol din *Argeș*, Liviu Ioan Stoiciu mărturisește că s-a simțit pus la zid de articolul meu, *Vocea intransigentului național*, apărut mai demult în *România literară*. Dar în acel articol eu nu dădeam nici un nume, ci făceam doar portretul generic al justițiarilor caricaturali care populează presa noastră de azi. Dacă Liviu Ioan Stoiciu s-a recunoscut în acel portret, nu e vina mea.

3. În sfârșit, tot în articolul menționat mai sus, Liviu Ioan Stoiciu mă califică drept oportunist. Ar fi bine dacă aș fi oportunist, aș avea unele avantaje. De exemplu, știind că Liviu Ioan Stoiciu este pus mereu pe scandal, aș fi putut trece peste faptul că n-are aproape nici o valoare ca poet și l-aș fi prezentat elogios în *Istoria literaturii române contemporane*, iar el nu m-ar mai fi insultat azi plecând de la informații fanteziste.

Oportunist cred că este – judecând strict logic – chiar Liviu Ioan Stoiciu. Timp de aproape două decenii mi-a trimis cărți ale sale cu dedicații lingușitoare în care mă numea nici mai mult, nici mai puțin decât „criticul dintâi” și mă asigura că are față de mine „sentimente de dragoste deplină”. Iată însă că în ultima vreme, constatând că poezia sa, tot mai caraghios-lamentuoasă, tot mai dezlănțată și plictisitoare, nu mă entuziasmează, a început să mă denigreze atribuindu-mi fapte reprobabile imaginare.

Mă rog lui Dumnezeu, din toată inima, ca Liviu Ioan Stoiciu să înceapă pe neașteptate să scrie bine sau măcar să revină la nivelul acceptabil pe care îl avea în anii afirmării lui ca poet. Dacă s-ar întâmpla așa, aș putea să-i dedic și eu un articol favorabil, iar el, nu mă îndoiesc, m-ar considera din nou „criticul dintâi” și ar avea față de mine „sentimente de dragoste deplină”. În plus, sunt aproape sigur că și Radu Călin Cristea (de altfel, un intelectual eminent) i s-ar părea foarte potrivit în postul de director al MNLR. (Al. Ș.)

**onsistența poeziei e dată, în cazul de față,
de consistența umană a celui care o scrie,
într-un registru psihologic bogat și cu o
bună utilizare a codurilor literare.**

comentarii critice

DINTRE cei șase autori ai volumului colectiv *Tablou de familie* (1995), Svetlana Cârstean, adică singura voce feminină, a avut cea mai discretă evoluție în deceniul care a urmat. Răzvan Rădulescu, T.O. Bobe, Cezar Paul-Bădescu, Mihai Ignat, Sorin Gherguț și-au câștigat – în această ordine – notorietatea, alergând pe culoare diferite, dar păstrând amintirea și solidaritatea *blockstart*-ului comun. Pe Răzvan Rădulescu, T.O. Bobe și Cezar Paul-Bădescu îi găsim grupați în numărul dedicat de revista „Dilema” lui Eminescu, semnând texte de aceeași categorie („iconoclaste”), chiar dacă nu și de același calibru. În schimb, Svetlana Cârstean a avut neșansa de a deveni personaj în romanul autofictional și mizerabilist (gurile rele spun chiar: mizerabil) *Luminița, mon amour* al fostului soț, Cezar Paul-Bădescu. După un lung și destul de chinuitor interval, poeta iese acum, în fine, la lumină, debutând editorial cu volumul de autor *Floarea de menghină*.

Atunci când cărțile nu apar chiar în momentul lor literar, cititorul simte imediat defazarea. Peste *Floarea de menghină*, amplul poem titular, se suprapune o altă sensibilitate, a promoției apărute și afirmate la sfârșitul anilor '90: tinerii furioși milenariști. Nu numai că biografismul lor, de criză și ruptură, de convulsie și explozie, este complet deosebit de biografismul fantasmatic al Svetlanei Cârstean, dar granița '89 le segmentează viețile în puncte diferite, decisive pentru traseul rememorărilor ulterioare. Pe unii, Revoluția i-a prins pionieri, dacă nu șoimi ai patriei; aproape copii, aproape fericiți, în universul lor infantil, în lumea aceea sinistru a socialismului crepuscular. Ceilalți au apucat însă și faza utecistă, și anii unei maturizări accelerate, în aceeași Epocă de Aur ce părea să nu se mai sfârșească. Înainte de a fi un simbol al poeziei Svetlanei Cârstean, menghina a fost o parte integrantă a vieții ei, la fel ca halatul albastru, planșele de pe pereții atelierului de lăcătușerie, careul de dimineată, armata pentru „domnișoarele studente” ori minunatul suc Brifcor...

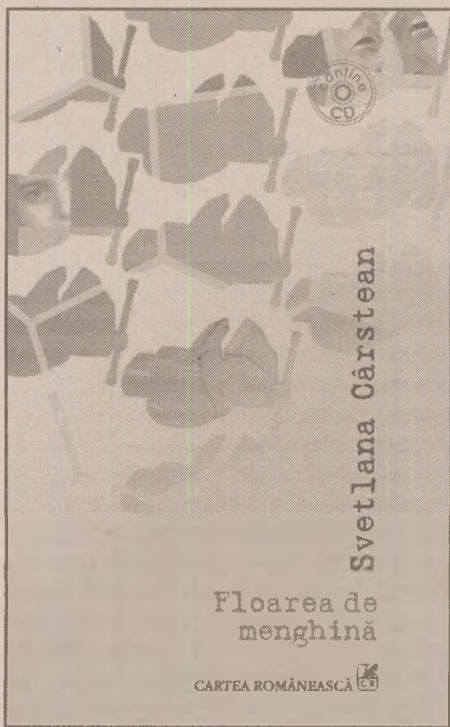
Exact din aceste componente indimenticabile ale unei adolescențe dominate de figura Marelui Cărmaci scoate autoarea materialul și simbolistica volumului, notele ironice, accentele sarcastice, dar și tonalitățile nostalgice. În centrul lumii și al existențelor planificate, normate se află bancul de lucru al muncitorului, strungul, menghina care *fixează*, deopotrivă, piesa metalică prelucrată și piesa umană prelucrătoare. Individul e o rotiță într-un uriaș angrenaj, oamenii sunt distribuiți în roluri pe care trebuie să le joace încontinuu, fără murmur. Inclusiv în Viața de Apoi, fiecare dintre cei buni își va purta însemnele profesionale: „Să-ți spun eu cum e./ Acolo fiecare stă împreună cu prietenul lui cel mai/ apropiat./ Cizmarul cu un calapod./ Doctorul cu gentuța lui burdușită cu stetoscoape./ bisturie, seringi și parafe./ Secretara cu mașina ei de scris./ Grădinarul cu sapa lui.” (*Ce povestește muncitorul*). Iar cei răi vor primi câte o pedeapsă pe măsură: „Pedeapsa e mare și cizmarului rău i se va lua calapodul./ Strungarul rău i se va lua strungul./ Grădinarului rău i se va lua sapa./ Și tuturor echipamentul de protecție.” (*Ce povestește muncitorul*, 2). Raiul și Iadul se conformează realității noastre cenușii, se... comunizează. Revenind la acest plan real din care nu există, de fapt, scăpare, partea frumoasă constă tocmai în particulele de evazionism din desfășurătorul social. O oră de somn în plus ne împinge în plin oblomovism. Chiar atelierul de lucru se poate transforma într-o casă primitoare, un spațiu închis narcotizant în care muncitorul devine una cu decorul: „Aroma piliturii îmbibate de ulei îi ametește simțurile. Muncitorul nu mai vrea să plece acasă. Nu mai poate. Nu-l siliți să plece dacă nu vrea! Rămâne în singurătatea atelierului său. Aerul dinăuntru, calduț, aproape umed, țese o haină străvezie care se depune ușor pe trupul lui. Îl învinge în scurt timp adormindu-l.” (*Visul*). Cea mai spectaculoasă metamorfoză e a menghinei înseși, căreia – într-o cascadă de echivalări metaforice – îi cresc coapse „albite de-atâta efort”, petale de floare și aripi

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

În menghină

Svetlana Cârstean, *Floarea de menghină*, Editura Cartea Românească, București, 2008, 120 p.

„înfierbântate”. Să parcurgem un fragment expresiv și caracteristic din *Epilog*: „Floare de menghină,/ te desfac în bucați, petală cu petală,/ fără teamă,/ mă uit la tine ca altădată la propriul meu sex,/ ca la propria mea frică,/ ca altădată/ la bubele mele dragi care începeau să prindă o coajă/ subțire și apoi din ce în ce mai groasă./ Floare de menghină,/ numai coaja asta/ se mai vede din tine./ Unde e strălucirea și puterea ta de altădată?/ Unde-i puterea coapselor tale/ albite de-atâta efort?/ Unde-i fierbințeala lor rece,/ precum întreg corpul tău metalic, frumos dăltuit?// (...) Cine pe cine, floare de menghină?// Topite sunt toate în topitoria fabricii mele./ Lava se scurge, încă fierbințe-n subsoluri, apoi în/ pământ, unde se răcește nevăzută și dispăre. Nimeni/ nu va mai ști de ea. Nici măcar voi care ați iubit-o/ atât./ Pe mine m-ați iubit, nu-i așa?// Iar coapsele mele se întind încet în

pat, mai puțin/ albe, mai puțin fierbinți decât la început./ Și dacă această tristețe vă molipsește, înseamnă că e/ a voastră de mult.”

Se remarcă ușor ezitarea și ambivalența subiectului cunoscător. Viața în colectiv îi apare, pe de o parte, ca un cadru osificat de rutină, uzură, masificare progresivă. Pe de altă parte, nu se poate dezice de acest set de experiențe (de)formatoare. Ele au intrat în alcătuirea intimă a eului, în structura ființei, și a le desprinde cu bisturiul pentru a restabili configurația inițială ar fi sinonim cu o mutilare. Ca un arbore forțat să crească într-un ghiveci prea strâmt, copilăria și adolescența acestei fete cuminți urmează cursul prestabilit și conturul trasat de un compas ideologic rigid. Compensațiile vin în plan imaginar, fantasmatic, în registrul suprarrealist al menghinei care înflorește.

O întrebare des repetată este „Cine sunt eu?”, completată de „Cine am fost eu?”. Interiorul launtric și identitatea însăși devin probleme insolubile, cu atât mai apăsătoare cu cât perspectivele alternează. Eul fluctuant este ori fetița cuminți, cu frică de unghiile lacuite ale mamei, visând la un tort supraetajat și la dragostea prințului Akihito; ori eleva de școală geloasă pe succesul la băieți al colegei Roxana; fie liceana cu corpul obosit de atâta stat pe loc în fața bancului de lucru, sub supravegherea câte unui maistru ridicol; fie studenta la care un tovarăș Popescu urlă cazon, în interiorul securizat al unității militare; fie femeia gravidă, care se gândește cu intensitate la pântecul mamei sale (*Două* e un poem splendid); fie o „doamnă organizată, stăpână pe sine”, realizată profesional, care se îndreaptă cu pași siguri către un taxi docil; fie – amestecând și tulburând încă o dată toate aceste identități – un om părăsit și disperat, care își trimite singur *mail*-uri, întrucât i se pare insuportabil ca *inbox*-ul lui să fie mereu gol.

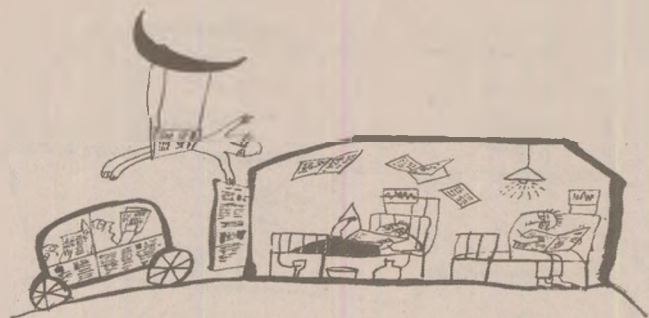
Consistența poeziei e dată, în cazul de față, de consistența umană a celui care o scrie, într-un registru psihologic bogat și cu o bună utilizare a codurilor literare. Cele patru secțiuni ale volumului, cu diferențe marcate și cu unele inegalități (preferatele mele sunt *Cartea părinților* sau „*Sunt cuminți, promit*” și *Cartea singurătății* sau *Do You Yahoo?*, iar secvența mai slabă mi se pare *Cartea iubirii* sau *Akihito*), formează totuși un întreg și dau imaginea unui scriitor matur, stăpân pe resursele și mijloacele sale.

Îndelung amânat și, cum spuneam, defazat, debutul editorial al Svetlanei Cârstean nu este totuși unul tardiv, inutil în ordine evolutivă. Niciodată nu este prea târziu pentru o pagină (mai multe) de poezie veritabilă. ■

Fototeca României Literare

Șerban Cioculescu, în prim plan, cu Traian Iancu, George Macovescu, Nicolae Prelipeanu, Dan Cristea – 1984

comentarii critice

UNE FULMINANT al poeziei autohtone din jurul anului 1940, apoi istoric literar, publicist și nu în ultimul rând memorialist, cu o viață deloc ușoară, sub neprielnice vremi, Lucian Valea a cunoscut numeroși scriitori cărora le-a făcut loc în „depozitele miraculoase” ale amintirii sale, spre a le evoca în două volume, dintre care ultimul, postum, face obiectul prezentelor însemnări.

Predomina aici un sir de „truditori modești, dar cu mare tragere de inimă pentru cultură”, „stinși prematur ori dispăruți numai, aproape inexplicabil, din circulația normală a destinului lor”, însă câteva nume sunt de mare notorietate. Ne oprim asupra a numai două dintre ele, nu doar întrucât, neîndoios, sunt atracțioase, ci și pentru că pe purtătorii lor s-a întâmplat ca și subsemnatul să-i fi cunoscut îndeajuns de bine. Astfel că amintirile noastre se intersectează. Mai întâi A. E. Baconsky. Lucian Valea l-a întâlnit prima oară în iarna 1955, eu în primăvara anului anterior, cu prilejul vizitei scriitorilor din jurul revistei *Steaua*, la Oradea, aflați în dialog cu publicul în sala festivă a primăriei orașului. „M-a primit, scrie memorialistul, într-un birou de pe pereții cărui nu lipseau tablourile. Stătea la o masă cu cărți și manuscrise. Eleganța lui vestimentară contrasta, violent, cu modul de a se îmbrăca al omului din vremea aceea, rămas încă tributari modei proletare: costumul, gen pe puncte, șapcă, fără cravată”. Impresie corroborată cu cea „însolită” a părintelui acestuia, „bătrîn învâțător”, care-l vede în 1956, la Sângeorz, unde poetul venise pentru un tratament balnear: „I s-a părut prea frumos pentru un bărbat, prea elegant pentru vremurile în care trăia și prea distins pentru stilul predominant în epocă”. Adevărul este acesta. Ceea ce frapa în primul rând în persoana bardului era ținuta ostentativ elegantă, adjuvant al conștiinței de bărbat chipeș, dar și mod oblic de a se încadra în context. În acei ani de indigență, de viață cenușie sub toate aspectele, un atare răsfaț vestimentar costa mult, nefiind la îndemâna covârșitoarei majorități a cetățenilor. Autorul *Fluxului memoriei* și-l putea îngădui, deoarece veniturile condeierilor care acceptaseră să slujească regimul erau consistente, iar până lui se grăbise să aștearnă texte propagandistice dintre cele mai acuzate, fapt ce l-a propulsat în fruntea unuia din foarte puținele periodice literare care apăreau atunci în țară. Însă ambițiile sale, cu o viguroasă rădăcină egolatră, erau mult mai mari, în direcția unei afirmări personale cu sau fără sprijinul oficialității. Încasînd onorariile oferite de aceasta, A. E. Baconsky înțelegea a o sfida „subtil” prin garderoba sa ieșită din comun, printr-o „elegantă” nelipsită de aroganță pe care a impus-o ca o uniformă „elitară” și unor colegi de redacție precum Aurel Rău și Aurel Gurghianu. Morga sa provoca pînă la un punct platitudinea dezolantă, deficitul de elementară civilizație al noilor potențai, deși să remarcăm că se înscriseră în perimetrul lumii lor vulgar triumfătoare, precum o curiozitate tolerată a acesteia (i s-ar potrivi expresia pe care Paul Morand o aplica unuia din contemporanii săi, „un aristocrat pentru badarani”, căci vădea rigidități mai puțin conforme cu veritabilul spirit aristocratic!). A fost totuși primul act de relativă nesubordonare înaintea „emancipării” care s-a petrecut la periodical clujean, pe la mijlocul deceniului șase, cel „obsedant”. Se cuvine reamintit și prototipul bucureștean al lui A. E. Baconsky, care era Petru Dumitriu. Aproape de aceeași vîrstă cu redactorul șef al revistei *Steaua*, autorul *Cronicii de familie* își permitea și el o ținută inconformistă, „aristocratică”, o conduită de dandy „socialist”, pe temeiul financiar creat de copioasele sale compromisuri scriptice, normal, la scara mai mare pe care o făcea posibilă locația sa la „centru”. Îl zăream încă în 1954, într-o înveșmîntare neverosimilă, de senior interbelic, la Casa sScriitorilor ori la Athénée Palace, plutind deasupra mizeriilor obștești. Un soi de emulație se desfășura între cei doi, legată de o estetizare a persoanei, de un narcisism scaldat în dezangajarea de fond, amorală. Țintind ambii o „eliberare” care să dea măsura potenței lor creatoare, acceptau pînă una-alta un suficient

de spectaculos joc oportunist.

„Mai mult decît prin scrisul său neliniștit și prin personalitatea sa inconformistă, Baconsky și-a indispus epoca, prin revista pe care a condus-o: *Steaua*. Încă de la primele numere apărute sub șefia lui, *Steaua* se prezintă ca o publicație incomodă, tipărind nume compromise

Gheorghe Grigurcu

Printre amintiri

și studii despre chestiuni literare, cel puțin suspecte, dacă nu de-a dreptul primejdioase; atacînd la rubrica *Mențiuni și opinii* personalități literare «la modă», despre care presa nu zicea decît de bine, informînd despre mișcarea europeană și universală, într-o rubrică unică în publicistica vremii – *Confluente* și promovînd o spectaculoasă deschidere spre modernitate”. N-am putea contesta asemenea rînduri ale lui Lucian Valea, însă ele impun cîteva precizări. „Deschiderea spre modernitate”, reală, era în fapt destul de timidă, deoarece textele „curajoase” alternau cu altele proregim, în cadrul inflexibil al ideologiei momentului, deosebit de ingrat mai cu seamă în urma înăbușirii în sînge a revoluției anticomuniste din Ungaria. Departe de a „primejdui” ordinea de stat, paginile *Stelei* tatonau cu maximă prudență limitele impuse de forurile care dirijau cultura, ca și de cenzură, care, după o vagă relaxare, în urma dispariției lui Stalin, au revenit la măsuri draconice. Am putea afirma că, mai curînd decît să fie protestatară, revista clujeană oglindea tirania unui dirijism pe fundalul căruia cele mai firave semne de „liberalizare” atrăgeau atenția într-un chip disproporționat cu semnificația lor rezonabilă. Precum niște scînteii în beznă. Cu toate acestea, A. E. Baconsky și-a pierdut scaunul de redactor-șef. N-am uitat poza ce a adoptat-o într-o asemenea circumstanță. Se plimba alene pe stradă, înveșmîntat ca de obicei „la patru ace”, cu privirea acoperită de o pereche de ochelari de soare, iar la redacție ședea pe un scaun în mijlocul încăperii adjunctului său, Aurel Gurghianu, parcă pregătît de plecare, însă cu o înțepenie a poziției și cu o superbie a privirii, ca și cum, vag plictisit, ar trebui să mai acorde audiențe. A urmat exilul la... București, unde a dobîndit o locuință ultracentrală, pe strada numită ulterior Tudor Arghezi, nr. 26, în care primește vizitele memorialistului. Ne putem lesne imagina convorbirile lor, de facto monologurile lui Baconsky, ins cu o remarcabilă ușurință a orălității, în duhul unei cordialități condescendente. Acum poetul stelist intră în faza a doua, cu adevărat expiatoare, a biografiei sale, beneficiind de o ambianță în care fibra sa de artist putea respira în voie: „Poetul avea o colecție de picturi, din care nu lipseau Pallady și Juculescu, icoane vechi, mobilier stil, lucrări de Alin Gheorghiu, excelente desene și picturi proprii, cărți rare – toate contribuind la închegarea acelei atmosfere de bun gust și de intelectualitate, care constituia blazonul de noblețe al acestui interior. Biroul la care lucra Baconsky aparținuse doctorului Danielopolu”. Sancțiunea era așadar remarcabil de blîndă... În vreme ce Petru Dumitriu se stabilise definitiv în Occident, e drept fără a lăsa acolo o urmă foarte prestigioasă, A. E. Baconsky ezită a face un atare pas decisiv. Călătoriile pe care le-a întreprins în Vest se soldează cu o decepție provocată în speță de ceea ce socotea a fi „xenofobismul francez”, „suficiența culturală”, „penibila autarhie spirituală” a hexagonului. Însingurat, de bună seamă vulnerat prin neputința realizării visului său de glorie transnațional, se lamentează astfel oaspetelui

figia de căpetenie a cărții de care ne ocupăm este cea a lui Lucian Blaga. Într-un Cluj devastat de stihia proletcultistă, prezența marelui om părea a ține de miracol.

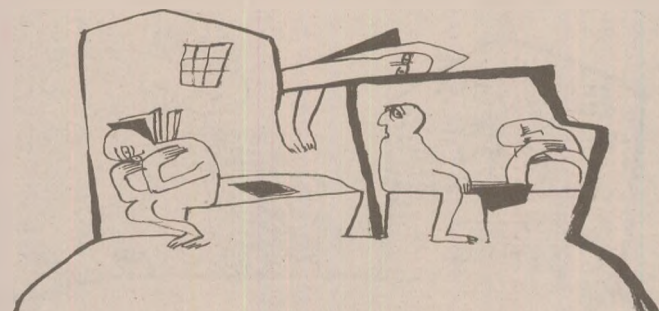
său dintr-o îndepărtată provincie, în termeni ce n-ar fi dispăcut regimului ceaușist, tot mai atras de naționalism, dacă ultimul Baconsky ar mai fi fost dispus a-l sluji: „Și Ionescu și Cioran și Beckett sunt de fapt niște tolerați, niște meteci, cum le zice Sartre, care s-a năpustit recent asupra lor, într-un text de un șovinism furibund. Și totuși ei scriu cea mai valoroasă franceză contemporană. Dar naționalismul francez, exacerbat după război, promovează o politică provincială, în cultură, cu întoarcerea spatelui atît Orientului, cît și Europei occidentale. Celui mai incolor poetastru din Sud i se dedica analize sofisticate de către o critică ignorantă, care se simte jignită cînd e întrebata care sunt marii poeți europeni de azi, dovedind că nu știe ce să răspundă. Tocmai de aceea e mai mult decît ridicolă graba cu care noi traducem, scriem, laudăm astfel de mediocrități”. Nu putem a nu ne gîndi la o similară deziluzie, cea a lui Macedonski, cînd, la o vîrstă crepusculară, constatase că nu-i mai stă în putință a inaugura o strălucită carieră franceză...

Efigia de căpetenie a cărții de care ne ocupăm este însă cea a lui Lucian Blaga. Într-un Cluj devastat de stihia proletcultistă, prezența marelui om, pe care zadarnic autoritățile se străduiau a-l împinge în anonim, părea a ține de miracol. În plin marasm ideologic, Blaga putea fi întâlnit pe stradă, putea fi abordat ca o cheazăie a normalității: „Nu mi se poate șterge din minte, consemnează memorialistul, silueta lui Blaga, așa cum se strecura ea atunci, printre trecătorii grăbiți, pe străzile Clujului. Îmbrăcat mai totdeauna în costume de culoare închisă, cu palărie de fetru, cu umbrelă – pe vreme ploioasă – și ținînd în mînă o servietă, omul călca fără grabă, pîrînd, cu fiecare pas, că se coboară de pe niște trepte nevăzute. Cînd era salutat, își ridica, politicos, palăria și înclina, ușor, capul. Cînd se întâlnea cu prieteni, se oprea și le întindea, afectuos, mîna”. Întocmai astfel îl conservă și amintirea subsemnatului și, indiscutabil, a celor ce l-au cunoscut și se mai află încă între noi. Lucian Valea are norocul de a-l găzdui pe Blaga, în 1954, în casa-i părintească de la Sângeorz (era cu mai puțin de un an înainte ca eu să-l caut la Biblioteca Universității). Plimbările celor doi, sub semnul unei inaparente încordări, printr-un orașel „încă profund rural, cu casele mici, acoperite cu draniță și cu pereții puternic vîruiți în albastru”, scot la iveală interesul caracteristic al autorului *Spațiului mioritic* față de vechimea indigenă pentru care nutreă o constantă evlavie. Clădirea bătrînească în care a poposit îl face să emită aprecierea că o „casă a viitorului” n-ar trebui „să pustiască lumea existentă, ci numai să o reorganizeze, prin «civilizație»”. La rîndul ei, aceasta trebuie să se lase luminată de spiritualitatea vechii așezări. Numai dacă se va înțelege dialectica aceasta, Sângeorzul va intra în noua lui etapă, cu un chip de care să nu-i fie rușine”. Iar confruntarea cu localnicii e plină de un pitoresc în care se poate descifra încă o dată legătura organică a poetului cu mediul său natal: „Pe Valea Borcutului, femeile treceau cu legănașe de lemn, ca niște luntri mici, scobite, atîmate pe umăr. Cu furca în brîu, călcau apăsător și torceau. Se grăbeau spre casele din cîmp, la bărbaii lor. «Nu ți-e greu să duci și legănașul și să și torci?» a întrebat-o Blaga pe nevasta care tocmai ne ajunsese din urmă. «Nu, domnule, i-a răspuns aceasta. Noi nu ieșim niciodată de-acasă fără cujeică. Nici pînă la boaldă să cumpărăm sare ori te miri ce. Așa am apucat-o de la mamele și bunele noastre». Așa cum un pictor vede pretutindeni peisajele artei sale, Blaga vedea pretutindeni mituri. Plimbîndu-se pe un deal din preajmă, ochiul său se umple, holderlinian, de fantasmale Eladei amestecate cu cele ale propriei sale creații, atît de pătrunse de sevele toposului transilvan: „Stăm printre chiparoși iar dealul acela poate fi foarte bine însuși Olimpul. Incredibil colț de Eladă. Dincolo, la cîțiva pași numai, moara de apă, din care oricînd se pot ivi Moșul cu Noe și Nefirtate. De la mit la civilizație, un singur pas. Tocmai de aceea ar putea să apară, acum și aici, pe acest platou de otavă, un templu grec”. Gluma prin care se autoamendează, „după o clipă de tăcere”, dovedește că reveria sa era implacabil datată: „Dacă m-ar auzi cineva – știu eu cine – cum vorbesc, nu s-ar sfîi nicio clipă să tune și să fulgere împotriva idealismului și misticismului meu”. ■

(va urma)

Lucian Valea, *Alți oameni pe care i-am iubit*, Ed. Pergamon, 193 pag.

Consecința plecării acestor scriitori în exil a fost retragerea cărților lor din biblioteci la „fondul secret” și interdicția de publicare a oricărei referințe despre opera și numele lor – ceea ce a însemnat o sărăcire continuă a imaginii literaturii române.

comentarii critice

FXILUL LITERAR din perioada Ceaușescu înregistrează o progresie a numărului de cazuri din 1965 până în 1989 – este constatarea cea mai banală ce se poate face și observația generală cea mai la îndemână. E foarte simplu să găsim acestei perioade două viteze de centrifugare culturală: acalmia relativă a intervalului 1965-1970 și accelerarea ritmului exilării scriitorilor după 1971, odată cu enunțarea alarmantă a tezelor din iulie, care înseamnă instaurarea cultului personalității lui Ceaușescu și dezvăluirea noilor metode anti-culturale ale dictaturii comuniste (masificarea culturii, festivalul național „Cântarea României”, înțepirea cenzurii). Am încercat să culeg și să înregistrez pe ani cazurile de exil, pentru a avea o imagine mai concretă a fenomenului. Pentru anii 1965-1970 nu există nici un caz politic răsunător. Iată lista pe ani și pe țări de destinație a scriitorilor care s-au exilat în primii ani ai regimului Ceaușescu:

1965: Aurora Cornu (Franța); Shaul Carmel (Israel); Andrei Codrescu (pleacă, la 19 ani, cu familia în SUA, fără să fi avut în acel moment, al plecării, identitate de scriitor, în contextul emigrației evreiești, care avea alte notații politice și culturale);

în 1966 și 1967 nu am găsit nici un caz de exil;
1968: Miron Kiropol, Basarab Nicolescu (ambii în Franța);

1969: Mioara Cremene (Franța), Toma Pavel (Franța; din 1970, Canada); în acest an se plasează și debutul exilului lui Ion Ioanid, care cere și obține azil politic în RFG, important pentru mărturia pe care o va aduce (mai târziu) despre închisorile comuniste, la postul de radio „Europa liberă” și ulterior în mai multe volume de memorialistică; de notat că Ion Ioanid este receptat ca un caz pur politic, iar nu ca un scriitor;

1970: Ilina Gregori (RFG).

Din 1971 încoace lumea scriitorilor se agită din ce în ce mai mult și cazurile de exil se precipită și se constituie în evenimente din ce în ce mai grave, care afectează imaginea, până atunci destul de favorabilă, a regimului Ceaușescu. Punctul de vârf al conflictului cu scriitorii îl reprezintă anul 1977, când se produce cutremurul Goma. Eliberată de prea multe comentarii, diagrama exilului literar după 1971 (la care am adăugat și alte cazuri exterioare literaturii), arată astfel, în deceniul opt:

1971: Angela Croitoru (Franța; din 1975, Elveția), Vintilă Ivăncanu (Austria); Vera Lungu (Franța);

1972: Ion Omescu (Franța), Ioan Petru Culianu (tânărul de numai 22 de ani, fără a fi un nume notoriu, cere azil politic în Italia);

1973: Ilie Constantin (Franța), Alexandru Lungu (RFG), Valeriu Oîșteanu (SUA);

1974: Sorin Alexandrescu (Olanda);

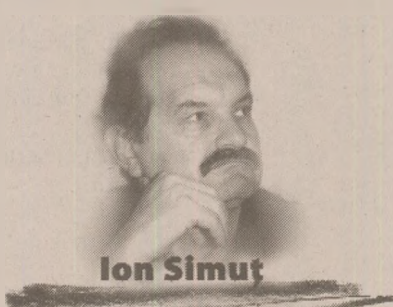
1975: George Banu, Ben Corlaci (ambii în Franța), Matei Calinescu (SUA), Dumitru Jepeneag (Franța, după ce constituise un caz intern, legat de gruparea onirică și, ulterior, de cazul Goma), Gabriela Melinescu (Suedia), Petru Popescu (SUA);

1976: George Astaloș (Franța), Vera Călin (SUA), S. Damian (RFG), Eugen Luca (Israel);

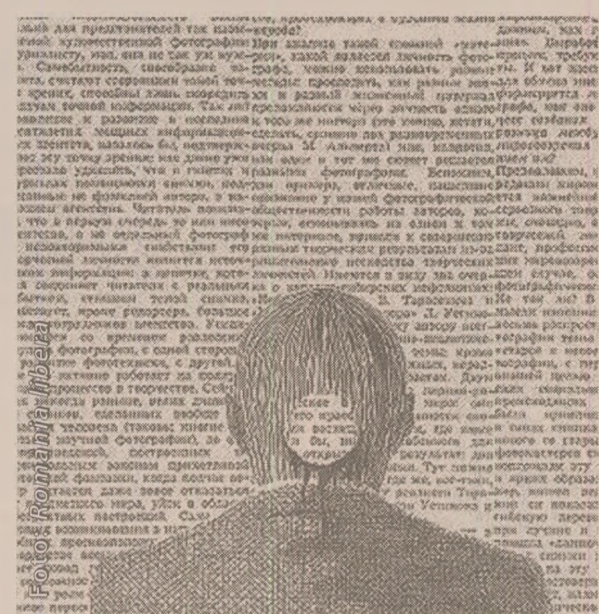
1977: Paul Goma (Franța, exilat forțat cu întreaga familie, după ce-și dobândise prestigiul de disident prin activitatea din țară), Virgil Tănase (Franța), Ion Vianu (Elveția, susținător al disidenței lui Paul Goma, alături de I. Negoiescu, care solicită în 1983 azil politic în RFG), Mariana Șora (RFG), Virgil Nemoianu (SUA), Tudor Olteanu (Olanda); George Bălan (RFG), Alexandru Mirodan (Israel);

1978: Pavel Chihai (RFG), Al. Monciu-Sudinski (Suedia); se produce marea surpriză a dezertării generalului Ion Mihai Pacepa, cu una dintre cele mai înalte funcții în cadrul Securității, rămas în Germania și plecat apoi în SUA în iulie 1978 – ceea ce determină o destabilizare a serviciilor secrete românești și o profundă afectare a imaginii regimului Ceaușescu;

1979: Marin Tarangul (Franța); Vlad Georgescu (se stabilește în SUA, iar din 1981 în RFG; în 1983-1988, director al secției române a postului de radio „Europa liberă”; arestat în 1977 pentru că a trimis în străinătate manuscrisul volumului *Politica și istorie*, pledoarie pentru instaurarea unei adevărate democrații);

Cronologia exilului literar postbelic (II)

1980: Constantin Eretescu (SUA), Rodica Iulian și Oana Orlea (Franța), Constantin Dumitrescu (autorul eseului politic *Cetatea totală*, expulzat imediat după apariția cărții în Franța, în 1980; se stabilește în RFG), Victor Frunză (stabilit din 1980 în Danemarca, după ce în 1978 și în 1979 „Europa liberă” difuzează scrisorile lui deschise de denunțare a culturii personalității).

Ultimul deceniu al dictaturii comuniste este marcat spectaculos de cel puțin două cazuri, de nuanță diferită în modul de exercitare și exprimare a disidenței: Ion Caraion, exilat în 1981 în Elveția, își afirmă opiniile violente anti-ceaușiste după exilare, opinii adunate în volumul *Insectele tovarășului Hitler*, publicat la München în 1982; Dorin Tudoran formulează în 1984, din interior, cea mai aspră critică a comunismului ceaușist în eseul *Frăga sau frică – despre condiția intelectualului român*, difuzat întâi de „Europa liberă” și publicat apoi la Paris în revista „Ethos”, în timp ce autorul se afla în țară. După chinuitoare harțuiri ale Securității, interogatorii, greva foamei, memorii, Dorin Tudoran emigrează în 1985 în SUA, unde obține azil politic. Este, după Paul Goma, cel mai important caz de disidență din rândul scriitorilor, disidență exprimată înainte de exilare.

1977 și 1985 sunt cei doi ani de vârf al disidenței românești, deopotrivă vârfuri ale exilului prin numărul de cazuri.

Reluând cronologia exilului literar postbelic, tabloul de după 1980 arată astfel, cu unele lacune inevitabile:

1981: Ion Caraion (Elveția), Roxana Eminescu (Portugalia), Mihai Ursachi (SUA); Florin Gabrea (RFG), Constantin Stoiciu (Canada), Vladimir Tismăneanu (Venezuela; din 1982 în SUA), Mihai Spăriosu (SUA);

1982: Georgeta Horodincă și Nicolae Tertulian (Franța), Gelu Ionescu (Franța; din 1983, RFG);

1983: Marcel Pop-Cornis (SUA), Al. Niculescu (Franța), I. Negoiescu, Emil Hurezeanu, Gh. Săsărmă (toți trei, RFG), Ileana Vrancea (Israel);

1984: Dan Cristea (Grecia; din 1985 SUA), Leon Volovici (Israel), Mihail Nasta (Belgia);

1985: Dorin Tudoran (SUA, cel mai important caz de disidență și exil al ultimului deceniu ceaușist), Dumitru Radu Popa, Mircea Săndulescu, Nina Cassian, Andrei Brezianu (toți patru, SUA), Nicolae Balotă, Alexandru Papilian (ambii, Franța), Andrei Băleanu, Ion Constantinescu (aceștia doi, RFG), Victor Ivanovici (Grecia);

1986: Norman Manea (RFG; din 1988 SUA), Lucian Raicu, Maria Mailat (Franța), Alexandra Târziu (SUA), Ion Taloș (RFG);

1987: Grigore Arbore (Italia), Marian Popa, Titu Popescu (ambii, RFG), Dan Culcer, Adina Kenereș, Damian Necula, Bujor Nedelcovici, Matei Vișniec (toți, Franța);

1988: Sonia Larian (Franța), Petru Romoșan (tot Franța), Romulus Zaharia (SUA), Virgil Duda (Israel);

1989: Dinu Flămând, Mihai Dinu Gheorghiu, Mircea Iorgulescu (toți, Franța).

O privire specială, un capitol aparte ar merita emigrația scriitorilor germani din România, de la Wolf Aichelburg (emigrat în 1980) până la Peter Motzan (emigrat în 1990), plecați în Germania, aflați într-o situație ambiguă, care nu poate fi considerată nici exil (pentru că scriitorii de limbă germană se integrează în mediul natural al limbii și culturii germane), nici întoarcere acasă (pentru că ei sunt originari din România). La fel ar fi de discutat despre plecarea multor scriitori maghiari din România, după 1989, la Budapesta și integrarea lor (cam fără succes) în mișcarea literară de acolo, tot mai puțin interesați de viața literară de la Cluj, Târgu Mureș sau Oradea – orașele lor de origine.

Separat ar trebui analizată emigrația scriitorilor evrei, distingând între cei plecați în Occident (și având aceeași soartă cu scriitorii români exilați) și cei plecați în Israel (alcătuind acolo o grupare semnificativă a scriitorilor evrei de limbă română). Unii au plecat chiar în 1990 (Alexandru Sever, Elena Tacci) sau după aceea.

O precizare necesară: în cazul scriitorilor germani plecați din România în Germania și al scriitorilor evrei plecați din România în Israel, corect este să vorbim de emigrare, nu de exil.

O altă situație aparte, care nu poate fi definită ca exil, dar nici ca emigrație, o reprezintă scriitorii români aflați în Republica Moldova, în Serbia sau în Ungaria.

Cercetând statistic exilul românesc, după țările de destinație, înregistrăm următoarea ierarhie a preferințelor: 1. în Franța avem din 1941 până în 1989 aproximativ 60 de scriitori exilați; 2. în Germania, aproximativ 35 de scriitori români; 3. în USA, în jur de 30; 4. ar urma Israelul, cu cel puțin 30 de scriitori evrei de limbă română, dar am spus că e impropriu să vorbim de exil în cazul lor; 5. ar mai fi de notat Suedia cu cel puțin 10 scriitori români exilați; ar veni la rând, Canada, cu până la 10; Anglia, Australia, Olanda, cu până la 5. Curios e că Spania este preferată numai de primul val al exilului, de către vinovații participării la politica extremei drepte din România anilor '40.

Analizând pe genuri literare acest tablou al scriitorilor români exilați în anii 1965-1989, putem face cele mai banale reflecții despre proporția de dramaturgi (doi: Al. Mirodan și Matei Vișniec), poeți (foarte puțini și fără șanse de a se afirma ca poeți români sau de altă limbă în exil), prozatori (cei mai mulți, unii capabili să-și continue activitatea literară ca prozatori și să se afirme ca atare în exil), critici literari rămași în zona publicisticii în limba română sau în altă limbă și, în sfârșit, universitari (plecați din țară ca universitari și rămași universitari și în exil, devenind nume importante în mediul academic internațional).

Consecința plecării acestor scriitori în exil a fost (spun pentru cine nu știe sau nu-și mai aduce aminte) retragerea cărților lor din biblioteci la „fondul secret” și interdicția de publicare a oricărei referințe (în presa literară, în cărțile de critică) despre opera și numele lor – ceea ce a însemnat o sărăcire continuă a imaginii literaturii române, așa cum era ea vehiculată acasă. Din păcate, din această traumă a cenzurii nu ne-am revenit pe deplin nici astăzi, după aproape douăzeci de ani de la reîntregirea literaturii române. ■

festivalul internațional „zile și nopți de literatură”

Mama lui de **viitor**

Viitorul poeziei

e o întrebare situată într-o constelație de întrebări
fără de care nu poate să supraviețuiască:
ce-i poezia?
cui îi pasă de viitorul poeziei?
ce fel de poezie e viitorul?
cui îi pasă de viitor
în ce poezie se ascunde viitorul?
în a cui poezie se întrevede viitorul?
se pot recunoaște poezii viitorului?
s-a stins deja viitorul într-o poezie oarecare?
e poezia ceva scris?
e poezia ceva auzit?
e poezia ceva găsit?
e poezia comunicare?
e internetul poezie?
e poezia ascunzis?
ce procentaj de poezie conține omul?
conținem unii mai multă poezie?
conținem unii mai multă credință?
conținem unii mai multă credință în viitor?
conținem unii viitorul poeziei?
e poezia un obiect unic ca amprente sau ADN-ul?
e viitorul poezia făcută în colaborare cu alții?
e poezia conținută în cărți?
e poezia vie numai pe strada Viitorul Nr. 12 bis?
au reclamele poezie?
reclamele nu pot exista fără viitor fiindcă publicul vizat
o să performeze în viitor pe sugestiile reclamelor
deci face poezia reclama unui viitor?
ce fel de viitor sugerează poezia?
cine are încredere în viitorul sugerat de poezie?
cui îi e frică de poezie?

această puzderie de întrebări nu epuizează nici un centimetru cubic
din anul-lumină cubic de întrebări sugerate de tema
tema care nu are oxigen fără tovarășii săi de drum constelari
acum desclădej domnilor și doamnelor cărțile de poezie
din fața dumneavoastră și să procedăm oracular sau sibilinic
cu întrebările da capo
eu întreb și d-voastră deschideți cartea și citiți primul vers
pe care vă cad ochii

promit că va dau ochii înapoi când se termină exercițiul
poetii care dau întrebările au dreptul să fie orbi sau fără carte
dar cei ce răspund nu
adică d-voastră trebuie să fiți supereducați
nu numai ca să citiți pe ce vă cad ochii
dar ca să interpretați răspunsul găsit
d-voastră rememorați ceea ce pierd poezii în scris

(Exercițiu sau nu; Depinde de audiență)

pe de altă parte pot și să vă răspund singur
dacă lenevia de audiență sau greața de bibliomantie vă împiedică
să vă jucați ca suprarealiștii

după mine și câțiva buni camarazi
poezia e ca sistemul nervos o parte din organism
prin intermediul căruia organismul se integrează cu alte sisteme
și alte organisme într-un univers viu
versurile curg ca sângele-n vene între întrebări legate unele de altele
croite din cuvinte-molecule

tehnologia care facilitează pasajul cuvintelor
servește poezia

funcționalismul sau funcționarismul poetic
poezia antologizată și critica literară
propon o taxonomie primitivă bazată pe asemănare
care corespunde numai nostalgic poeticului descris
de tzara jebes derrida și deleuze

în acest sens poezia nu are viitor
ea este viitorul
fiindcă viitorul nu-i făcut din altfel de material decât prezentul
(pre)făcut din cuvintele la îndemână

un singur viitor necunoscut nouă
e cel plămădit din neologisme și sunete adăugate
din creolizarea lumii

dar ele nu modifică fundamental descrierea
în sunet și cuvinte a universului care se scrie
în timp ce se descrie

pe de altă parte viitorul poate fi oprit
prin sabotajul articulării de tot genul
care ar opri mașinăria gândirii și exprimării
conștiente
să readucă materia la haosul originar sau
subatomic

o cultură încetinită de presiunea dintre o seceră și
un ciocan
să zicem așa într-o transpunere multilinguală
a zicalei americane „between a rock and a hard
place”
sau „between the hammer and the anvil”
plus comunismul care-i socialism plus
electricitate
o cultură astfel presionată s-ar ține de poezie ca
de un tren blindat
îndreptându-se către frontiera
și în timp ce blindatul se repede nu prea rapid
către nimeni nu știe ce frontieră
viitorul europa america planeta televizor
cei agățați de el își petrec timpul făcând machete
din structurile superficiale sau adânci ale limbajului
atenți să nu piardă nici o formă din cele deja prelucrate
pentru că nu se știe când și unde frontiera și viitorul
încep să sufere de dor de ordine și melancolie de gramatică

și iată frontiera
viitorul
și sentimentul neplăcut de aglomerare a mediilor de expresie
și vertiginoasa micșorare a universului un ghem mototolit de plictis
cu nostalgia anihilării în care nici un scenariu nu-i tare
un viitor în care numai japonezii secolului XVII au dreptate
în momentul în care interzic armele de foc

bine și atunci ce-i poezia dacă-i lipsește tot ce a depozitat
în ea burghezia aristocrația și oamenii din vid recent sosiți pe rapid

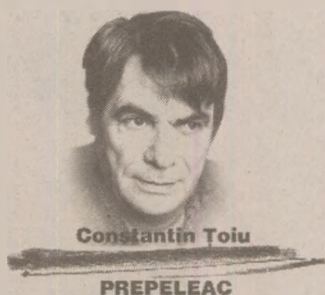
altceva altceva fără cuvinte fără sunet
monedă imaginară

un eseu despre economia viitorului:

Declar următorii zece ani drept Deceniul Fanteziei (DF). În DF dolarul va deveni
convertibil în Dolari Imaginari (DI). Este evident, de ceva vreme, că imaginația este
adevărată monedă de schimb, într-o lume care pierde, anual, 600 de Unități de Imaginație
(UI) pe cap de persoană, datorită Distracțiilor-Mîncătoare-de-Imaginație-Consumatoare-
de-Timp-Generate-de-Media (DMICTGM). Într-o astfel de lume, oricine are o imaginație
aplicată se poate îmbogăți. Aceasta a încetat să fie o opinie. Un gamer australian cunoscut
drept Deathifier a plătit 26.500 de dolari adevărați pentru a cumpăra o insulă virtuală,
în cadrul unei licitații online. Insula există doar în interiorul Proiectului Entropia, un
RPG (role-playing-game – joc video de rol) jucat de mii de utilizatori. Entropia le
permite gamerilor să cumpere și să vîndă obiecte virtuale, folosind bani reali. Obiectele
virtuale se vînd de ceva vreme, contra numerar, pe e-Bay, însă Entropia reprezintă
începutul unei noi ordini economice, bazate pe imaginație. Economia Entropiei le
permite jucătorilor să dea valute reale contra PED (Project Entropia Dollars) și
invers. Zece PED sînt echivalentul unui dolar american, iar printre obiectele comercializate
de regulă se numără lingouri de fier (5 \$) și armuri împotriva shotgun-urilor (1.70 \$).
Potrivit BBC, „massively multi-player online role-playing games (MMORPGs – jocuri
video de rol online masiv multiplayer) au un impact economic brut anual echivalent
cu PIB-ul statului african Namibia”. Cu toate că Entropia vine cu un castel abandonat
gigantic, Marco Behrmann of Mindmark, dezvoltatorul Entropia, plănuiește să vîndă
alte proprietăți, celor care vor să-și construiască acolo propriile locuințe virtuale.
Drepturile de vîntoare și de exploatare minieră sînt negociabile. Nu există nici o îndoială
că trăirea vieților alternative în lumile fantastice va fi calea viitorului. Pe măsură ce
suprafețele reale de pămînt se împutinează, costul serviciilor medicale explodează și
serviciile sociale dispar, baby-boomerii (copiii născuți în perioade de intensă creștere
demografică, n.r.) vor coloniza cyber-spațiul din scaunele lor cu roțile, pînă unde le
va putea ajunge imaginația. Sfatul meu pentru următorul deceniu este: puneți punct
DMICTGM-urilor și începeți să economisiți UI-uri. Este dificil să pornești de la zero,
după ce ani întregi ai fost secătuit de complexul entertainment-ului (CE), însă există
exerciții pentru mușchii atrofiați ai visării și imaginației (MVI): poezia, dansul, arta,
jocurile spontane (JS). Există, de asemenea, Școala pentru Imaginație din New Orleans
(SINO), unde virtualitatea se apropie de Sf. Graal la o bătaie de inimă de porumbel.
Anume, dacă nu contribui încă la un MMORPG, înscrie-te la SINO și schimbă-ți dolarii
US pe UI-uri, în toamna acestui an. Pentru acumularea de capital vor fi necesare colaborări,
combinate poetice, corporații ad-hoc cu sesiuni de nopți albe, și instituții dedicate
spontaneității care se întrunesc la ore neobișnuite în clădiri neașteptate. Întîlnirile și
producția de „bani” poetici o să fie transmise instantaneu prin internet. De ex. SINO
dă întîlniri la ore arbitrare în galerii de artă și prăvălii unde își desfășoară activitatea
sub ochii neavertizați ai clientelei. Poezia viitorului o să simuleze activități ordinare
pe care o să le poarte ca haine, blănurile noii valute.

Andrei CODRESCU

(Comunicare din cadrul Colocviului Viitorul literaturii. Literatura viitorului)

Folclor, deținut politic și altele

ȘERBAN GHICA, lui Carandino, după ce au ieșit din închisoare (1961-62) pe Calea Victoriei, tipă de pe un trotuar pe celălalt:

- Mai Carandino, e adevărat că Iuliu Maniu a murit în brațele tale?...

- E adevărat, mă, și te mai bag și în p. m.! - îi răspunde de pe celălalt trotuar Carandino, în culmea surescității.

Acum, în însemnarea făcută de mine văd în Șerban Ghica, *un ramolit*, dar nu am mai pus epitetul, din respect, datorat oricărui om care a făcut închisoare, ca deținut politic. Dar lucrul este real.

Tot Bani Ghica, în închisoare, se scoală la unu noaptea să-și facă rugăciunea și îl scoală și pe Carandino, întrebându-l sfios... dacă, în rugăciunea lui,... rugându-se pentru nevastă-sa,... poate să-i spună... „Pizdulicea mea”, - și dacă Dumnezeu s-ar supăra, cumva?...

Fotograful Scupievschi, românizând numele: *Scupiescu*, vede o parte rațională în el, vezi... *Young*... și o parte a noneului său, o zonă obscură, numită „zona”, ori *Celălalt Alterego*, - care sunt sutele de milioane de celule ale sistemului nervos ale creierului său ce par nefolosite...

Am venit purtând în noi povestea Universului pe care am uitat-o sau nu o mai putem spune... (Decembrie 1996).

Despre felul de a vorbi al unui cinic: Vorbea rar și în scârba, ca și cum și-ar fi disprețuit propriile-i cuvinte sau suspecta...

Mania persecuției infiltrându-se într-un personaj. Defilarea mâinilor pământii (nu bronzate) ridicate deasupra capului bătând ritmic...

Cămașile albe, ordinare, pantalonii din viața de zi cu zi, necălcați, - „oamenii de ordine” încheind defilarea.

Senzația că erau făcute din pământ brațele argiloase... (23 August 1981).

La compozitorul Theodor Grigoriu, acasă, ascultat *Harold în Italia* (Berlioz) ideea de pelerin, care este chiar Artistul.

Ascultat apoi *Das klagende Lied* de O. Mahler...

La 18 ani, la Viena, el vede o fanfară pe care o pune în toate compozițiile sale (străină de țesătura sonoră a compoziției). O obsesie.

La moartea sa, convoiul mortuar al lui Mahler se întâlnește întâmplător cu o fanfară care cânta același... *Das klagende Lied*...

Apropos de B. băiatul, înfiat al lui N. căruia îi muriseră mai înainte alți doi fii *originali*, făcuți de acesta însuși.

Destinul intervine acolo unde se produce o fisură în ordinea naturală, o alegere tragică, cum fusese și aceea. Putea să nu fi fost... Fusese ceva nenatural.

În ideea de cenzură interioară într-o reținere față de starea politică, tabuurile sexuale, cele religioase, ipocriziile, tot ce împiedică să fie afirmat *adevărul nud*, dacă acesta este util, ori sincer dorit, la urma urmei... ■

Singurătățuri

TE ENDINȚA de extindere a desinenței de plural -uri de la substantivele neutre la cele feminine este o caracteristică a românei actuale. Fenomenul a fost descris de mult: Iorgu Iordan, în *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor* (ed. a II-a, 1948, p. 65-67), îl

explica prin nevoia de concretizare a unor abstracte și nume de materii: *blănuri, mătăsuri, scumpeturi* etc. Și Al. Graur a evocat extinderea lui -uri, în *Tendențele actuale ale limbii române* (1968: 90-92), ilustrând-o cu zeci de exemple: *bunătățuri, cerneluri, dulceturi, ierburi* etc. În unele cazuri - nu foarte multe, dar care privesc cuvinte cu mare frecvență în uz - pluralul în -uri a dublat sau chiar a înlocuit (ca formă recomandată de normă) vechiul plural în -e sau în -i: *mărfuri, treburi, lipsuri* sînt singurele forme de plural recomandate în DOOM pentru cuvintele *marfă, treabă, lipsă* (față de *mărfi, trebi, lipse* din limba mai veche); pentru *vreme*, sînt acceptate ambele plurale, *vremuri* și *vremi*. Existența femininelor cu desinența de plural -uri a complicat descrierea sistemului morfologic românesc: a făcut să apară, în inventarele structurale ale flexiunii substantivului, clasa femininelor cu trei forme: *treabă - (unei) trebi - (niște) treburi*. Desinența atipică nu tulbură însă doar descrierile formale; ea are și consecințe teoretice: de pildă, le permite unor lingviști să considere că neutru nu are în română mărci proprii, pentru că singura formă individualizatoare pe care și-o formase (desinența -uri) a fost preluată și de feminine; ceea ce devine chiar un argument pentru teza inexistenței unui autentic neutru în română. Același fenomen poate fi însă folosit ca argument pentru a susține (cum face Graur, în cartea citată) *întărirea* neutrului în română actuală. La înțelegerea faptelor contribuie și observația că desinența de plural -uri este foarte folosită, funcționalitatea sa fiind vizibilă mai ales în adaptarea împrumuturilor recente (*softuri, desktopuri, topicuri* etc.). Oricum, extinderea lui -uri confirmă încă o dată legătura existentă

între neutru și feminin (care au desinențe comune și impun la plural același acord al adjectivului: *case / dealuri frumoase*; în plus, valoarea neutru-rezumativă este exprimată în română prin forme pronominale de feminin: „am spus-o”; „asta e!”).

În explicații, accentul a căzut adesea pe situația în care nume de materie și-au format un plural cu ajutorul desinenței de neutru, pentru a desemna sortimente sau ipostaze concrete: *cărnuri, mătăsuri* etc. E firesc ca extinderea să se producă mai ușor la substantivele feminine care nu au un plural sau au unul (în -i sau -e) mai puțin folosit. Destul de numeroase sînt astăzi cazurile de apariție a pluralului în -uri la abstracte - prezentate astfel ca tipuri sau manifestări concrete. Unele s-au impus deja: pluralurile *finețuri* și *politețuri* sînt înregistrate chiar în DEX. Ambele au o ușoară notă ironică: „După ce în 2007 guvernul a tot zvârlit cu fonduri în stînga și în dreapta, bugetul pe 2008 renunță la *finețuri*” (*Evenimentul zilei*, 9.01.2008); „Băsescu și Tăriceanu se țin de glume și *politețuri*” (*ziare.com*, 13.12.2007). Alt exemplu de feminin abstract (și ironic) căruia i s-a creat un plural în -uri este *tandrețe* (cu destul de multe atestări actuale): „*Tandrețuri* în public” (9am.ro/stiri), „*Tandrețuri* între Sarkozy și Carla Bruni, în Ciad” (...) „proaspăta prima doamnă nu s-a abținut de la câteva *tandrețuri* în public, potrivit AFP” (*ziare.com*, 12.02.2008); „*Tandrețuri* între Blaga și Diaconescu” (*Ziua*, 9.05.2008).

Unele exemple recente provin chiar din literatură: forma *singurătățuri* - „cu *singurătățuri* împărțite în două” (Cecilia Ștefănescu, *Legături bolnăvicioase*, ed. a II-a, 2006) - nu era înregistrată nici măcar în *Dicționarul limbii române* (DLR, Tomul X, Litera S, 1990). Nu pare însă o creație personală a autoarei; pe bloguri și forumuri se găsesc alte câteva atestări, probabil independente: „mă refer, în genere, la problema lipsei *treburilor* sentimentale, respectiv *singurătățuri* și altele asemenea” (evil.weblog.ro, 15.09.2007) - exemplu interesant pentru că locutorul în căutare de devieri lingvistice folosește *singurătățuri* (în loc de *singurătăți*) alături de forma *trebi* (pe care o preferă curentului *treburi*); „nu mai bine pe muntele meu înzăpezit (...), feriți și de inundații, și de pene de curent și de *singurătățuri*?” (forum.desprecopii.com); „dacă tot e vorba de *singurătățuri*...” (forum.computergames.ro).

În cartea din care am mai citat apare și pluralul *intimitățuri* („ne petreceam zilele și serile împreună, ajungînd să ne mărturisim *intimitățuri*”, Cecilia Ștefănescu, *op. cit.*, p. 71) - ales, de altfel, chiar de unii critici pentru a ilustra maniera stilistică artificializată a autoarei; nici în acest caz nu cred că e vorba de o creație absolută, ci de o aplicare, probabil independentă, a unei tendințe actuale, care produce simultan, la mai mulți vorbitori, același rezultat; în internet, pluralul mai are câteva atestări: „cum vă alintăți voi în «*intimitățuri*»” (forum.zaraf.ro); „nu-mi vine să cred că asemenea *intimitățuri* ajung atât de cunoscute” (eva.); „din dorința de *intimitățuri*” (fanclub.ro) etc. ■

NTRAREA lui Lucian Blaga în diplomatie s-a făcut la dorința sa, dar și ajutat de omul politic (și diplomat) Caius Brediceanu, fratele mai mare al soției sale, Cornelia, cu care se căsătorise la 16 decembrie 1920, în urma unei frumoase (și febrile) povești de dragoste (celălalt frate al soției sale era muzicianul Tiberiu Brediceanu). În acest sens, cităm cererea sa, scrisă de mână, așa cum se păstrează în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, purtând ștampila Registraturii Generale, nr. 00863/5 ian. 1922: „Domnule Ministru, Subsemnatul vă rog să binevoiți a mă primi în corpul consular, numindu-mă cancelar la Legațiunea din Paris. Sunt doctor în litere și filosofie la Universitatea din Viena – și am publicat o serie de lucrări literare bine primite de critica noastră, între altele „Poemele luminii” și „Pietre pentru templul meu”, ambele premiate de Academia Română. Primind acest post, cred că mă pot și mai bine desvolta, ajungând în contact cu Occidentul”. Cererea – datată „București, 28 Dec. 1921” – are pe margine două însemnări: 1. „Recomand călduros numirea dlui Blaga, mai ales că la Paris nu avem nici un ardelean”, recomandare semnată de Caius Brediceanu (care era, atunci, „ministru de stat pentru Ardeal, Banat și părțile ungure”; mai târziu, chiar ambasador, la Rio de Janeiro, Vatican și Viena); 2. „Se va numi cancelar în postul vacant” (semnătură indescifrabilă). La (chiar) 5 ianuarie 1922, Lucian Blaga primește de la Direcția Personal-Protocol din Ministerul de Externe copia Decretului nr. 76, prin care îi este anunțată numirea în funcția solicitată, începând cu data de 1 ianuarie 1922. De data aceasta, vestea nu i-a mai făcut plăcere; poetul voia să rămână acasă, la uneltele sale. Într-o condiție materială precară, ceea ce n-o încânta pe Cornelia; acum, se pare – și din tocmai această cauză – tinerii soți (în pofida unei iubiri aprinse și sincere) s-au certat pentru prima oară. După o soluție de compromis – solicitarea unei amânări pe caz de boală – poetul trimite o cerere către Minister, în care solicită „punerea în disponibilitate” din funcția de cancelar, motivând prin urgenta încheiere a „mai multor lucrări literare”; la 17 aprilie 1922 primea Decretul nr. 1739, prin care era anunțat că petiția i-a fost acceptată.

După patru ani, va cere din nou intrarea în diplomatie, solicitând numirea în postul de „atașat de presă” la Munchen; dar va ajunge (volens-nolens) la Varșovia, în același post. Chiar dacă n-a fost încântat de acest loc, trebuie spus că Blaga și-a făcut datoria de diplomat cu zel și pricepere – așa cum va face, vreme de peste zece ani, în toată această nouă și fascinantă carieră.

În ziua de 4 noiembrie 1926, soții Blaga descindeau la Legația Română din Varșovia, pe strada Wiejska, numărul 10. Pe data de 22 noiembrie 1922, diplomatul Lucian Blaga înainta deja primul său amplu raport către ministrul Ion Mitileneu. El se află – scris de mână (mărunt, cursiv, caligrafic, curat) – în Arhiva M. A. E., consemnat la Registratura Generală sub nr. 69025/2 dec. 1926. Îi transcriem în întregime, ca pe un argument de înalt profesionalism:

„Domnule Ministru,

La câteva zile după ce mi-am luat în primire postul de atașat de presă pe lângă Legația română din Varșovia, am început să trimit zilnic un „buletin al presei polone” la Ministerul Afacerilor Străine de la București. În cele ce urmează voi face un scurt raport asupra evenimentelor politice și culturale mai însemnate petrecute în cele zece zile din urmă în Polonia, precum și o dare de seamă asupra activității mele de inițiere în noul post.

Serbările în amintirea lui Chopin

La 12 ale lunii curente s-au început serbările în amintirea lui Chopin, care au culminat cu desvălirea monumentului său, opera sculptorului Szimanowski. Au venit la aceste serbări reprezentanți ai lumii muzicale din toată lumea. Amintesc celebriți ca Weissman, Vidal, Kempf și alții. În lipsa unui muzician anume trimis – România a fost reprezentată prin subsemnatul, ca delegat al Ministerului Cultelor și Artelor. Programul celor trei zile, cât au durat serbările, a fost încărcat. Observatorul străin a avut din belșug ocazia să se convingă de iubirea de fast exterior a poporului polonez, asupra căruia abundea și excesul de forme ale barocului au lăsat urme neșterse. Delegații țărilor străine au ținut discursurile de preamărire a lui Chopin – și subsemnatul însuși a adus într-o cuvântare omagiul României marelui compozitor. Coroanele depuse de delegații diferitelor țări (și din partea României) au încheiat lanțul festivităților. Cu ocazia serbărilor a apărut și frumoasa revistă „Muzica”, de sub conducerea lui M. Glinzky, într-un număr special dedicat muziceii europene. Un capitol aparte despre muzica românească e scris de Filip Lazăr. Pentru subsemnatul serbările lui Chopin au fost și un bun prilej de a cunoaște o mare parte din lumea artistică și literară a Varșoviei.

Politica internă

Principalul eveniment în politica internă a Poloniei

LUCIAN BLAGA, diplomatul

În ultimele zile pare a fi trecerea în opoziție față de guvern a Partidului Socialist Polonez. Mareșalul Pilsudski, care la venirea sa la putere a fost sprijinit îndeosebi de partide de stânga, își caută o orientare mai potrivită temperamentului său și intereselor statului: o apropiere de partidele de dreapta. Unul din scopurile sale e neapărat distrugerea Partidului Democrat Național. A încercat-o cu socialiștii, o încearcă acum punând la cale prin prințul Radziwiłł înființarea partidului dreptei naționale. De altfel, planurile lui Pilsudski sunt planurile unui sfinx. Sigur e în orice caz că tinde spre o simplificare a vieții politice din Polonia, reducând cât mai mult numărul partidelor. (A se vedea în privința aceasta articolul din „Kattowitzer Zeitung”, la anexe).

Politica externă

Se discută îndeosebi nota reprezentantului sovietic la Varșovia, Woikow, către Ministrul de externe, d. Zaleski, în chestia tratatului sovieto-lituanian. Ratificarea din partea senatului a tratatului de garanție între România și Polonia a fost amânată, fără ca această amânare să stârnească vreo discuție în presa polonă.

Presa

A fost grav atinsă libertatea ei prin decretul numit în ironie „lex Zaratuștra”, pentru tendințele ei dictatoriale. Se pare însă că zilele viitoare vor aduce schimbarea decretului, care de altfel până acum nu a fost aplicat decât în cazul unor excese de zel ale ziarelor din provincie. În ce privește atitudinea presei polone față de România, nu s-ar putea vorbi de o lipsă generală de bunăvoință, ci mai curând de o lipsă de informație. Ceea ce se dă asupra României sunt știri scurte, unele mai senzationale, altele mai puțin, transmise de diverse agenții telegrafice. Între aceste agenții este îndeosebi una (Agenția de Est – probabil West – cu inițialele A. W.) care dă adeseori informații tendențioase cari vin probabil de la Budapesta sau Viena. După câte am putut afla până acum, Agenția aceasta nu e departe de faliment. Un alt lucru care interesează mai deaproape e că vreo câțiva jurnaliști, dintre cei cari au luat parte la Conferința de la Galați, au ținut împreună cu subsemnatul o ședință în care s-a constituit, conform statutelor „Presei polono-române”, comitetul local al acestei asociații. Membrii comitetului, din care și eu fac parte, m-au asigurat de tot sprijinul în acțiunea de apropiere ce voi întreprinde.

Activitatea atașatului de presă

În afară de „buletinul presei” pe care îl trimit zilnic la București, am căutat până acum să-mi creez legături în presa polonă.

Președintele sindicatului jurnaliștilor de-aici, d. Denbicki, mi-a pus la dispoziție o rubrică lunară „românească” în „Tygodnik ilustracja” – una din revistele cele mai răspândite în Polonia.

Scriitorul K. Bandrowsky m-a rugat să-i dau în fiecare lună un articol despre literatura sau arta noastră, pentru ziarul „Glos Prawdy”. Astăzi i-am dat întâiul articol.

Șef-redactorul de la „Baltische Presse”, d. E. Ruecker, mi-a făgăduit să-mi dea tot sprijinul său prin ziarul ce-l conduce.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni,
Lucian Blaga”.

În anul petrecut la Varșovia – 1 noiembrie 1926-1 noiembrie 1927 – a publicat câteva articole, făcând cunoscută literatura română: „Poezia românească de la Octavian Goga la Ion Barbu”, în „Glos Prawdy Literacki”, la 19 ianuarie 1927; tot aici, un grupaj de știri despre viața literară românească – în special, despre noul roman al lui Liviu Rebreanu, „Răscoala” – în 6 martie 1927. În ziarul „Dziennik Warszawski”, în care apăruse (la 4 ianuarie 1927) un articol calomniator despre România și poporul român, Blaga dă o replică usturătoare, intitulată „Fanteziile urâte ale unui om lipsit de frumusețe”, în care demonstrează nu numai ignoranța, dar și reaua credință a defaimătorului.

Activitatea lui Lucian Blaga a avut ecou în presa din țară; ziarul „Cuvântul” subliniază, într-un articol din această perioadă: „Primul început de prezentare a literaturii române publicului polonez se datorește domnului Lucian Blaga, atașat de presă la Varșovia”.

În același timp, mulțumit de activitatea diplomatică depusă de poet, directorul Direcției Presă și Propagandă din Minister, prof. univ. Alexandru Marcu, i-a solicitat, pe lângă buletinul zilnic al presei poloneze, două rapoarte lunare – care să conțină impresii personale cu privire la funcționarea serviciului de presă și propagandă.

(O întâmplare personală, cu care Blaga nu uită să se mândrească la prieteni: de Crăciunul din 1926 își cumpără mașină de scris, la care – își anunță prietenul Ion Breazu, aflat la specializare la Paris – transcrie piesa de teatru „Meșterul Manole”, tipărită și lansată la Sibiu, în august 1927, în prezența autorului, aflat în concediu de odihnă).

La 1 noiembrie 1927, diplomatul Lucian Blaga este transferat la Praga, în același post de atașat de presă. La 7 noiembrie închiriază o cameră la pensiunea „Karel IV” (la sugestia amicului Eugen Filotti, predecesorul său, care va deveni directorul Direcției Presă în Minister) apoi se mută pe strada Malatova, la două camere, „deocamdată destul de bune”. Praga îi prieste – și lui, și soției; au sentimentul unei reîntoarceri în Europa. El îi și scrie prietenului Ion Breazu, în Franța: „...sunt transferat la Praga, deci aproape de inima Europei – și la 18 ore (de fugă cu expresul) mai aproape de Paris” (oraș pe care ținea foarte mult să-l vadă – și va izbuti, mai târziu, fiind întâmpinat pe peronul Gării de Est de către același Ion Breazu).

Deși la Praga nu a stat decât cinci luni de zile, Blaga și-a făcut repede remarcată (și impusă) personalitatea. A stabilit relații cu principalele ziare și Agenția cehoslovacă de presă „Ceps”, cu ajutorul căreia a difuzat articolul „Situația din România”, reluat de mai multe cotidiane („Reforma”, „Ceske slovo”, „Narodni Listy”). La Minister, reușește să impună „raportul de presă săptămânal” (în locul celui zilnic) așa cum procedau toate marile ambasade de aci. Merită, de asemenea, reținut severul

program zilnic pe care și-l impusese poetul-diplomat: dimineața, în drum spre Legație, se oprea câteva minute în grădina Kinsky, „în ipostaza de sfânt care hrănește păsările”; la birou era „gazetar și diplomat”; după-amiază studia câteva ore la Biblioteca Universității; către seară devenea „propagandist” al culturii și literaturii române, pe la ziarele și revistele pragheze; seara o consacra poeziei personale – sau spectacolelor de teatru; duminicile, împreună cu soția (uneori și cu familia altui diplomat) făceau lungi plimbări în jurul orașului (odată umblând „vreo 20 km. Pe jos” – până la Revnice).

La 1 aprilie 1928, Lucian Blaga este transferat la Berna (după o sperietură zdravănă, pricinuită de o eventuală mutare la Belgrad). Este fericit. Asociază Berna cu un Brașov occidental. Un peisaj „mai magnific decât putusem să-l visez vreodată”. În Berna – „orașul pe care în subconștient l-am visat pentru mine” – Blaga și soția sa au găsit, pe Spitalackerstrasse, o locuință confortabilă, „cu multe camere”, la etajul al treilea al unui imobil care avea la parter un magazin alimentar și o tipografie.

La Berna se așterne pe muncă, dovedind o râvnă inepuizabilă, Elveția rămânând locul unde poetul-diplomat și-a impus cea mai puternică amprentă. Aici cunoaște pe Hugo Marti, șeful secției culturale la cotidianul „Der Bund” și redactor șef al revistei „Der Kleine Bund”, un bun cunosător al limbii române (în anii 1915-1917 fusese profesor în casa prietelui Cantacuzino) care va scrie două volume de nuvele inspirate de realități românești, unul tradus (la reciprocitate) de Blaga. În ziarul și revista lui Marti va publica diplomatul român articole despre literatura română și versuri semnate de Tudor Arghezi, George Bacovia, Ion Vinea, Ion Pillat, Adrian Maniu, Demostene Botez. Împreună cu poetul Herman Hauswirth va traduce și publica o culegere de poezie românească, de la bocete și colinde la balade și doine. La insistențele sale, marea actriță de limbă germană Thea Maria Lenz (soția directorului Teatrului din Berna, Max Werner Lenz) va susține recitaluri de poezie și proză românească la Berna, Viena și Berlin, care s-au bucurat de un succes enorm și despre care presa a scris laudativ și mult. Alte momente culturale românești au fost difuzate la posturile de radio.

O atenție deosebită a acordat-o, la Berna, poetul-diplomat imaginii României. Convins de Blaga, profesorul universitar E. Wetter-Arbenz a ținut un curs despre geografia și economia României, timp de cinci luni, în cadrul Universității Populare din Berna; același profesor a susținut conferințe consacrate României și în alte orașe elvețiene: Zürich, St. Gallen, Basel, Baden.

Lucian Blaga a avut și de luptat împotriva unor inexactități sau atitudini tendențioase, strecurate în unele ziare. La 13 iunie 1929, de pildă, în ziarul „Berliner Tagblatt” s-a publicat un articol de o rară violență la adresa hotărârii adoptate în așa-numita problemă a „optanților” (hotărâre care dădea câștig de cauză României). Blaga s-a dus la redacția respectivă și a discutat cu publicistul Lessing, redactorul pentru politică externă al ziarului, care i-a recunoscut că el este autorul vitriolantului articol. Cu toate explicațiile lui Blaga, interlocutorul a rămas inflexibil, ceea ce i-a lăsat diplomatului român impresia că individul „e subvenționat de unguri”.

Acum se cuvine să cităm acel raport transmis la 17 februarie 1930 către Direcția Presă și Informații din Minister, în care Blaga face câteva observații judicioase, demne de un desăvârșit profesionist într-ale diplomației. Așadar:

„Domnule Director,

Drept răspuns la adresa No. 511 am onoarea a Vă expune în cele ce urmează punctul meu de vedere în ce privește anularea efectelor propagandei străine ostile României. În cursul activității mele de peste trei ani ca atașat de presă în diferite țări am putut să fac diverse experiențe și cred că pot să trag chiar unele concluzii destul de sigure din ceea ce am putut sau n-am putut să realizez cu mijloacele pe cari împrejurările mi le-a (!) pus la dispoziție. Deoarece în acest scurt raport vreau să vin cu o propunere concretă, îndeosebi în ce privește „contrapropaganda” noastră ziaristică în străinătate, mă voi mărgini la câteva observații generale, rezervându-mi pentru alte rapoarte propunerile în ce privește propaganda pe altă cale decât cea ziaristică.

În legătură cu dorința exprimată din partea Direcției presei prin ultimele instrucțiuni date atașatilor de presă de a plasa în massă articole și informațiuni în presa străină, să mi se dea voie să observ următoarele: Cât timp am fost atașat de presă la Varșovia am făcut din proprie inițiativă tot ce se cere astăzi tuturor atașatilor, același lucru l-am realizat și în scurtul timp cât am fost la Praga. Aceasta a fost cu puțință în țări amice nouă. Situația devine cu totul alta în țări dușmănoase, indiferente sau „rezervate” față de noi. Astfel, în Elveția am izbutit din când în când să plasez articole și informațiuni, dar nici pe departe așa ca în Polonia sau în Cehoslovacia; aici nu există același interes pentru micile detalii românești ca diurea (!) în țările vecine. A încerca să plasezi „în

massă” articole și informațiuni în presa din Elveția, unde orice propagandă a fost grav compromisă în timpul războiului, înseamnă a încerca imposibilul. Din buletinul economic ce ni se trimite voi alege prin urmare informațiile cari în adevăr ar putea să intereseze aici. Tot așa din articolele cari ni se trimit. (Articolele ar trebui firește să cuprindă lucruri din punct de vedere „ziaristic” interesant, ceea ce nu e cazul cu toate căte ni s-au trimis până acum). Mai țin să adaug că marile ziare elvețiene: Bund, Neue Zürcher Zeitung, National-Zeitung, adică ziare cari se ocupă într-o măsură mai largă și de situația din alte țări, au corespondenți permanenți în România, și sunt astfel mai mult sau mai puțin angajate să publice corespondențele „lor”, ceea ce desigur face și mai dificilă o plasare în coloanele lor de articole din altă parte. (Anul trecut d. Kirchgraber, colaborator extern la Neue Zürcher Zeitung și la Bund, a încercat să dea niște articole mai mari, inspirate de noi, despre chestiuni românești, și a fost refuzat, pe motiv că au angajamente față de proprii corespondenți). Ar rămâne firește alte ziare de a doua mână, cari ar fi poate mai dispuse să accepte asemenea articole. Încă o dată însă: articolele trebuie să fie „ziaristic” interesante, și scurte (nu kilometrice, cum obișnuiesc specialiștii să le scrie) și întrucât se poate în directă legătură cu actualitatea, nu de generalități. Dar în privința plasării de articole nu am încă păreri definitive. Viitorul va arăta întrucât ne va fi posibilă o mai intensă activitate în acest sens.

Rămâne capitolul „contrapropagandei”, despre care am o opinie mult mai optimistă. Pe cât de rezervată, pe atât de cinstită, presa elvețiană e totdeauna gata să publice „articole-răspunsuri”: adică articole prin cari să rectifice anume afirmațiuni apărute în coloanele lor. Am dat eu însumi asemenea articole la Neue Zürcher Zeitung, Vaterland (Lucerna) Ecclesiastica (Friburg) La Suisse (Geneva) etc. Nu mi s-a întâmplat niciodată să nu mi se publice articole în care puneam la punct afirmațiuni din alte izvoare, tendențioase sau false. Găsec că această contrapropagandă ziaristică „trebuie să rămână” îndeosebi pentru Elveția, dar cred că și pentru Germania și țările nordice – una din principalele datorii ale atașatului de presă, fiind extrem de eficace. (Un exemplu: ziarul Vaterland ne înjură, acum e anul, aproape lunar prin corespondențele unui Ungur de la Budapesta. Acum șasă luni am dat un răspuns drastic, dar bine motivat – și de atunci avem liniște).

De multe ori însă atașatul de presă nu are la îndemână datele necesare spre a răspunde la asemenea articole de rea credință. Nici datele și de-acum înainte – cerându-i-se atâtea lucruri de făcut – nici timpul fizic. De aceea supun aprecierii Dvoastre această propunere: Să se creeze la Direcția propagandei o secție a „contrapropagandei pe cale ziaristică” compusă din câțiva redactori, cari să se ocupe exclusiv cu „articole-răspunsuri” cari trebuiesc date la articolele tendențioase sau greșite, apărute în presa străină. Atașatul de presă ar trimite firește articolele dușmănoase direct la secțiunea „contrapropagandei ziaristice” – și de acolo ar primi „articolul-răspuns” pe care el urmează să-l dea ziarului împrișinat.

În ce privește propaganda în străinătate pe alte căi decât cea ziaristică, îmi voi permite să Vă expun propunerile mele altădată”.

În Elveția, Lucian Blaga are ocazia să-l cunoască pe Nicolae Titulescu. Poetul, filosoful, diplomatul Blaga era el însuși o personalitate, la vârsta deplinei afirmări (avea 32 de ani). Întâlnirea cu Titulescu a fost însă – pentru poetul filosof-diplomatul Blaga – o revelație, despre care va mărturisi chiar atunci, dar și mai târziu, peste ani.

La 1 noiembrie 1932, Lucian Blaga este transferat, cu consimțământul său, la Legația din Viena, unde venise ca ministru plenipotențiar cumnatul său, Caius Brediceanu. Vor urma patru ani (până la 1 februarie 1937) de viață

în siguranță, rodnică atât pe planul creației artistice, cât și pe acela al diplomației – analizele făcute de Blaga presei austriece fiind adevărate radiografii ale unei perioade teribil de frământate, într-o țară devenită seismograf al situației europene. De la începutul anului 1933, când național-socialismul a ajuns la putere în Germania, Austria devenise – după aprecierea lui Blaga – „punctul cel mai sensibil” de pe continent; motiv pentru care Nicolae Titulescu (ministru de Externe) cerea insistent să fie informat la zi despre „tot ce se pregătește la Viena”. O întâmplare semnificativă: în august 1933, Titulescu sosește în Austria, la Bad-Gastein, într-un scurt tecduscu de odihnă. Atunci i-au dat, pe adresa Legației, câteva plicuri prin curier diplomatic, care trebuiau să-i parvină urgent. Gestul de a le duce ministrului l-a făcut Blaga, care-și amintește că ministrul l-a reținut (amical) la reședința lui câteva zile – și: „Într-o după-amiază m-a poftit la dânsul. Din vorbă în vorbă, mă trezii că Titulescu intrase într-un fel de expunere, foarte elocventă, asupra situației internaționale, care, după eșuarea conferinței de dezarmare, evolua spre zări nu tocmai îmbucurătoare. Nimeni nu-și da atât de bine seama de seriozitatea cotiturii istorice la care s-a ajuns în viața internațională, ca Titulescu”.

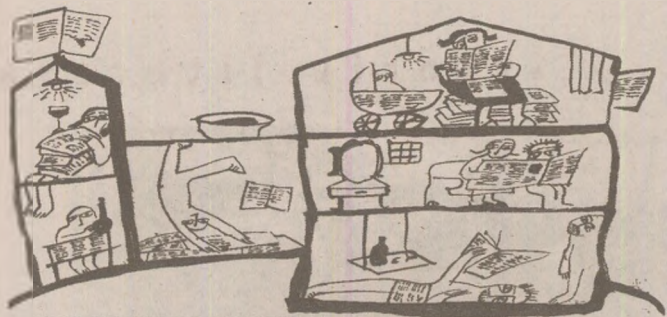
Într-un astfel de context, atașatul de presă Lucian Blaga (avansat la gradul de consilier diplomatic) depunea eforturi stăruitoare și inteligente de a prezenta cât mai bine, mai exact chipul și interesele țării sale. Întreține relații bune cu gazetari austrieci și străini: dr. Longstein, de la „Wiener Tag”, conducător al Agenției „Transatlantic Radio”; Oskar Hartl și Artur Plarre, de la „Frankfurter Nachrichten”; Walter Sauter, de la „Basel Nachrichten”; Emil Maas, corespondentul vienez al ziarului „Chicago Tribune”; Robert Best, de la „United Press”; John Nigister, de la „Daily Mail”; dr. Friederich Scheu, de la „Daily Herald”; dr. Adolf Lippe, de la „The Exchanger Telegraph Company” din Londra; Alfred Tymauer, de la „International News Service”, reprezentantul trustului Hearst (care controla aproximativ 1400 de ziare americane); G. Nipels, de la ziarul olandez „Algemeen Hallesblad”; Domenico Angelo, de la cotidianul „L’Avenir d’Italia”; dr. Segyel, corespondentul lui „New-York Times”.

De altfel, Lucian Blaga era conștient de valoarea activității sale diplomatice, scriind, între altele, într-un raport înaintat Direcției Presă din Minister, la 1 februarie 1934: „De când am venit la Viena, V-am informat în fiecare raport despre evenimentele și evoluția politicii austriece, încercând de fiecare dată să arăt și tendințele pentru imediatul viitor. Trebuie să spun aici că informațiile necesare nu le puteam avea din presa austriacă, care apare sub regim de teroare și care diformează lucrurile așa cum le vine mai bine diverselor cercuri. Am mândria să afirm că V-am informat cum omenete a fost posibil despre stările de fapt. Evenimentele mi-au confirmat cel mai adesea rapoartele. Or, acest serviciu de informație constituie desigur o suficientă dovadă a legăturilor ce le am cu diverse cercuri politice și gazetărești”.

Rapoartele sale săptămânale – existente în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe – cuprind între patru și zece pagini, dactilografiate (de cele mai multe ori) la un rând și jumătate. Pentru valoarea lor – informativ-sintetică și inconfundabil-stilistică – aceste rapoarte erau citite și adnotate, studiate de tot mai mulți funcționari superiori din Ministerul de Externe. Ca urmare, Ion Dragu, directorul Direcției Presă, îi transmitea, la 8 noiembrie 1935: „Față de situația în care suntem puși, de cele mai multe ori, de a comunica rapoartele Domniei-Voastre, în același timp, d-lui ministru Titulescu, d-lui subsecretar de stat Savel Rădulescu și eventual altor Departamente, fără a mai socoti un exemplar care trebuie să rămână la dosarele noastre, vă rugăm să binevoiți a îngriji ca toate rapoartele Domniei-Voastre să ne parvină în cel puțin trei exemplare”.

Lia-Maria ANDREIȚĂ

(continuare în pag. 18)

i s t o r i e l i t e r a r ă

(urmare din pag. 17)

Pentru că am amintit de ministrul de Externe, trebuie spus că există un mai larg episod vienez Titulescu. De câte ori trecea spre Elveția, cu vagonul său ministerial – își amintește Blaga – ministrul Nicolae Titulescu se oprea la Viena pentru câteva ceasuri; vreme în care poetul-diplomat îi prezenta „un fel de rapoarte verbale rezumative asupra stărilor politice”. Într-o astfel de întâlnire, când trenul pomea, Lucian Blaga i-a întins, „cu multă sfială”, un exemplar din drama *Avram Iancu*, proaspăt tipărită. Ministrul i-a surâs: „Să știi că am s-o citesc”. „Pentru mine – rememorează poetul – promisiunea lui Titulescu, că va citi, era suficientă satisfacție, cu toate că mă stăpânea convingerea că nu va avea niciodată răgazul pentru așa ceva”. După câteva săptămâni, când ministrul se reîntorcea în țară, Blaga s-a prezentat din nou la gară. „De astă dată – își va aminti, peste timp, poetul – nu mai intenționa să se oprească și la Viena, decât pentru cele câteva minute indicate în itinerariul obișnuit al expresului. Am urcat în vagonul său, i-am comunicat unele informații austriece, foarte în grabă și cu teama nervoasă în călcăie să nu pomească trenul. Mi-a spus și dânsul câte ceva din isprăvile sale. Torpilase nu mai știu ce combinație internațională, ce putea să devină primejdioasă pentru micile state. Apoi m-am dat jos pe peron, căci se auzeau semnale de plecare. După ce am coborât m-am apropiat de o fereastră a vagonului, unde apăruse capul lui Titulescu, care mă chema cu glas tare: „Blaga, vino să-ți mai spun ceva...” – și fără de nici o legătură cu cele ce discutasem adineaori, Titulescu începu, fără nici o caznă, să recite din memorie niște versuri din *Avram Iancu*: „În pădure/ toate pasările dorm,/ numai una n-are somn,/ cată să se facă om...” „Nu știu de ce, dar tare-mi plac mie aceste versuri” – încheie Titulescu, în timp ce trenul se punea în mișcare. Rămăsesem încă o bună bucată de timp cu capul descoperit, pe peron, cu gândul departe. Titulescu recitase versurile în care vorbeam despre pasărea mitologică din Munții Apuseni, care, în piesa mea, stă de pază lângă inima neamului. Și astăzi, atâția ani după cele întâmplate atunci, mi se pare că bănuiesc de ce Titulescu a recitat acele versuri... simțea pesemne, subconștient, o înrudire între insomnia sfântă a acelei paseri de veghe și insomnia sa. Căci și el suferea de insomnie lângă destinele țării”.

La 1 februarie 1937, Lucian Blaga este numit din nou consilier de presă la Legația României de la Berna. Numai până la 8 ianuarie 1938. O perioadă scurtă, dar la fel de bogată – timp împărțit, după propria-i mărturisire, între „diplomație și dracul creației”. Și, desigur, ar fi continuat să rămână la Berna, dacă n-ar fi intervenit o inițiativă a lui Octavian Goga, ajuns în acel moment prim-ministru: aceea de a-l face subsecretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe. Cităm documentul cu pricina, aflat în Arhiva M. A. E. – consemnat de Registratura Generală sub nr. 00927/10 ian. 1938: „Noi, Președintele Consiliului de Miniștri, Ministru Secretar de Stat al Afacerilor Străine ad-interim, În interesul serviciului, Decidem: Art. I. Domnul Lucian Blaga, Subsecretar de Stat la Ministerul Afacerilor Străine, este împuternicit, până la noi dispozițiuni, a exercita toate drepturile ce sunt conferite Ministerului prin legile și regulamentele de organizare ale serviciilor centrale și exterioare ale acestui Departament. Domnul Lucian Blaga este autorizat a rezolva și semna întreaga corespondență relativă la serviciile acestui Departament, rezervându-se pentru Ministeru numai jurnalele și referatele pentru Consiliul de Miniștri, Decretele Regale și Mesajele care, conform legii, sunt de competența exclusivă a Ministrului Afacerilor Străine. Art. II. Directorul Personalului este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a Deciziei de față. București, 8 ianuarie 1938”.

În legătură cu această perioadă avem mărturia lui Corneliu Blaga, vărul poetului, care relatează mai târziu: „Șef al Departamentului (ministru de Externe – n. n.) era Istrate Micescu, care se afla mai tot timpul la Geneva, la Liga Națiunilor. Pentru Lucian Blaga, subsecretariatul de la Externe a fost o pacoste. La un moment dat a trebuit să le facă pe toate, fiindcă Istrate Micescu a stat la Geneva mai tot timpul și tot ministerul a rămas pe capul lui Lucian. Cât a stat Micescu în țară, l-a delegat pe

Lucian Blaga, diplomatul

Lucian să se ocupe de problemele culturale, să primească plenipotențiarii străini, să primească presa și să coordoneze secția consulară. În lipsa lui Micescu, Lucian Blaga a trebuit să le facă pe toate. Venea la minister la 8, pleca la 13, se întorcea pe la 16-17 și pe urmă pleca când termina de rezolvat toate chestiunile. Plus că el nu avea o casă. Locuia în hotelul vechi „Splendid” – care era vis-a-vis de „Athénée Palace” – într-o singură cameră”.

După cele 44 de zile de guvernare, guvernul Goga-Cuza cade – și, odată cu el, părăsește și Blaga postul de subsecretar de stat. De care – înțelegem de la același Corneliu Blaga (și el funcționar în Externe) – abia aștepta să scape: „Într-o dimineață, pe data de 10 februarie cred, Lucian a întârziat la Minister (el, care era așa de punctual!). A venit pe la 11, a deschis ușa de la biroul meu și mi-a făcut semn să vin la el în birou. Mi-a spus așa, textual: „Guvernul a căzut! Am scăpat! Uf, am scăpat!”. Și-a strâns repede hârtiile, a deschis casa de bani, mi-a dat în primire dosarele ce urmau să fie rezolvate, s-a dus în camera mea, și-a luat la revedere de la secretară, de la Florica Spirescu, s-a dus sus, la Cretzianu, la Direcția Politică, a făcut același lucru pe la diferite direcții și a plecat din Ministerul de Externe anonim, cum intrase, cu modestia lui”.

Lucian Blaga avea să-și încheie cariera diplomatică atingând treapta cea mai înaltă a acestei profesii, aceea de ambasador. La 11 martie 1938, el este trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în capitala Portugaliei, la Lisabona. Actul de investire se află în Arhiva M. A. E. – consemnat de Registratura Generală sub nr. 14512 din 11 martie 1938. Prietenilor le transmite vestea, în stilul său caracteristic. Iată ce-i scrie, pe 14 aprilie 1938, lui Ion Breazu: „Te salut chiar din Lisabona! E necrezut de frumos pe aici. Peisajul o minune, orașul fără pretenții, dar neîntrecut. Rasa cam pestriță. Limba plină de fragmente românești, încât vrând-nevrând trebuie să crezi că împăratul Traian a fost iberic”. Peste câteva zile, îi scrie din nou aceluiasi amic: „Stăm de două zile în acest hotel de la Estorial („Palacio-Hotel”) lângă Lisabona și la Ocean. E în adevăr o minune. În această localitate sper să găsim și o casă pentru Legație”.

Rapoartele către Minister sunt însă sobre, pline de miez. Iată-l pe primul, din 20 mai 1938:

„Domnule Ministru,

Ca urmare la telegrama mea No. 403 din 19 mai 1938, am onoarea a comunica Excelenței Voastre că în ziua de 18 mai, orele 15, am remis E. S. Dlui General Oscar Carmona, Președintele Republicii Portugheze, în prezența Dlui Prim-Ministru și Ministrului Afacerilor Străine, Dr. Salazar, scrisorile de rechemare ale predecesorului meu Dl. Al. D. Zamfirescu și scrisorile prin care M. S. Regele a binevoit a mă acredita pe lângă Șeful Statului Portughez, ca Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar.

Ceremonia a avut loc potrivit obiceiului. Subsemnatul, însoțit de Dl. M. Cămărășescu, Prim-Secretar al Legațiunii, am fost luați de Dl. Ministru Viconte Riba Tamega și Secretarul Dl. Pinto Ferreira, într-un automobil al Președinției, de la Hotel Aviz și ne-am dus la Palatul Belem, escortați de un escadron de cavaleriști din Garda Republicană; în curtea Palatului o companie a dat onorul, intonându-se imnurile.

Președintele Republicii, înconjurat de Dl. Salazar

și de casa civilă și militară, ne-a primit în Sala Louis XV, unde s-au rostit discursurile, al căror text îl alătur în anexă.

După aceea am fost poftit într-o sală alături, unde ne-am întreținut cu Dl. Președinte Generalul Carmona, cu Dl. Salazar și cu Dl. Ambasador Sampaio, Secretarul General în Ministerul Afacerilor Străine. Cu această ocazie întrebat fiind, între altele, din ce regiune sunt, a trebuit să lămuresc că sunt român din Transilvania și că deși Transilvania a aparținut până la război Austro-Ungariei, României, majoritatea copleșitoare a provinciei, au luptat împotriva Maghiarilor pentru unirea cu patria-mumă: România.

Apoi am fost conduși, cum am venit, la Monumentul Eroilor de la Avenida Libertății, unde am depus o coroană de laur și bronz, de față fiind reprezentanții Ministerului de Război, ai Asociației Luptătorilor și Invalizilor. Sosiți la Hotel Aviz, am dat un ceai ziariștilor locali, cărora le-am făcut câteva declarații cu privire la posibilitățile de dezvoltare ale relațiilor portughezo-române. Alături în coupure (extras – n. n.) cele publicate cu această ocazie de presa portugheză.

Primiți, Vă rog, Domnule Ministru, încredințarea înaltei mele considerațiuni”.

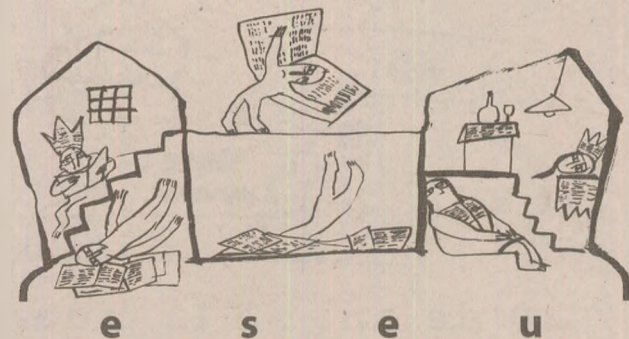
Deși a stat numai un an în postul de ambasador la Lisabona, Lucian Blaga a adus bune servicii țării. Interesant este un raport din 29 iunie 1938, în care vorbește despre Salazar. Deși șefii celorlalte misiuni diplomatice acreditate la Lisabona se plâneau că până în acel moment nu fuseseră primiți în audiență de Salazar, Blaga ține să arate că, personal, avusese în trei rânduri ocazia să-l întâlnească și să stea de vorbă cu el – făcând următorul portret al dictatorului portughez: „Am avut impresia că nici indiferența și nici lipsa de curtoazie nu sunt cauza acestei atitudini față de corpul diplomatic, ci exclusiv multiplele sale ocupații, interesele și pasiunile sale aplecate spre lucruri esențiale și oarecare sfială de care acest excepțional spirit suferă în raport cu anumiți oameni. Stilul său, felul său de a se comporta nu seamănă decât foarte puțin cu al altor dictatori, fiindcă mai întâi el e un dictator fără voie, și al doilea fiindcă stilul său e un stil al spiritului; autoritatea lui excepțională se întemeiază exclusiv pe forța morală, pe puterea de muncă, pe priceperea sa în chestiuni financiare și economice. Nu cred că s-ar putea spune că ar fi un om de vastă cultură. El are o cultură redusă la esențial, cristalizată în cadrul doctrinei catolice. Dar el cunoaște așa de aproape neajunsurile și nevoile reale ale țării, încât nu ține deloc să facă ideologie, nici măcar catolică”.

La 1 aprilie 1939 scurta funcție de ambasador la Lisabona se încheie – și, odată cu aceasta, și cariera diplomatică a lui Lucian Blaga. Peste ani, el își va aminti: „În anul 1938, și într-o parte a celui următor, mă găseam veghind pe coasta de vest a Peninsulei Iberice. Încă un anotimp, și avea să izbucnească năpraznic cel de Al Doilea Război Mondial. Atmosfera încărcată de fulgere latente, ariditatea dezolantă a solului și un anume dor de țară mă chinuiau”.

...Cel ce l-a continuat la Lisabona – dar pe postul său de început: „atașat de presă” – a fost un scriitor de aceeași mărime – și filosof: Mircea Eliade. Care, din păcate, n-a lucrat decât puțin timp la Legație; după război, se știe, altele au fost apele politice care au invadat România. În plin război, însă, Mircea Eliade a scris o carte despre români, spre a fi astfel mai bine cunoscuți în lume. Cartea se numește „Los Rumanos. Breviario historico” – și a fost scrisă direct în limba portugheză – publicată la Madrid, Editorial Stylos, 1943. Deși de numai 96 de pagini – și fără posibilitatea unei documentări complete – cartea s-a bucurat de succes în epocă.

Lia-Maria ANDREIȚĂ

e a însemnat vocea Monicăi Lovinescu pentru scriitorii români o poate spune fiecare dintre ei.

Aici Radio Europa Liberă

MI AMINTESC cum, de fiecare 9 mai, urcam dis-de-dimineață, cu toți copiii de la școala din sat, dealul unde pe vremuri fusese cimitirul. Acum era acoperit de o pădure de liliac. Rupeam crengi mari și împleteam coroane „pentru eroi”. Farmecul plimbării se completa cu aventura, căci 9 mai era singura zi din an când aveam voie, alături de învățătorii noștri, să intrăm în curtea bisericii. Acolo era o statuie care mă impresiona de fiecare dată – un soldat rănit de moarte sprijinit de un înger. Cântam cu glasuri vesele de copii „eroi au fost, eroi sunt încă” și puneam apoi coroanele și buchetele de liliac pe treptele monumentului. Miresmele tari ale florilor, căldura zilei de mai, ciripitul păsărilor, turlele frumos arcuite ale bisericii, privirea duioasă a îngerului, toate acestea mă înfiorau până la lacrimi. Soldatul erou, căruia îngerul îi pune pe frunte cununa biruinței chiar în clipa morții, îmi descoperea o altă realitate, una în care îngerii nu erau interziși și în care eroismul încă era cu putință.

Mă născusem într-o lume precară. În jur domnea sărăcia, deși la televizor auzeam mereu vorbindu-se despre *belșug, bunăstare, dezvoltare, înflorire, progres*. Eroii nu mai erau soldații, ci aceia care se întreceau în „munca socialistă”. Însă țărani pe care îi știam eu nu erau nici pe departe astfel de eroi, munceau în silă la colectiv și furau cât și cum puteau ca să aibă ce mânca. Singurul pe care aș fi putut să-l privesc ca pe un erou era un vecin care-și pierduse piciorul undeva prin Uniunea Sovietică, însă el îi înjura întruna pe ruși și pe comuniști și ne alunga, amenințându-ne cu cârja, ori de câte ori voiam să gustăm merele lui vâratice.

De fiecare 9 mai înțelegeam că vremea eroilor trecuse pentru totdeauna, că îngerul care le pune cununi celor bravi plecase dintre noi, lăsându-ne doar amintirea lui de piatră. Nu-mi imaginam, și nici alții nu-mi spusese, că lumea despre care învățam la școală că este cea mai bună dintre toate cele posibile, nu fusese dintotdeauna așa. Mă nedumerea însă faptul că uneori, la radio, venite parcă din depărtări enorme, auzeam voci care spuneau că totul e pe dos, că tot vacarmul de cuvinte care mă înconjură era o enormă minciună.

Aici Radio Europa Liberă... Timbrul viu al aceluia glas, care nu avea nimic în comun cu solemnitatea fadă a tot ceea ce auzeam la televizor, era ca o chemare dintr-o altă lume. O vreme am crezut că ascultam teatru radiofonic, că dramatismul, autenticitatea și firescul elevat ale aceluia discurs liber sunt efectele unor replici rostite de mari actori. Fără să știu însă, asistam la spectacolul interzis al adevăratului eroism.

Abia în anii 90, când deja înțelesesem mai mult despre lumea în care îmi fusese dat să trăiesc, aveam să-i văd în realitate, la o întâlnire în Facultatea de Litere, pe cei care animaseră atâtea vreme microfonul Europei Libere. Monica Lovinescu și Virgil Ierunca coborâseră printre noi din eterul în care plutiseră până atunci. Vocile aveau acum și chipuri, o gestică și un fel anume de a te privi în ochi pe care nu l-am putut nicicând uita. Adevărata întâlnire conștientă cu spectacolul radiofonic, intrat acum în istorie, a fost însă lectura *Unde scurte*¹ și a memoriilor *La apa Vavilonului*². Am re trăit astfel o perioadă a vieții mele care îmi fusese confiscată prin minciună și, mai mult, am dobândit imaginea clară a trecutului nefalsificat. Toate acestea le primeam acum în dar de la Monica Lovinescu – un om ce alesese calea primejdioasă a luptei deschise și inegale cu demonii comunismului. Decizia asumării acestui destin fusese efectul evenimentului tragic al morții mamei, cea care devine prototipul victimei regimului comunist, a cărui cruzime neverosimilă întrecuse chiar și imaginația diabolică din care se născuse. Durerea devine în mâna Monicăi Lovinescu arma secretă de care nu se va dezice nicicând: „Refuz cu îndărătnicie orice narcisism, inclusiv cel al jelaniei. Mă întorc spre semenii și mi-i fixează drept unic orizont, nu din cine știu ce creștinească vocație, ci pentru a scăpa de mine. Mama s-a lăsat ucisă ca eu să fiu liberă, îi datorez această solidaritate cu victimele.” (*La apa Vavilonului II*, p. 5)

Cronicile radiofonice ale Monicăi Lovinescu sunt mostre de eroism, bătălii pe câmpul nevăzut al istoriei adevărate. Măștile cad, iar chipul hâd al

comunismului nu mai poate fi ascuns înapoia „litaniei” ideologice. Discursul Monicăi Lovinescu este sabia care desparte adevărul de neadevăr cu precizia unui bisturiu: „Și ca o derâdere supremă, adoptarea acestor măsuri ne este prezentată ca o expresie a „*largilor libertăți*”. Adică libertatea de a fi controlat, libertatea de a fi megafonul stăpânirii, libertatea de a avea o singură opinie, tot a stăpânirii, libertatea de a rosti un singur discurs – al stăpânirii –, libertatea de a te supune, libertatea de a nu fi liber, libertatea de a declara că albul este negru, libertatea de a-ți numi nelibertatea libertate.” (*Unde scurte II*, p. 236)

Ce a însemnat vocea Monicăi Lovinescu pentru scriitorii români o poate spune fiecare dintre ei. Confirmarea absolută a reușitei literare venea pe calea undelor de la Paris, cărțile elogiante aveau succesul asigurat la un public larg, căci era o vreme în care cultura se consuma în masă. Iar vărsătorilor de venin ce-și revărsau sufocat și agramat frustrările în revistele literare ale vremii, le dădea insomnii și sudori reci. Pamfletul politic și literar transformă condeiul în floretă, care, mânăuită cu o desăvârșită știință, decapitează, dintr-o singură mișcare stilistică, hidra comunistă. Cronicile Monicăi Lovinescu sunt sublime când admiră, necruțătoare când demască minciuna generalizată, ironice când se joacă cu prada ca pisica cu șoarecele, nostalgice când privesc spre trecutul pierdut, triste când constată că ceva s-a stricat definitiv în firea românului, incendiare când trebuie să apere adevăratele valori.

Le era greu mai-marilor de la București să suporte asemenea sfidare, nu puteau răbda la nesfârșit. În noiembrie 1977 Ceaușescu a dat ordin „să i se închidă gura”, însă atentatul a eșuat. Destinul hotărâse altfel decât „mâna lungă a revoluției”. Monica Lovinescu scăpa cu viață și ieșea din spital pe proprie răspundere pentru a participa la conferința de presă a lui Paul Goma, ajuns în sfârșit la Paris, sărbătorind una dintre victoriile pentru care se luptase.

Din păcate, nici această victorie și nici cea mare din 1989 nu aveau să fie definitive, anii 90 fiind poate cei mai debusolanți pentru cei ce așteptaseră atât amar de vreme ca Binele și Răul să se separe. Au lipsit în acest timp păstori care să despartă oile de capre, ba mai mult, cu bună știință sau din prostie, cei care au condus le-au lăsat să se corcească în voie. Purificarea morală a românilor pare acum un vis pe care Monica

Lovinescu l-a luat cu ea atunci când și-a întors privirile dinspre lumea celor vii. Îndrăznesc să cred însă că ceea ce a sădit ea în sufletele noastre nu va rămâne fără rod. Sunt câteva fapte ce-mi hrănesc acest optimism:

Pe bulevardul Elisabeta, la numărul 49, în apartamentul cu nr. 45, o suită de dorobanți însoțea de curînd în cea mai deplină solemnitate întoarcerea acasă a Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca, încheind astfel funeraliile naționale organizate de statul român pentru a-i cinsti pe cei doi mari intelectuali. Acei tineri soldați vor fi privit cu uimire fotografiile de pe pereții cochetului apartament, numit acum „Casa Lovinescu”, ce înfățișează, printre alte figuri celebre, o fetiță ce are alături o minge de cauciuc. Această fotografie se află chiar în încăperea în care a fost arestată mama Monicăi Lovinescu și care, dintr-un colț întunecat al terorii de odinioară, s-a transformat acum într-un loc al celor mai înalte și luminoase onoruri.

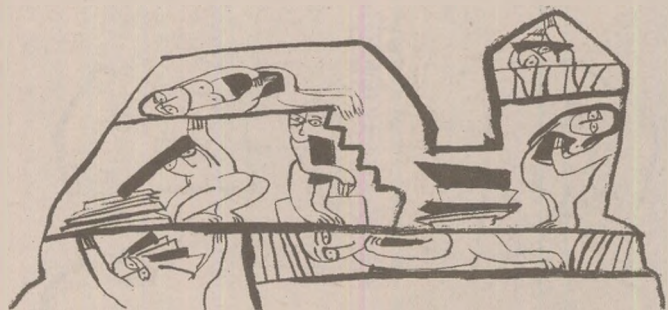
Gestul acestei recunoașteri este, simbolic, o mare și dreaptă victorie a ceea ce a însemnat pentru noi Monica Lovinescu și un semn că încă mai putem spera. Citind textul lui Gabriel Liiceanu³ în care evoca ultimii ei ani, cei în care bătrânețea, boala, singurătatea și fantomele trecutului căpătaseră o dureroasă materialitate, aproape insuportabilă pentru cei ce i-au stat în preajmă până la capăt, mi-am reamintit de statuia din copilărie. Reîntoarcerea mamei, devenită eternă, la patul fiicei, pentru a-i asista sfârșitul, mi s-a părut a fi gestul coborârii îngerului, trimis să sprijine pe umărul său soldatul cuprins de durerile morții și să-i împodobească fruntea cu cununa biruinței. Iar această cunună, pusă nu de un înger de piatră, ci de unul adevărat, va fi avut pesemne, în acea zi de Florii în care Monica Lovinescu s-a stins, parfumul său de liliac ce ridică spre cer sufletele libere ale adevăraților eroi.

Cristina CIOABĂ

¹ Monica Lovinescu, *Unde scurte I* (1990), II (1993), III (1994), IV (1994), V (1995), VI (1996) Humanitas.

² Monica Lovinescu *La apa Vavilonului*, vol. 1, 2 și 3, Humanitas 1999, 2000.

³ Vezi articolul publicat în *Cotidianul* din 24.4.2008, cu titlul *Monica Lovinescu în căutarea mamei*.

20 de ani de la moartea lui Șerban Cioculescu

IN ARHIVA lui Șerban Cioculescu s-au păstrat două acte originale referitoare la comprimarea/licențierea sa la 1 septembrie 1947 din funcția de profesor titular la catedra de „Istoria literaturii române” de la Facultatea de filosofie și litere din Iași. Decizia Ministerului Educației Naționale a fost eliberată retroactiv pe 14 octombrie 1947, pentru 1 septembrie același an, respectiv pentru începutul anului școlar. Și aceasta fără să se suprime și catedra, și fără nici o argumentare legală - ba chiar, așa cum o demonstrează semnatarul actelor, prin încălcarea legii Învățământului Superior (art. 55).

În *Amintirile* sale, Șerban Cioculescu povestește savuros în capitolul *Peripeții universitare* modul cum a ajuns profesor universitar la Iași, unde funcționa în acel timp și colegul său întru critică și istorie literară G. Călinescu.

Invitația a pornit de la profesorul Const. Balmuș, care întâlnit în toamna anului 1944 pe culoarele Ministerului Educației Naționale, i s-a adresat astfel: „Sunt profesorul Constantin Balmuș, decanul Facultății de litere și filosofie a Universității din Iași. Ei, domnule Cioculescu, ce aștepți? Vino la noi, la catedra de literatură română modernă, unde a predat G. Ibrăileanu și care a rămas vacantă.

Vacantă prin moartea lui Petre Botez. Călinescu se mută aici, de la București. Te dorim cu toții, hotărăște-te.

- Ușor de zis. N-am doctoratul.

- Cum se poate una ca asta? Dumneata care...” și profesorul Balmuș adăugă: - Ei bine! Eu îți ofer o certitudine. Noi nu publicăm anul acesta catedra vacantă. Dacă-ți iei doctoratul în răstimp, te votăm cu unanimitate, pe baza articolului 104 din legea Petrovici, cu privire la chemarea cea largă.”

Și așa s-a și întâmplat. În mai 1946, Șerban Cioculescu și-a luat doctoratul cu o teză despre viața și opera lui Dimitrie Anghel (conducătorul tezei fiind Tudor Vianu).

Felicitându-l, G. Călinescu i-a spus solemn:

„- Ești candidatul meu. Voi fi președintele comisiei de largă chemare, compusă din omologul meu din Cluj, D. Popovici și trei profesori de la Iași. Nu e o problemă. De altfel, dumneata nu candidezi. Nu e vorba de un concurs. Prezinti un memoriu de titluri și lucrări și la Iași vei ține înaintea studenților respectivi o prelegere și o lecție de seminar. Asta e tot. Simple formalități.”

Pe 26 mai candidatul și-a susținut ambele lecții. Una despre *Caragiale și timpul său* (la curs) și *Un psalm de Tudor Arghezi* (la seminar). Comisia alcătuită din G. Călinescu, N. Bagdasar și Dan Simonescu l-a felicitat, iar G. Călinescu i-a comunicat că va face personal raportul de chemare. Acesta, apărut în Monitorul Oficial pe 8 iulie 1946, conținea o alternanță de elogi și rezerve, într-un stil tipic călinescian:

„În rezumat, dl. Șerban Cioculescu e un bun istoric literar cu o mișcare încrețită însă serioasă, și un critic fără amplitudine sau mari perspective, însă și fără prejudecățile extraliterare ce vîrăză activitatea multora. Stilul și curiozitatea sa pentru literatură îi conferă un loc în critica actuală, acordându-i merite care chiar depășesc cerințele propriu-zise ale Universității.”

Cel vizat încheia relatarea astfel: „Cu acest «epocal» aviz, de aceeași factură, în plină pagină, pe trei coloane, «călduros» dar în doi peri la puterea *n* și cu votul unanim al consiliului facultății ratificat de rectorat, am fost numit profesor titular de literatură română modernă la Universitatea din Iași.”

În ce privește contestarea deciziei Ministerului Educației Naționale și procesul intentat acestuia, e de spus că ele nu au dat rezultatul așteptat de critic, ilegalitatea nu a fost reparată. Era doar începutul perioadei celei mai grele din viața lui Șerban Cioculescu, între 1947-1956 și a multor altor contemporani. Dar asta este deja o altă poveste.

Simona CIOCULESCU

O contestație fără urmări

Înreg. 270.758/20 oct. 1947

Domnule Ministru,

Am onoarea, ca urmare a deciziei ministeriale Nr. 266.979, din 14 Oct. a.c., apărută în Monitorul Oficial de la 16 Oct. a.c., să vă înaintez următoarea întâmpinare, față cu situația subsemnatului, astfel definită: „Catedra de istoria lit. române moderne: Cioculescu Șerban. Se comprimă persoana.” (Facultatea de filosofie și litere, Iași)

Această operație, așadar, nu se mai încadrează în măsurile menite la redresarea economică și stabilizarea monetară, deoarece catedra rămâne înscrisă în buget.

Comprimarea persoanei are caracterul unei penalități fără judecată. Constituția în vigoare prevede însă, la art. 12, că nimeni nu poate fi sustras în contra voinței sale de la judecătoria ce-i dă legea. Iar legea învățământului superior, prin art. 55, prevede care sunt judecătoria corpului didactic universitar. Chemat la Universitate pentru lucrări științifice, la unanimitatea colegilor de la Facultatea de Filosofie și Litere din Iași, mă văd exclus din învățământ printr-o decizie ministerială, care anulează decretul regal de numire al subsemnatului, cu ignorarea așadar a tuturor normelor juridice în vigoare.

Pe de altă parte, penalitatea comprimării s-a făcut fără să fi fost ascultat de comisia interministerială, care a putut avea informații greșite despre activitatea mea. După 23 August, chiar sub urgența stării de război, s-au făcut epurări provizorii sau definitive, cu ascultarea însă a celor ce se făcuseră vinovați. Astăzi, sub imperiul păcii, respectarea principiului de drept al apărării apare ca indiscutabilă!

Pentru aceste motive, rog a fi invitat să mă prezint în fața comisiei care va fi instituită pentru examinarea întâmpinărilor de acest fel. În fața acestei Comisii sunt gata să dovedesc că nici una din acțiunile mele nu este în incompatibilitate cu funcțiunea pe care am exercitat-o.

Cu deosebită considerație
Șerban Cioculescu
5, Str. Dr. Turnescu
București

Domnule Prim Președinte,

Subsemnatul Șerban Cioculescu, domiciliat în București, Str. Dr. Turnescu Nr. 5, în baza art. 1 și 4 și următorii din legea Contenciosului Administrativ, chem în judecată Statul Român, Ministerul Educației Naționale, prin reprezentant legal, cu sediul în București Str. Spiru Haret Nr. 12, pentru ca în mod contradictoriu, să binevoiați:

a) A declara ilegală și a anula Decizia aceluia Minister cu Nr. 266.878/947 publicată în M. Of. Nr. 239 din 16 Octombrie 1947, prin care am fost comprimat (licențiat) pe 1 Sept. 1947 din funcția de profesor titular la catedra de „Istoria Literaturii Române Moderne” de la Facultatea de Filosofie și Litere din Iași, obligând Ministerul Educ. Naționale să mă reintegreze pe 1 Septembrie 1947, în funcția ce am ocupat, cu toate drepturile aferente;

b) Cu totul în subsidiar, a constata ilegalitatea Deciziei atacate, conf. art. 6 din legea Contenciosului Ad-tiv (astfel cum a fost completat prin legea din 14 Sept. 1938), spre a-mi servi la intentarea unei acțiuni separate în daune.

I.

Istoric

Subsemnatul, după o funcționare neîntreruptă de 22 ani în Învățământul Secundar, ca profesor provizoriu, ca profesor definitiv și apoi ca Inspector

General, am fost numit pe 1 Oct. 1948, prin Înalt Decret Regal Nr. 2287/946, publicat în M. Of. Nr. 174 din 30 Iulie 1946, în funcția de profesor titular la catedra vacantă de „Istoria Literaturii Române Moderne” de la Facultatea de Filosofie și Litere din Iași, ca urmare a chemării mele la acea catedră, de către Consiliul Profesorat al Facultății respective și a ratificării Senatului Universitar.

Cu ocazia recentelor comprimări și raționalizări în Învățământul Superior, Ministerul Educației Naționale, prin Decizia Nr. 268.978 din 14 Oct. 1947, mă comprimă (licențiază) pur și simplu din serviciu, în mod retroactiv, pe 1 Septembrie 1947, fără însă a-mi suprima și catedra al cărei titular eram.

II.

Motivele acțiunii

1. *Comprimarea (îndepărtarea) mea din funcțiune, fiind făcută prin Decizie Ministerială în loc de Decret Regal, este ilegală*, întrucât violează principiul pactului contrariu, și disp. art. 60 din legea Învățământului Superior și ale art. 19 din Statutul Funcționarilor Publici.

Subsemnatul, fiind numit prin Decret Regal, nu puteam fi desinvestit din funcție, decât tot prin Decret Regal.

2. *Actul atacat este ilegal, întrucât violează principiul stabilității membrilor Corpului Didactic din Înv. Superior, prevăzut de art. 57 al. 1 din legea Înv. Sup. și a Funcționarilor Publici în general, prevăzut de art. 6 și 55 din Statutul Funcționarilor.*

Fiind profesor titular definitiv, mă bucuram de stabilitate și nu puteam fi îndepărtat din funcțiune înainte de a atinge limita legală de vârstă, decât numai pentru caz de boală sau pentru abaterile de la datorie prevăzute de art. 55 din legea Învățământului Superior și numai cu formele și garanțiile prevăzute de lege.

3. *Actul atacat este ilegal față de disp. art. 55 din legea bugetară Nr. 139/947 (M. Of. N. 58/1 Maiu 1947) și față de disp. art. 7 din Statutul Funcționarilor Publici, pe care le depășește și le violează.*

Într-adevăr, art. 55 din legea Nr. 139/947, nu desființează stabilitatea funcționarilor publici, ci se mărginește a ordona o reducere de 30% din totalul cheltuielilor de salarii prevăzute în bugetul exercițiului 1947/948.

În cadrul acestui text și al legalității, această reducere de 30% trebuia obținută în primul rând prin suprimarea posturilor vacante, prin pensionări legale, prin suprimarea fondurilor pentru plata diurniștilor și numai în „extremis”, prin licențieri din serviciu, făcute însă numai în cadrul art. 7 din Statutul funcționarilor, adică, în caz de desființare efectivă a funcției și imposibilității de încadrare în altă parte a funcționarului respectiv.

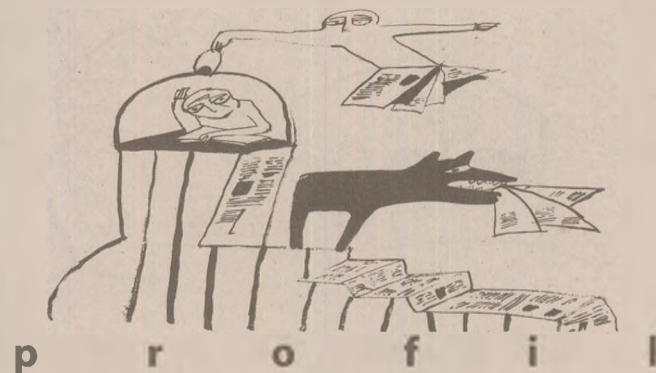
4. *Actul atacat mai este ilegal și pe considerentul că este emis după expirarea termenelor prevăzute de art. 55 din legea Nr. 139/947 și de art. 1 din Decizia Nr. 18/947 (M. Of. Nr. 184 din 13 Aug. 1947).*

5. *Însfârșit, Decizia atacată mai este ilegală și pe motivul că printr-un act datat din 14 Oct. 1947 și publicat la 16 Oct. 1947, mă îndepărtează din funcțiune în mod retroactiv pe 1 Sept. 1947, violând astfel principiul neretroactivității actelor și disp. art. 58 al. 3 din legea Nr. 139/947.*

Domniei sale

Domnului Prim-Președinte al Curții de Apel – București

Risipindu-și cîntecul prin lume, poetul Cezar Ivănescu a trăit cu ferma convingere că motorul și generatorul formelor ce pun universul în mișcare e extincția.

POETUL trubadur

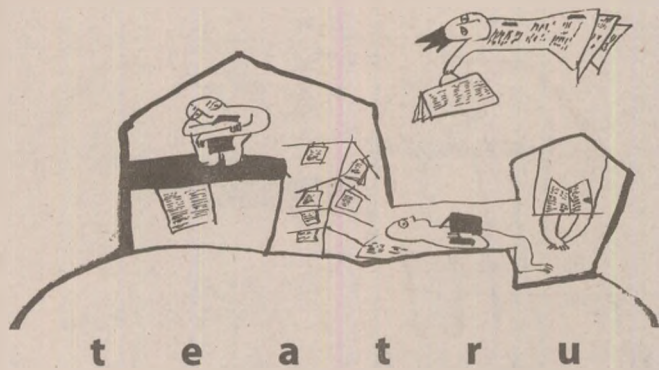
Astfel viața își trage rădăcinile din moarte, și moartea din viață. Ele sînt legate una de cealaltă printr-un cordon ombilical, germinînd una în pîntecul celeilalte. În poemele sale, carnea se degradează și înflorește, păstrînd în matricea ei memoria unor fapte trecute. Și odată cu ea și întreaga materie ce o înconjoară. Trupurile fosgăie asemenea unor melci ieșiți din uriașa cochilie a morții. Cutremurat de groază, spiritul poetului planează deasupra lor, asemenea unei păsări cu aripi ce acoperă orizontul, ca deasupra unei oștiri pornită să cucerească nevăzutul. „Nu-și uită carnea tiparul ei ciudat“, ea se zvîrcolește mereu, întinzîndu-și tentaculele în timp și spațiu. Taina cărnii n-o poate pătrunde nici un înțelept și nici un rege. Doar mîinile brutale ca satirul îi pot dezlega misterul. Cunoașterea înseamnă ardere și suferință. Dar și lascivitate și umilință. În același poem, Cezar Ivănescu afirmă: „Stau la marginea speței mele/ și cu durere-mi privesc părțile rușinoase ale trupului“ și „ca un lumînar/ implorația mi-o îndrept/ spre pîlpîierile capului meu galben...“ Avem de-a face aici, în acest fragment poetic, cu o asociație neașteptată de idei. Contemplarea propriului trup, a părților sale procreatoare, îl trimite cu gîndul pe poet la lumînarea răsucită de mîinile dibace ale lucrătorului în ceară. Simbolul falic, deopotrivă erotic și thanatic, e legat de chipul poetului, ce arde ca o flacără dedesubtul, poate, și deasupra, creștetului galben, năpădit de semnele stingerii trupesti și spirituale, petrecute odată cu eliberarea. Odată cu împrăștierea seminței în gol, în întuneric, nașterea se îngemănează cu moartea. În acest sens, ultima parte a poemului e revelatoare. „! O, amintește-ți cît de puțin,/ cum arăta tiparul celui vas ușor/ în care rodul ni-l purtăm surîzător...“ Poetul face aluzie la uterul matern, ce se confundă aici cu matricea din care iau naștere lumile posibile. Amintirea lui e sinonimă cu paradisul inițial, după cum și perioada germinării, în care spiritul așteaptă reîncarnarea, ne trimite cu gîndul la purgatoriu. Succesiunea nașterii și a morții nu reactivează memoria, ci doar tiparele, punînd în mișcare simțurile, ce trezesc spaima de moarte și dorințele. „Veșnic creștete umede se-ndeasă spre mine...“ E vorba aici, desigur, de creștetele noilor născuți, ce se îtesc deschizîndu-și pleoapele umede în lumină prin triumhiul carnal, ce desparte lumea încreată de cea creată. Ideea aceasta e exprimată extrem de limpede în scurta poezie *Turn*, ce sună astfel: „!cînd m-am născut, mama/ pe o masă întinsă cumplit suferea,/ mama mea cea bună/ pe-o masă;/ dar pe cealaltă/ mama mea Moartea/ goală, lungită, surîdea/ afit de frumoasă/ mama mea Moartea/ surîdea/ căci copilul ei mă nașteam fără ca ea să sufere...“

Pornind de la sonoritățile *Doinei* eminesciene, poposind pe la *Curțile dorului* lui Lucian Blaga, Cezar Ivănescu a reunit în struna lirei sale sonurile medievale ale muzicii preclasice și cele ale artei trubadurilor, cu gravitatea rostirii orientale a textelor sacre ale *Mahabharatei*, armonizînd creștinismul cu hinduismul și budhismul. Călăuzit de ideile sale și de cîntecul pe care l-a intonat de-a lungul unei întregi vieți, poetul și-a modelat chipul făcîndu-l să consune cu

mesajul pe care ni-l transmite arta sa. El exprimă deopotrivă teamă și extaz. E chipul pe care-l poartă un șaman. Un chip totemic, sculptat la capătul unei cîrje de vrăjitor, o mască sumbră ce se animă și se înveselește pe măsura ce cîntecul pe care-l intonează monoton prinde putere, contaminînd asistența din jur. La plecarea sa în eternitate, se cade, dincolo de avatarurile vieții de zi cu zi, să uităm faptele rele, și să ne amintim de cele bune, intonînd, cîteva strofe din al său *Rosarium*: „! Amintescu-mi Baadul Paradisul cărnii Sfînt/ unde Magul Simon Magul grai avea cuvînt/ ! unde sîngele tău maică, ispitindu-mi goliciunea/ pentru trupul meu de apă găsea matcă-amărăciunea//...//! spune-mi unde se culege timpul sfînt și aurul/ și semințele a cui sînt cînd presară taurul?! a cui sîngele ce curge și în noi atunci o cupă/ inima neîncepută nemairegăsită după?! / cîți făcuți îs ca să priceapă că spre tine nu-i cărare/ decît tot lingînd deșertul de cenuși și sare?//.../ !amintescu-mi Baadul Paradisul Cărnii Sfînt,/ plîngeți lacrimi să-mi pară ca și cînd n-am fost nicicînd...“

Născut în zodia puternică a Leului, poetul și-a făcut o imagine ideală despre sine, proiectîndu-și eul într-o dimensiune mitică. Lectura textelor sacre l-a determinat să creadă în nemurirea sufletului și în reîncarnare. Revelatoare în acest sens rămîne mărturia din *Timpul asasinilor*: „Mary relatează că un psihanalist i-a spus, după lectura cărții mele despre Marin Preda, că păstrez în mine vie amintirea tuturor traumelor, de la traumele uterine, pînă la expulzare, și toate celelalte suferite în decursul încarnării mele actuale...“ La traume reale poetul a adăugat mereu altele noi, imaginare. „Sufăr zilnic și enorm – scrie el – că nu sînt Marilyn Monroe“. Desigur, afirmația trebuie citită și în nota ei ironică. Poetul era un adept al **traumatomanției**, care îi permitea să se apropie de arta „celor aleși“ și să descifreze viitorul în funcție de rănile primite în trecut. „Dumnezeu nu mi-a dat stigmatete, conchide autorul *Rod-ului*, dar mi-a dat voie să mi le procur.“ Și le-a procurat din plin, apelînd la blestem și la mînie, care, pentru el, au fost două moduri paradoxale de asceză și de descărcare a energiei sale creatoare. „Urmînd această artă mă voi expune continuu – mărturisește poetul – ca un demonizat pînă la sfârșitul vieții...“ Această frază trebuie descifrată ca un crez lăuntric. Ea e, de fapt, o cheie ce ne permite să descifrăm o parte din contradicțiile și meandrele destinului său literar și uman. Salvarea și adulația pîd veni și prin damnare. Prin oprobriul public. Înarmat cu o astfel de credință, poetul nu s-a sfiit să agate, în pioneze, pe ușa camerei sale următoarea inscripție: „Marți spre miercuri dimineață, între orele 4 și 5, în spitalul din Bîrlad, pe întuneric – era camuflaj din cauza bombardamentelor – pe 6 august 1941 s-a născut Cezar Ivănescu, reîncarnare a lui Caius Iulius Caesar, și care se va strădui în această existență să facă astfel încît să poată deveni un Budha într-o existență viitoare...“ Forța verbului său face ca această afirmație să nu pice în ridicol, menținînd în noi vie flacăra acestui crez.

Nichita DANILOV

t e a t r u

ÎN FIECARE an, la început de iunie, Praga, „orașul de aur“, devine pentru o săptămână un „oraș al păpușilor“. De ani buni, aici are loc un festival mondial, ajuns acum la cea de a XII-a ediție.

Aș face mai întâi niște considerații de simplu cetățean al lumii pentru a putea apoi să vorbesc despre aventura pragheză a Teatrului Tândărică.

Orașul este de vis... Se vede că este un oraș turistic, pentru că e plin de turiști și de tentații. Primii se plimbă în grupuri bine organizate, fiecare ghid încercând printr-un obiect (umbrelă, șapcă, un băț cu 2-3 panglicute colorate în vârf) să-și diferențieze grupul sau de altul, iar tentațiile au forme variate: cristal de Bohemia, bijuterii din aur, bere adevărată șepci, tricouri și alte accesorii cu logo-ul „Praha“.

Nu știi în ce parte să te uiți ca să nu pierzi nimic din farmecul orașului. „Orașul vechi“ este un muzeu în aer liber. Piața centrală adună la fiecare oră fixă zeci de curioși în fața orologiului. La prima bătaie a gongului câteva păpuși execută un „program artistic: un schelet trage de sfoară un clopoțel, un oștean își plimbă amenințător sabia prin aer, un altul sună din trâmbiță și câteva păpuși se rotesc în turnul ceasului uitându-se pe rând la noi prin două ferăstruici. Dacă nu te miști repede să le faci poze, pierzi momentul pentru că păpușile nu acceptă bisuri. În acest cadru natural unde totul parcă respiră a teatru, păpușarii de la Tândărică, aflați pentru a treia oră consecutiv printre invitați (în 2006, spectacolul FAUST a obținut premiul pentru cel mai original spectacol), au confirmat din nou, pentru că magicianul Cristian Pepino a fost încununat cu titlul de cel mai bun regizor pentru spectacolul *Candid*.

La această ediție, după o selecție riguroasă, din peste 200 de producții de teatru și film de animație, au rămas în concurs 35 de teatre, fiind prezente țări de pe toate meridianele lumii (Belgia, Olanda, Brazilia, Franța, Danemarca, Italia, Slovenia, Turcia, Rusia, China, Japonia, Mexic, Germania, Croația, Ucraina, Republica Cehă, Bulgaria, Argentina, Cipru, Marea Britanie, Grecia, Thailanda, Iran, Bosnia și Herțegovina, Polonia, România ș.a.). Pe parcursul celor 10 zile de festival, spectatorii au avut ocazia să vadă diferite modalități de expresie artistică, tehnici de animație dintre cele mai diferite, combinație între tradiție și

CANDID premiat la Praga, „orașul păpușilor“

digital, cele mai neașteptate obiecte animate, păpuși clasice, tradiționale, construite din materiale diverse (lemn, textile, latex, burete, hârtie), *one-man-show*-uri, dar și spectacole de anvergură, texte clasice, precum și scenarii originale. Peste 300 de artiști marionetiști s-au întâlnit în orașul devenit pentru câteva zile capitala mondială a teatrului de păpuși.

Festivalul de la Praga a oferit o panoramă a mișcării actuale a teatrului de animație fiind, totodată, un important eveniment cultural., coordonat de Todor Ristić – directorul său artistic, un manager inteligent, care a făcut din păpușărie o pasiune și o rațiune de a trăi. În acest context, selecționarea spectacolului *Candid* (regia, scenografia, scenariul, animația digitală Cristian Pepino, interpreți: Mihai Dumitrescu, Marin Fagu, Liliana Gavrilă, Daniela Lungeanu, Petronela Purima) a reprezentat o recunoaștere și o confirmare a valorii școlii românești de animație. Prezentat în cadrul secțiunii pentru adulți,

spectacolul Teatrului TÂNDĂRICĂ a stârnit comentarii elogioase privind originalitatea reinterpretării în cheie parodică a textului lui Voltaire și a tehnicilor de mânăuire, a talentului artiștilor păpușari, a puterii lor de improvizație. Premiul obținut la Praga se adaugă palmaresului acestui spectacol, *Candid* fiind premiat anul trecut la festivalurile de gen de la Cluj Napoca și Galați.

Cu fiecare ediție, sârbul Ristić, devenit ceh, dar și român prin adopțiune pentru că este căsătorit cu o păpușărie de la Bacău, face o demonstrație de cum se poate organiza un festival din bani privați (ai lui) pentru sufletul său. Este ambiția lui, a unui om împătimit care a început cu niște păpuși vândute la capătul podului Karlov și a ajuns să dezvolte o afacere care are în centru teatrul de animație.

Raluca TULBURE

Frânturi lusitane

Humorescă

PE AVENIDA de intrare în capitala portugheză, la stânga cum vîi dinspre aeroportul Portela, există o casă cu etaj maronie. Pe întreaga lungime a balconului stă scris cu litere de mărimea unor patine: *Federação Portuguesa de Patinagem*. Fiindcă în Portugalia ghețurile sunt cam tot atât de prezente precum neaua în Jamaica, de câte ori trec pe acolo îmi amintesc de comedia cinematografică inspirată de participarea boberilor din Caraibe la olimpiada de iarnă.

Într-o metropolă atât de șarmantă precum Lisabona, mostrele de humor – mai mult sau mai puțin involuntar – pot fi comparate cu mirodieniile (pe care, apropo, tot portughezii ni le-au adus de peste mări și țări). Pe o clădire masivă, așteptând să fie recuperată, a rămas firma unui cabinet medical: *Eduardo Mata, Medicina Interna*. Evident, în cazul de față Mata e un nume propriu. Atâta doar că, în context, poate da fiori, întrucât coincide cu forma persoanei a treia singular a verbului *matar* (= a ucide). Cum ar veni, intrați liniștiți: *Doctorul Eduardo*, specializat în medicină internă, *Ucide*. Lanțul de pe poartă te face să te întrebi dacă edificiul nu va fi fost sigilat după ce omul și-o fi terminat treaba. Altă combinație, susceptibilă a face deliciul sagacei fotografe Ioana Pârvolescu: în Bairro Alto (un fel de „cartier latin“ al Lisabonei), poliția de tranzit a plasat

un indicator „Atenție școală“ chiar în fața sex-shop-ului intitulat *Contra Natura*.

Prin dosul impresionantei Să Catedral, construită în Evul Mediu, urcă niște trepte pe cât de vechi, pe atât de abrupte. Presupun că denumirea înscrisă pe placă s'a păstrat din vechime: *Beco das Costas Quebradas* (= Fundătura coastelor frânte). În labirintul aceluiași cartier medieval, Alfama, există o stradelă numită *Travessa do Fala-Sô* (= Pasajul celui ce vorbește de unul singur). La mică distanță, în cartierul *Mouraria* (nume evocând ocupația maură), câteva străzi strâmte și strâmbe dau într'un fel de părculeț. Locul pare unul de elecțiune pentru bețivii acestei zone – cosmopolită, pitorească, dar cam delabră. Denumirea inscripționată pe placă are rezonanțe licențioase, amintindu-l pe Rabelais: *Jardim das Pichas Murchas* (= Grădina puțelor veștede).

Pentru români, anumite cuvinte sau expresii portugheze pot suna hilar (inevitabil, și unele d'ale noastre pentru ei!), cel puțin într'o primă fază de acomodare: „pompa de benzină“ e *bomba da gasolina*; cunoscuta inscripție cu cap de mort – *Perigo de morte* – se citește *pârîgu dî mortî*; „destinația“ (unui vehicul de transport în comun) e sinonimă cu însuși destinul (*destino*); pompierii sunt *bombeiros* (pronunțat *bumbeirus*); „tren“ se zice *comboio*; „tramvai“ = *eléctrico*; „rezervorul de WC“ se cheamă *autoclismo* (pronunțat *autoclîsmu*);

„guma de mestecat“ = *pastilha elástica* (având pronunția aproximativă *păștîliă îlăstica*); facultatea de sport are firma *Faculdade Motricidade Humana*; impresionantele coloane gotice din secolul XVII, ce aduceau apa în Lisabona, poartă numele *Aqueduto das Águas Livres* (=apeductul apelor libere). Datorită bogăției vocalice a portughezei, transcrierile fonetice sunt complicate, iar însușirea pronunției e extrem de laborioasă. De exemplu, numele incredibilului navigator Magellan este, pe limba sa maternă, *Magalhães*; dacă pseudo-transcrierea mea fonetică ajută la ceva, vă spun că se pronunță aproximativ *măgăliaaș* (cu ultimele două vocale nazalizate). Uneori asemenea moliciuni ne duc cu gândul la „dulșile grai“ moldav și la bonomia-i intrinsecă.

Acum un deceniu, când Providența mi-a permis finalmente să văd Lisabona, vrusei să cercetez locul de veci al unuia dintre poeții mei favoriți – brazilianul Murilo Mendes (1901-1975). Știam, din prefața antologicului volum tradus de Marian Papahagi (*Metamorfozele*, Ed. Univers, 1982), că murise în capitala Portugaliei. Ajuns la fața locului, surpriza fu multiplă: mormântul se învecina cu cel al reginei fado-ului, Amália Rodrigues (transferată între timp în Panteonul Național); incinta, cu alură de parc, e situată în cartierul Campo d'Ourique, unde locuise Pessoa; din piațeta alăturată pornește emblematicul tramvai nr.28, care traversează întreaga Lisabonă fermecându-și pasagerii. Ei bine, acest spațiu atât de special, cu monumentele sale funerare din piatră albă și chiparoși de un verde-negru profilați pe estuarul Tejo-ului, se numește *Cemitério dos Prazeres*, ceea ce înseamnă literalmente *Cimitirul Plăcerilor*.

Virgil MIHAIU

a r t e

Muzicieni sosiți de peste mări și țări ajung să se cunoască, să comunice, să colaboreze.

ȘA se întâmplă de aproape două decenii. An de an, la sfârșit de mai, forțe componistice românești din țară, din străinătate, revin la București cu prilejul uneia dintre cele mai importante manifestări de acest gen ce are loc în partea de Sud-Est a continentului european. Nu e puțin lucru! Pentru activitatea componistică românească momentul este edificator. În egală măsură pentru muzicienii

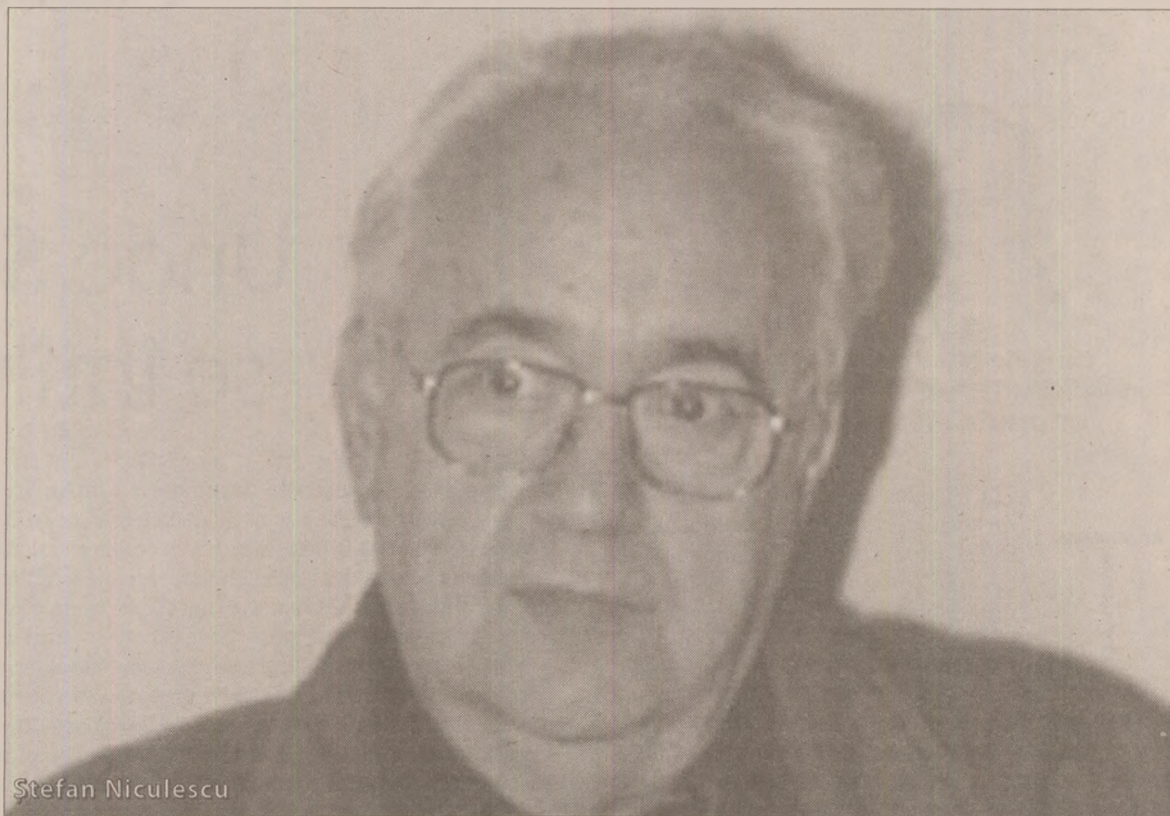
performeri, soliști sau dirijori, conducători de formații, membri ai ansamblurilor de tot felul. Concerte camerale și simfonice, întâlniri colocviale și seminarii, aduc împreună aerul proaspăt al nevoii de cunoaștere, al comunicării. Muzicieni sosiți de peste mări și țări, inclusiv artiști ce aparțin unor spații culturale diferite, ajung să se cunoască, să comunice, să colaboreze. Post-modernismul zilelor noastre presupune o extremă diversitate componistică. Iar fenomenul actual al globalizării adună și certifică orientări stilistice dintre cele mai diverse. De la divertismentul de ludică motivație și până la actul artistic formulat cu gravitatea unei autentice consistențe spirituale. Concertul final al „Săptămânii...” a ilustrat în anume măsură aceste orientări. A fost susținut în Studioul de Concerte din strada Berthelot. Este rezultatul unei bune, al unei continue colaborări stabilite între Formațiile Muzicale Radio și Uniunea Compozitorilor. Dinamismul constructiv ce animă demersul dirijorului italian Pieralberto Cattaneo a întâlnit dispoziția unei utile colaborări pe care o probează o dată în plus Orchestra Națională Radio *vis-à-vis* de fenomenul componistic actual. De la noi și nu numai.

A fost prima ediție a „Săptămânii...” la care fondatorul proiectului, maestrul Ștefan Niculescu, nu a mai putut veni. Cu durere în suflet ne-am despărțit de domnia sa cu câteva luni în urmă. Ne-a făcut o mare onoare înobilând ultima seară de muzică cu a sa Simfonie „Litani pentru plinirea vremii”, un opus de o gravitate întremătoare. Densitatea spirituală a întregii lucrări derivă din ideea monodică ridicată la nivel de principiu constructiv. La un pol diametral opus s-a situat lucrarea „Cantigas” datorată finlandezului Magnus Lindberg, o lucrare a unei vivacități orchestrale somptuos etalate. În sfârșit, momentul concertant al serii a fost reprezentat de lucrarea colegului nostru Costin Mioreanu, un spirit prin excelență latin perfect integrat – nu de azi, nu de ieri – peisajului componistic francez. Excelent etalat prin participarea solistică a violoncelistei Anca Vartolomei, Concertul său pentru violoncel și orchestră îmbină în mod ingenios aspecte ce aparțin genului concertant – fără a etala însă spectaculozități virtuozice – și elemente ale unei tratări simfonice – fără a iniția demersuri în direcția unor elaborări pretențioase.

Pe parcursul unei discuții quasi-confidențiale pe care am avut-o cu compozitorul Liviu Dănceanu, unul dintre directorii artistici ai acestui Festival, domnia sa, a recunoscut cu bucurie faptul că – în organizarea momentelor serialului de concert, a programelor – a avut o colaborare de fructuoasă complementaritate cu colegul său, compozitorul Dan Dediu. Nu e puțin lucru să structurezi programe, să contactezi formații, să apreciezi oferta de muzică propusă de parteneri, să negociezi determinând posibile schimbări în funcție de repertoriul general al manifestărilor.

Ideea actualei ediții a „Săptămânii...” „? Am distins-o anevoie. Presupun că s-a dorit a demonstra o dată în plus faptul că diversitatea atitudinilor componistice, a opțiunilor stilistice, a viziunilor asupra rosturilor muzicii, a locului acesteia în contextul actual al mijloacelor de comunicare artistică, reprezintă o realitate incontestabilă. În debut de secol XXI am ajuns să întrebăm – iarăși și iarăși! – dacă „Vă place Brahms?”. E posibil. Minunatul clarinetist, minunatul muzician Aurelian Octav Popa, colegele sale, pianistele Verona Maier și Valentina Sandu-Dediu, ne răspund răsplat, afirmativ. Constat cu bucurie că opțiunea lor merge atât spre Brahms cât și spre Octavian Nemescu. O altă întrebare, „Quo vadis liedul?”, ne-o pune retoric excelentul cuplu muzical cameral al soților Bianca și Remus Manoleanu pe parcursul unui recital ce a adus inclusiv lucrări pe care domniile lor le consideră a fi „de ultimă oră”. Tentativa zicerii muzical-poetice intime nu poate fi ștersă.

Pe de altă parte, Ansamblul „Archaeus” a reunit lucrările celor mai mulți compozitori români sosiți de peste hotare, lucrări semnate de Corneliu Dan Georgescu

„Săptămâna Muzicii Contemporane”

Un moment edificator

de la Berlin, Eugen Wendel de la Köln, Sever Tipei din Illinois-Statele Unite, Horia Șurianu de la Paris, Dana Probst de la Viena, autori cărora li s-au alăturat lucrările compozitorilor bucureșteni Laura Manolache, Silvia Macovei, Nicolae Teodorescu.

Este pe cât de uimitor pe atât de lesne de constatat faptul că o muzică ce se lasă greu cucerită, o muzică de subtilă comunicare, cum este cea a lui Aurel Stroe sau Yannis Xenakis, dobândește valori de specială propulsie atunci când este etalată cu pasiune, cu credință, cu profesionalism; ...așa cum ne-o oferă muzicienii celebrului ansamblu „Aleph” din Franța, cei ai cvartetului de coarde „Minguet” din Germania – printre altele, creații de Anton Webern și Vlad Ulpiu, sau Trio „Contraste” din România. Pe aceeași direcție se situează și evoluțiile în recital ale pianistului Andrei Tănăsescu și, respectiv, percuționistului Mircea Ardelean. Cel dintâi – în realizarea recitalului intitulat „Pianul Forte” – a reunit muzici stilistic foarte diferite ce au evitat, în mod cu totul surprinzător, abordarea globală a instrumentului, vădind o limitare strictă a acțiunii asupra claviaturii. Cel de al doilea a uimit prin profesionalismul evoluției virtuozice în grupuri numeroase de instrumente de percuție, în zone stilistice diferite, etalând creații majore semnate de Karlheinz Stockhausen – pe de-o parte și – pe de alta – de Horațiu Rădulescu, autor ce dezvoltă o obsesivă forță a ritmurilor. Grupul de muzică nouă „Traiect” condus de Sorin Lerescu, Cvartetul de coarde „Florilegium”, Ansamblul de percuție „Game”, Corul bărbătesc „Kinonia”, Ansamblul „Profil” condus de Tiberiu Soare, un „Spectacol cross media” marcat de naivități de ordin scenic și de text literar, improvizații și performanțe instrumentale susținute de duo-ul clarinet-pian Eric Mandat și Frank Stemper, apoi muzica unor generații mai vârstnice – opus-uri semnate de Radu Paladi, tineri creatori care promit și se țin de cuvânt, cum sunt Diana Rotaru și Cristian Lolea, autori din generația medie, creatori încercați precum Doina Rotaru, Maia Ciobanu, Liana Alexandra, Călin Ioachimescu, Fred Popovici, un simposion desfășurat sub egida exemplului marelui creator care a fost Tiberiu Olah, toate au dat consistență recentei ediții a „Săptămânii...” Un veritabil spectacol

al cărui protagonist absolut a fost pianul ne-a oferit Orchestra de Cameră Radio condusă de dirijorul francez Jean-Claude Dodin, un concert de concerte definind stiluri și atitudini diferite, de la neoserialismul Concertului ce aparține regretatului maestru Dan Constantinescu, la lucrarea de orientare neoromantică pe care o probează Livia Teodorescu-Ciocănea în al său „Lebenskraft”.

Nu, nu am putut audia tot, nu am putut urmări tot. Era aproape imposibil. Am realizat totuși o imagine de ansamblu a muzicii actuale. O bună parte este exilată în gheto-ul festivalurilor de specialitate. Creatori importanți precum Myriam Marbe, Lucian Mețianu, Anatol Vieru, nu apar în concertele recente ediții. Deși multe dintre lucrările lor ar fi firesc să facă parte din programele obișnuite ale orchestrelor filarmone din țară, ansambluri susținute din bani publici, ansambluri care – iată, în mod regretabil – nu susțin cultura muzicală națională. Unele muzici se zbat să străpungă drumul către marele public mergând până la a flata gustul mediu, nivelele de jos ale acestuia. Altele fac dovada unor profesii de credință ale autorului privind comunicarea responsabilă, gravă, problematizată. Inclusiv cea de la om la om, de la conștiință la conștiință. Se poate numi aceasta atitudine elitistă? Poate. E bine? E mai puțin bine? Am întâlnit lucrări mici ce aparțin unor autori mari, la fel cum autori modești dețineau pondere importantă în unele dintre concertele festivalului. Un exemplu? Un compozitor quasi-oficial și o muzică inutilă, plictisitoare, abuziv extinsă pe spații largi, este cea a germanului Wolfgang Rihm, deținător de altfel al unui impresionant meșteșug componistic, al unui număr impresionant de opus-uri.

Este drept, Uniunea Compozitorilor își face un titlu de onoare în a organiza, iar Ministerul Culturii în a susține acest eveniment ce se dovedește a fi în egală măsură un spațiu al cunoașterii, al apropierii, al actualizărilor de tot felul, de asemenea o rampă de lansare oferită tinerilor creatori... Exemplul muzicienilor suedezi ai formației „The pearls before swine experience” ne pune pe gânduri în ce privește relația unei părți a muzicii actuale, a creatorilor zilelor noastre cu publicul de concert. E o direcție asupra căreia merita să medităm.

Dumitru AVAKIAN

a r t e

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

TITLUL ales de foarte tînăra regizoare mexicană pentru filmul său documentar sugerează una din acele întâlniri imposibile care au loc numai în literatură și în nomenclatorul stradal, numai că vaga ironie se materializează într-un realism cu parfum de ficțiune, adică într-un fel de realism magic. Între cei doi titani ai ese află cum bine îi stă un personaj demn de tot ceea ce literatura sud-americană a dat mai bun, pe numele lui Jorge Riosse.

Intri în filmul Yulenei Olaizola pe poarta documentarului și ieși pe poarta ficțiunii, aceasta fiind strania revelație pe care o ai cu acest documentar care vorbește despre un personaj real care a lăsat în urmă poezie, pictură și muzică, o multime de amintiri și nostalgii și care, pe măsură ce se acumulează mărturiile despre el, devine din ce în ce mai evanescent, din ce în ce mai ireal. La urma urmei, cine mai este și acest Jorge Riosse? Toți vorbesc despre el, natural, fără complexe, sunt femei în vîrstă cum este bunica Olaizolei, Rose Elena Carvaial, sau alții care l-au cunoscut *en passant* și pentru care bizareria personajului s-a înscris uneori printr-o privire, o remarcă sau un acord de chitară. Jorge Riosse era un tînăr de aproximativ 30 de ani, vîrstă imponderabilă, gazduit în casa servind drept pensune, proprietatea bunicii, un tînăr venit de nu se știe unde, trăind nu se știe din ce, provenit dintr-o familie modestă, dar în același timp cu o cultură prodigioasă și o sensibilitate artistică ieșită din comun, un autodidact, de o frumusețe melancolic-senzuală, cum îl arată una dintre fotografii, care a sfîrșit prin a se sinucide incendiind camera în care locuia și luînd cu el secretul propriei existențe. Olaizola plimbă camera de filmat în locuința bunicii, la rîndul ei un personaj, transformînd interogația și mărturia într-o poveste, povestea acestui tînăr care-i apare femeii tinere și romantice de atunci ca un „pastor protestant” și care joacă cu succes rolul de amant latin pe lînga femeile cărora le oprește adesea documentele ca *porte-bonheur*. Este aici o vagă și indiscutabil

Shakespeare colț cu Victor Hugo (Intimidades de Shakespeare y de Victor Hugo, 2008). Regia: Yulene Olaizola. Gen: Documentar. Durata: 83 minute. Produs de: Centro de Capacitation Cinematográfica.

neîmplinită poveste de dragoste la confiniile cu magia pe care o emană acest tînăr, care asemeni regelui Midas, transformă în poezie, în artă tot ce atinge. Lucrările sale de la acuarelă la desen de la fotografie combinată cu pictura prin colaj se află expuse în toată casa și deodată Riosse dobîndește un chip, cel a unei sensibilități pentru o anume frumusețe nostalgic-romantioasă, care emană subtil în fața camerei. E greu de spus de unde vine tot acel farmec al desenelor lui, Riosse nu este un pictor propriu-zis, nici măcar un pictor de duminică, așa cum nu este nici un muzician sau un poet propriu-zis deși toate acestea trăiesc deplin în el o relație aproape simbiotică. Riosse nu lasă nicio clipă impresia că vrea să ducă mai departe poezia, sau muzica, sau pictura sa, nu se pregătește să devină scriitor sau pictor. Toate acestea sunt expresii ale unor stări care vin și pleacă astfel încît, la un moment dat, după o clipă de furie, o altercație cu bunica Yulenei, definită de aceasta ca o criză de gelozie, Riosse va pune punct muzicii și nu va mai cînta niciodată. Dar niciodată. Bunica a păstrat însă cîteva înregistrări din care vocea acompaniată de chitară a lui Riosse susură cu vultele unui alt timp, cîntece languroase apropiate de tangoul argentinian al lui Carlos Gardel sau Piazzola însă fără timbrul aspru al argentinianului, cu ceva molatec, efeminat, de o incomparabilă tristețe, ca o lentă hemoragie reflectată în chipurile femeilor pe care le pictează. Printre ele se află și portretele făcute Yulenei Olaizola, singura fetiță care-l atrage și pe care desenele lui o învaluiue într-o aură de tristețe risipită. Pentru că universul său artistic este exclusiv feminin, iar Riosse este surprins travestit în femeie pregătindu-se de o escapadă (amoroasă?) asemeni unui alt autodidact misterios, de data aceasta pură ficțiune, Aubrey de Vere al lui Mateiu Caragiale din nuvela sa *Remember*. Înainte de a se sinucide, Riosse a scris cu litere de-o șchioapă pe perete „Nu sunt homosexual” și alte cuvinte pe care tînăra de 20 de ani le-a șters precaută. Lumea lui Riosse este, însă, încărcată cu ambiguitatea poeziei și a unei subtile damnări, a unei agonii în care se află pentru a spori puterea otrăvii o picătură de fericire. De unde vine Jorge Riosse? Direct din proza sud-americană înflorind monstruos a unui Carlos Fuentes, din povestirile-ecorșeuri crude ale lui Julio Cortazar, din fantasmagoriile de concert baroc al lui Alejo Carpentier, din universul condeiilor lui Mario Vargas Llosa, enigmaticele nuntiri

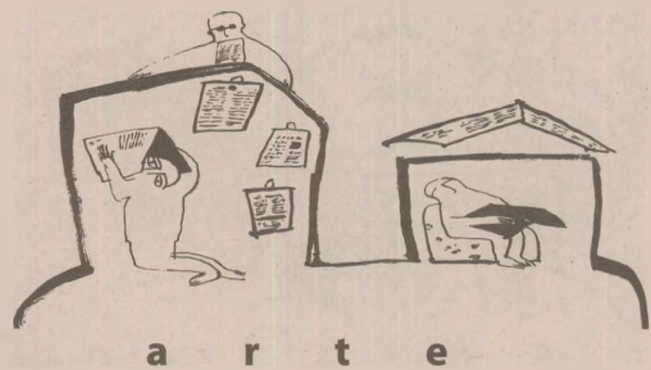
Este aici o vagă și indiscutabil neîmplinită poveste de dragoste la confiniile cu magia pe care o emană acest tînăr, care, asemeni regelui Midas, transformă în poezie, în artă tot ce atinge.

Unde **SHAKESPEARE** se întâlnește cu **HUGO**

ale realității cu ficțiunea ale lui Jorge Luis Borges, din tulburătoarea lume de caractere contorsionate a lui Ernesto Sabato, precum Vidal Olmos sau Alejandra care asemeni lui Jorge Riosse dă foc locuinței în care se află împreună cu tatăl ei și ard împreună. Este ca și cum tot acest spațiu de magie și exuberanță al prozei ar fi ales să se materializeze, să se ofere pentru o clipă iluziei concretului, a ceea ce poate fi tangibil, iar ceea ce fac martorii oculari este să-ți dea senzația de pipăibil, de autentică atingere, punere în prezență cu ceea ce poartă amprenta inefabilului, a ceea ce nu poate fi atins. Viața lui Jorge Riosse respiră poezie, dar nu orice fel, ci acea poezie care-l consacră pe autorul ei drept un *poet maudit*. Pentru a complica și mai mult lucrurile, imaginea delicată a poetului intră în concurență cu cea a unui criminal rămas nedescoperit, un sugrumător de femei. Bănuiala bunicii planează asupra lui Riosse, charmeur de o eleganță care atrage femeile cu ușurință, astfel că obiecte care le aparțin naufragiază în camera lui. Bunica așteaptă să vadă după moartea lui dacă crimele vor înceta și ele încetează. Dar este Riosse acel sugrumător de femei pe care zierele-l impun ca pe o vedetă neagră aflată în culisele metropolei mexicane, Ciudad de Mexico, un amant total cum numai moartea poate fi? Tot moartea este cea care-l redă pe Riosse misterului și ficțiunii, îi sporește aura de senzualitate dedicată parcă unui scop ilustru și incomprehensibil. Marea artă a filmului Yulenei constă în talentul cu care a stăpînit subiectul, regizoarea a înțeles că nu mai trebuie să adauge nimic, povestea era acolo și ea depășea cadrul documentarului înflorind în ficțiune pură. Majoritatea celor care vorbesc despre el sunt femei vîrstnice, într-o casă în care bărbatul a lăsat umbre care se aștern indescifrabil pe obiectele pe care le-a atins. Poți privi chipul de o frumusețe stinsă al Rosei Elena Carvaial și te poți imagina în lumea de mătusi silențios-funerare din povestirile lui Fuentes. Yulena păstrează tonul testimonial al persoanelor intervievate alternînd însă într-un dozaj armonios plimbarea prin pădurea de simboluri, prin casa-pinacotecă, în poveste, cu tablouri, muzică și poezie, care recompun de o manieră arcimboldescă chipul misteriosului Riosse, pe care fotografia ni-l redă cu o privire de sfinx senzual. Și cu un minunat paradox pe care ni-l dă perspectiva cu cît acest «chip» îți este tot mai apropiat, cu atît el se depărtează mai mult. ■

Fără instincte de grup și fără vocația imaginii publice cu orice preț, discretă și solitară cu alte cuvinte, Claudia Todor își construiește, în compensație, o lume simbolică.

a r t e

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Artistul ca personaj

În cadrul generației sale și în spațiul mai larg al artei românești contemporane, Claudia Todor este o prezență singulară. Mai întâi o individualizează un anumit exotism al apariției nemijlocite și insolitul definiției somatice. Suplă ca o atletă în plin exercițiu competițional, cu tenul măsliniu și cu ochii mari, umbriți de un păr întunecat și compact ca un coif, afișând mereu același zîmbet ambiguu în care scepticismul și ironia se amestecă în proporții greu de aproximat, ea pare mai degrabă un transplant meridional decât un produs tipic al climei temperat-continentală. Însă dincolo de această pregnanță somatică și de evidentă armonie a construcției sale exterioare, se ascunde o conștiință de sine plină de contradicții și într-o continuă stare de interogație. Ținută sigură îi maschează marile timidități, aerul jovial îi camuflează angoasele, după cum aparenta dezabuzare nu face decât să disimuleze o enormă curiozitate.

În al doilea rând, ea se particularizează printr-o prezență socială sumară. Fără instincte de grup și fără vocația imaginii publice cu orice preț, discretă și solitară cu alte cuvinte, Claudia Todor își construiește, în compensație, o lume simbolică aproape imposibil de cartografiat. Tot ceea ce nu trăiește nemijlocit și nu experimentează în gestul cotidian se revărsa nestăpinit, ca o viitură după dezlanțuirile musonice, în jocurile imaginației și în câmpurile mișcătoare ale reveriei.

Libertatea ca diversitate

Aici se adună cam tot ce ar putea constitui universul intim al Claudiei Todor. Care este exclusiv și definitiv unul artistic. Convențiile dispar una câte una, limbajele se amestecă și își pierd orice urmă de rigiditate, formele tradiționale își revizuiesc structurile și însuși privitorul este invitat subtil să-și părăsească stereotipurile și crispările. Pictura, obiectul creat și obiectul recuperat, colajul, materialele tradiționale și cele alternative, formele estetizante și imaginile kitsch, texturile opace și diafragmele volatile, toate trăiesc simultan, în același regim, și încearcă împreună să proiecteze o nouă realitate. Eliberată de nenumăratele prejudecăți care ne împovărează involuntar acțiunea și privirea, Claudia Todor eliberează ea însăși, din captivitatea unor definiții rigide, stocul imens de imagini ignorate. Ceea ce, la prima vedere, ar părea incompatibil cu reprezentarea simbolică și cu înalta condiție estetică primește brusc semnificație artistică și viață autonomă. Lumea filmului științifico-fantastic se întâlnește cu realitatea derizorie a cartelei de metrou, fotografia cu placa de zinc, folia de celofan îmbracă, mai mult pentru a o deconspira, nuditatea unor personaje coborâte direct din Pop Art-ul american al anilor șaizeci, din lumea

Claudia Todor, între libertate și (auto)contemplație

prerafaelită a secolului XIX sau din Art Nouveau-ul începutului de secol XX. După cum imaginea obsesivă a ochiului se conjugă cu topografia astrală și cu desenul bizar al geografiei zodiacale. În acest halucinant inventar de forme, de stiluri, de materiale și de tehnici, atât de puternic diversificat prin natura nemijlocită a părților sale constitutive dar perfect coerent prin regia unitară și prin viziunea integratoare, artista se mișcă imperturbabil, fără nici o umbră de sentimentalism, liberă cu desăvârșire și iremediabil sceptică.

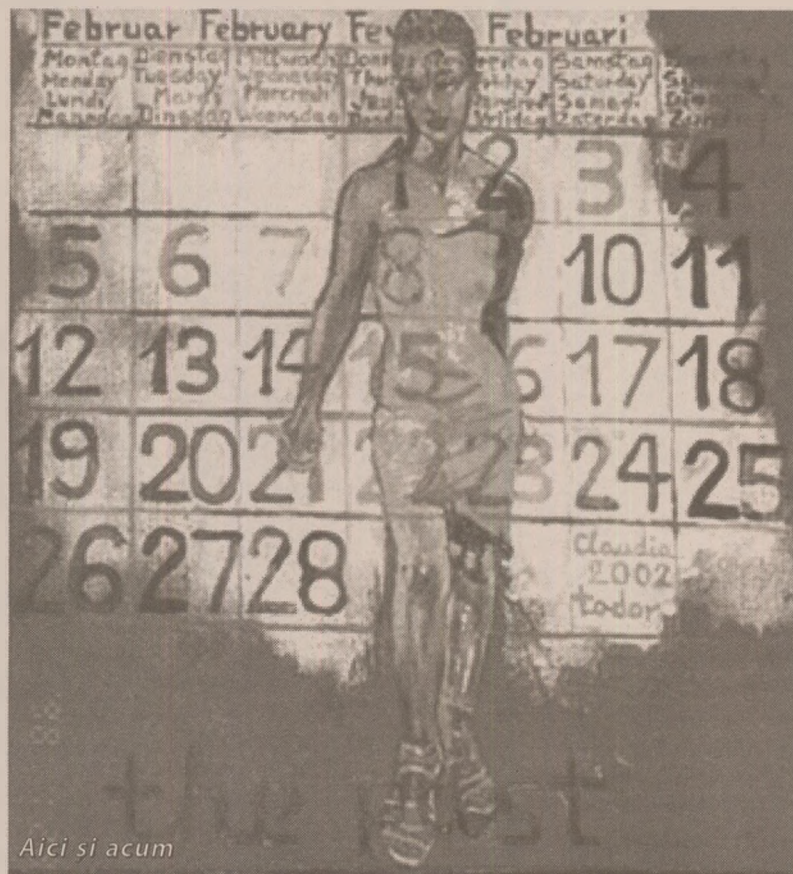
Jocurile (auto)contemplației

În centrul acestor reprezentări, fără echivoc (prin medierea oglinzii ori prin imaginea fotografică), aluziv sau doar ca stare inefabilă, Claudia Todor se așază pe sine. Pe sine ca prezență determinată dar și ca posibilă metaforă a feminității înseși. Chiar și acolo unde chipul feminin nu apare explicit, el este subînțeles în chiar natura imaginii și a materialelor, în registrul cromatic și în logica interioară a discursului. Femeia solitară, apăsată de vagi melancolii, femeia multiplicată care-și caută febril o identitate, femeia astrală și rece sau cea animată subtil de nostalgia cuplului, femeia angelică și femeia demoniacă sînt, de fapt, ipostazele unei aspirații unice către o lume a absolutului feminin. Fără să-și propună ostentativ înlocuirea viziunilor falocentriste cu altele de nuanță ginecocentristă, în principiu la fel de exclusiviste, artista deplasează centrul contemplației de pe forță și acțiune pe fragilitate, frumusețe și pasivitate. Iar acest exercițiu al contemplației, aparent neutru și în afara oricăror intenții subversive, devine, prin cumul și prin continuitatea sa obsesivă, un act pur de autocontemplație. Claudia Todor nu constată pur și simplu natura feminină, mișcările capricioase și mereu surprinzătoare ale unui univers deja constituit, ci proiectează asupra unei realități necoagulate încă propria sa feminitate, fluctuațiile conștiinței de sine și visul unei alte ordini morale.

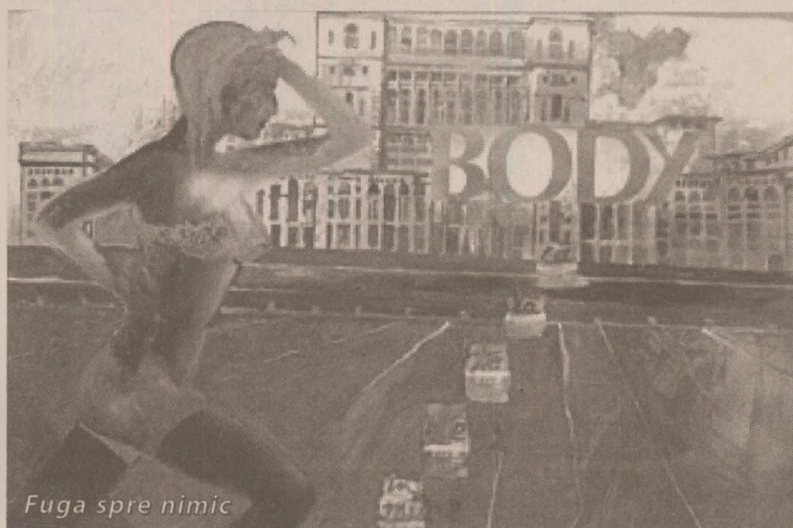
Din această întâlnire fatală a exteriorului cu interioritatea, a indiferenței cu forța de germinație spirituală, se naște întreaga mitologie a unei existențe în care imaginarul și realul trăiesc în același plan. Femeia concretă și principiul feminității, revolta față de precaritatea materiei și încrederea în puterea mîntuitoare a imaginației, fuga din concret în reverie și din episodic în absolut sînt, în același timp, repere ale izbînzii și semne ale disperării. Fragilă prin condiția sa umană și nesupusă pînă la răzvrătire prin aspirații, artista și-a găsit în sine însăși mecanismele rezistenței și tehnicile de luptă. Depart de a fi o formă suficientă de autocelebrare, narcisismul ei este un triumf al clipei în crîncena competiție cu timpul, după cum arta însăși este o victorie simbolică în fața dezordinilor de tot felul. ■

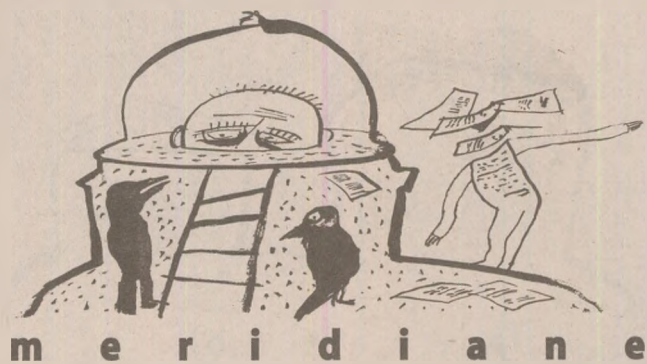
Un mod de viață

Aici și acum

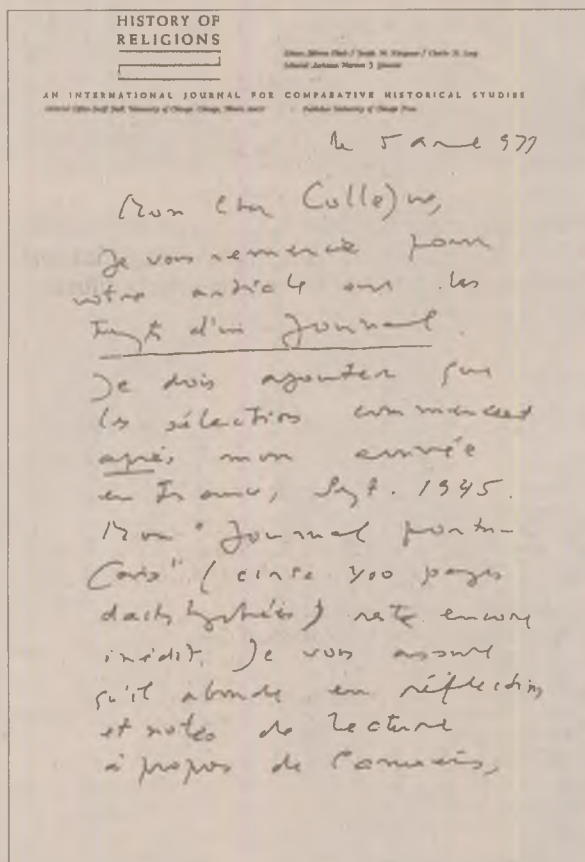

Fuga spre nimic

João Bigotte Chorão

O lectură a JURNALULUI PORTUGHEZ

Scrisoarea lui Mircea Eliade către João Bigotte Chorão

CRITIITORUL portughez João Bigotte Chorão, membru al Academiei de Științe a Portugaliei, este de mulți ani un constant promotor și admirator al culturii noastre. Corespondent al lui Mircea Eliade, lui i-a mărturisit pentru prima oară filosoful român, într-o scrisoare, existența acestui jurnal. Cu ocazia lansării, la Lisabona a versiunii portugheze a jurnalului, ce a beneficiat de sprijinul financiar al ICR și de ajutorul moral al Ambasadei României și al ICR Lisabona, traducerea fiind realizată de luso-românul Corneliu Popa - domnul Bigotte Chorão ne-a încredințat articolul de mai jos:

ITITORII portughezi ai *Jurnalului* pe care scriitorul român l-a scris în Portugalia, între 1941 și 1945, se arată șocați de observațiile care li se par puțin credibile, și chiar ofensatoare pentru țara noastră. Reacție foarte surprinzătoare deoarece, pentru a-și deprecia țara, nu lipsesc cei dispuși la gesturi contra naturii.

Fără îndoială Eliade spune lucruri mai puțin simpatice la adresa noastră, dar care nu sunt minciuni. Evident că librăriile din Lisabona nu erau cele de la Paris (iar în epoca aceea agitată importurile se confruntau cu unele obstacole) și nici viața culturală portugheză nu se putea măsura cu cea franceză. Dar în librăriile noastre are Eliade surpriza de a găsi traduceri autori ca Hessen și Heimsoeth. Și la Lisabona, nu la Paris sau Madrid, l-a cunoscut pe Ortega y Gasset și a putut dialoga cu el. Tot la Lisabona a asistat la conferințe ale lui Carl Schmitt (pe care îl vizitase la Berlin), prelungind pe malul Tejo-ului și al Atlanticului conversații despre o temă care îi fascina pe amândoi – cea a civilizațiilor maritime. L-a însoțit pe Schmitt la Muzeul de Artă Antică, unde i-a captivat Bosch, cel al emblematicei *Tentații a Sfântului Anton*.

Nici arta portugheză nu i-a fost indiferentă lui Eliade. Extraordinara galerie de portrete ale obscurului Nuno Gonçalves l-a uluit, iar la Viseu a fost impresionat de Grao Vasco, pictorul care, prin realismul său dur, se îndepărtează de canoanele renașcentiste ale frumuseții ideale. Respinge însă stilul manuelin, care i se pare o expresie plastică delirantă a unui popor care, brăzdând toate mările și străbătând toate continentele, a pierdut simțul măsurii.

Odată cu jurnalul, de natură mai intimă, Eliade ținea și niște carnet de călătorie, în care își înregistra impresiile, în așteptarea zilei când le va putea amplifica. De aceea lipsesc din *Jurnal* note care ar fi putut figura în el. La 3 septembrie 1941, scrie: „Notele despre Portugalia le adun într-un alt carnet. Acum îmi pare rău, căci jurnalul acesta își pierde poate partea cea mai interesantă. Dar voiam să fac o carte din asemenea fragmente, și totuși nu voiam să am sentimentul că-mi public părți din jurnal.” Așa se face că nu întâlnim în *Jurnalul portughez* note scrise în acel an 1941, nu numai la Viseu, ci și la Buçaco și Luso. La Viseu, admiră „amplă catedrală, de o ascetică nuditate, care totuși dă o senzație de căldură și intimitate” și stranele „împodobite cu chipuri și corpuri de o stranie frumusețe”.

O frumoasă pagină de jurnal, rătăcită, recuperată în cartea de memorii *Les Moissons du Solstice*, înregistrează un moment inefabil trăit în Piața Comerțului, lângă Tejo, uitând de sine în timp ce contemplă spectacolul fluviului și pescărușii. Deodată, un tociar scoate din fluier sunete „de o tulburătoare tristețe”, ca cineva care „își plimbă durerea într-un oraș părăsit”.

Despre *saudade* mai vorbește și într-un articol publicat în presa din Lisabona, în care face o paralelă între *dorul* românesc, expresie a aceleiași simțămînt indefinibil al nostalgiei. Acesta și alte texte publicate în ziare portugheze intenționa Eliade să le adune într-un volum, cu titlul *Eseuri luso-române*. Proiect pe care nu l-a concretizat, la fel ca și altele din care or fi rămas doar notații: un eseu queirosian și o carte întreagă despre Camões. Carte care a fost sacrificată pentru alta pe care, cu obiective pragmatice, a scris-o despre Salazar și care i-a luat mult timp. Această carte era destinată publicului românesc, ca să nu spunem că, lucrare folosită și exemplară, avea în vedere un anumit destinatar: pe generalul Antonescu.

În *Jurnal*, Eliade menționează „cercul luso-român”, care se reunea regulat în casa lui, uneori până la ore târzii din noapte. Participau la acel „cerc”, printre alții, strălucitul jurnalist și animator cultural cu o mare putere de inițiativă, António Ferro, soția acestuia, scriitoarea Fernanda de Castro, subtilul poet Carlos Queiroz (care a colaborat cu Victor Buescu la traducerea volumului *Poesias* al lui Eminescu, prefăcut de Eliade), eseistul João Ameal (care, într-o colecție pe care o conducea, a publicat sinteza istorico-culturală *Românii, latini din Orient*), criticul literar José Osório de Oliveira, atent la vocile europene, braziliene și africane.

S-ar spune că acești scriitori prietenii săi – și alții am putea adăuga noi – nu răscumpără în vreun mod „mediocritatea mediului portughez” de care se plânge Eliade, care mărturisese că lucrează „fără stimulentele unei persoane excepționale în jur”. În nemulțumirea lui, ajunge să exclame: „Să fii în Portugalia când există Parisul!” Și clima portugheză îi perturbă lucrul iar, la sfârșitul după-amiezii, îl deranjează strigătul vânzătorilor anunțând zierele de seară.

Această suită de lamentații cunoaște momente de pauză când călătorește în provincie și descoperă Óbidos

ără îndoială Eliade spune

lucruri mai puțin simpatice la adresa noastră, dar care nu sunt minciuni.

– „cea mai frumoasă cetate medievală din Iberia”.

Într-o întâlnire cu Eugenio d'Ors la Madrid, autorul *Glosarului* și al cărții despre Baroc îl sfătuiește să caute în Lisabona un *uomo universale*: pe Reinaldo dos Santos, om de știință și umanist. Cu el, Eliade s-a putut întreține pe teme de artă și filosofie a culturii.

Nu în *Jurnal* și nici în carnetele de călătorie, ci în convorbirile cu Claude-Henri Rocquet (*L'Epreuve du Labyrinthe*) evocă Mircea Eliade, nu fără nostalgie, Lisabona – unul din reperele peregrinării sale, după București și Calcuta și înainte de Chicago: „Îmi place mult Lisabona. Acea piață (Terreiro do Paço), în fața enormului estuar al Tejo-ului, o piață superbă, e de neuitat. Iar culoarea pastel a orașului, alb și albastru pretutindeni (...). Un oraș parcă în afara istoriei, oarecum în afara istoriei contemporane, și a infernului războiului”.

Să fie, acestea, cuvinte neprietenești față de Portugalia?

Când a murit Mircea Eliade, presa noastră nu a scris mai mult decât știrea telegrafică a agențiilor internaționale. Nici un comentariu sau articol suscitât de această știre, spre deosebire de ce am văzut în ziarele franceze și italiene, care au dedicat pagini întregi evenimentului. Transcriu din jurnalul meu (28.4.1986) cele ce urmează: „Rezervam o presă favorabilă celor care ne ignoră și ne atacă și trecem sub tăcere pe cei care își manifestă interesul și simpatia față de noi.”

*

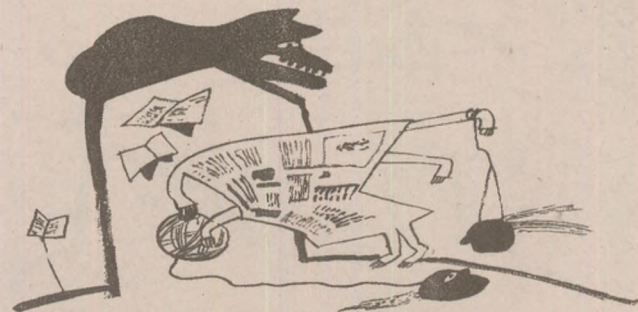
Marea greșeală a cititorilor portughezi este să creadă că *Jurnalul*, fiind scris în Portugalia, este o carte despre Portugalia. *Jurnalul portughez* este mai mult, mult mai mult decât un carnet de călătorie, redactat în grabă de un turist care privește fără să vadă, și păcătuiește prin superficialitate și prejudecată. Cum se poate uita că omul este circumstanța sa? Or, Eliade a trăit în Portugalia anii teribili ai războiului, ai deznodământului incert pentru Europa în general și pentru România în particular. România care, prin situația ei geografică și prin implicarea ei politică în conflict, era deosebit de expusă represaliilor. Eliade se temea de ceea ce avea să se producă: „rusificarea” României, care a condamnat pe mulți dintre cei mai buni fii ai ei la șomaj, închisoare, exil. Soarta atâtor români a însemnat degradare sau moarte civilă. Ruinele materiale și pierderile umane nemaiîntâlnite până atunci i-au dictat lui Eliade expresii ca „moarte colectivă” și „teroarea istoriei” – adică „teroarea omului față de om”. Nu va fi astăzi terorismul noua manifestare a urii omului față de om? Spectaculoasă „moarte colectivă” nu a banalizat moartea individuală și mai obscură a unei ființe apropiate, ca soția lui Eliade, moarte care l-a rănit atât de mult. Îngropată fiind Nina Mareș la Lisabona, iată că avem, dacă mai era necesar, încă o legătură a lui Eliade cu Portugalia, pe care moartea o face, ca să spunem așa, sacră.

Jurnalul portughez nu este așadar un titlu în plus în vasta operă a lui Mircea Eliade: este, cum recunoaște chiar el, o carte foarte elaborată și o mărturie asupra perioadei istorice în care a fost scris. Aștepta să-l publice cândva, cel puțin sub forma unei selecții, prevăzând desigur reacții la ideile politice incorecte. În bibliografia eliadiană, literatura diaristică și memorialistică nu este un gen minor. După jurnalul din India și jurnalele din Paris și Chicago (trei volume), există în fine acest *Jurnal portughez*. Și alte jurnale s-au pierdut în virtutea vieții rătăcitoare a autorului și vicisitudinilor României.

Despre jurnalul său și jurnale în general, are reflecții pe care merită să le subliniem. Jurnalul trebuie să fie „un instrument de cunoaștere” și nu o simplă înregistrare a întâmplărilor, sentimentelor, lecturilor. Se apropie astfel de Miguel Torga al nostru, când spune că jurnalul său nu este cronică a zilelor lui, ci parabola lor. Dar, în anumite momente, Eliade recitește cu plăcere jurnale intime, ca al lui Gide și al lui Julien Green, în care există notații lipsite de valoare universală. Și prin această lectură se odihnește de cărți mai austere și mai dense – Biblia, Kierkegaard, Chestov – la care recurge în orele de profundă tristețe și angoasă.

Cum să nu ne referim și la acea reflecție despre jurnal ca „instrument de apărare contra vidului care (îl) amenință de pretutindeni”? Și se întreabă: „De ce să nu mă concentrez numai asupra mea, numai asupra vieții mele, a mântuirii și sănătății mele, făcând din acest jurnal adevărata mea operă?” Avem deci bune motive să credem că *Jurnalul portughez* este „adevărata operă” a lui Eliade, cea în care s-a analizat cu mai mult curaj și a diagnosticat cu o mai mare luciditate apusul unei lumi în care omul încetează să fie om când își pierde libertatea spirituală.

Traducere de Micaela GHIȚESCU

interviurile „româniei literare”

FRANÇOIS VALLEJO:

„...ce bucurie pentru mine, lectura romanului meu făcută de români...”

- François Vallejo, ați venit de curând în România pentru lansarea traducerii ultimului dumneavoastră roman, *Vest*, traducere apărută la editura *Historia*, după cea a unui alt roman al dumneavoastră, *Călătorie cu Rousseau, Diderot și Grimm*. V-a surprins propunerea editorului român? Știați că se traduce foarte multă literatură franceză în românește?

- Știam că între Franța și România există vechi afinități și îmi închipuiam că schimburile literare între cele două țări trebuie să fi fost intense odinioară. Aveam însă impresia că în lumea în care trăim aceste legături au mai slăbit. Am fost așadar surprins nu doar de propunerea de a mi se publica romanele în limba română, dar, apoi, cu prilejul vizitei mele, și de calitatea lecturii și de curiozitatea oamenilor pe care i-am întâlnit, de pofta lor pentru literatură și pentru dialog. De fapt, suntem locuiți fără să ne dăm seama de istoria țărilor noastre, astfel că este o plăcere să continuăm, fiecare din locul nostru, aceste vechi schimburi.

- În centrul romanului *Vest* se află un conflict psihologic între un stăpân și servitorul lui: conflictul acesta se dovedește exploziv, culminează cu o dramă, și alimentează toate reflecțiile grave pe care le prilejuiește textul. De ce pentru titlu ați preferat totuși o referință geografică?

- Vestul Franței, la care face trimitere titlul, are pentru mine o rezonanță multiplă. Mai întâi, este zona în care m-am născut și de unde provine o mare parte din familia mea. Apoi, am dorit să salvez un titlu pierdut: Barbey d'Aurevilly începuse să scrie o serie de cărți despre suani și despre Revoluția franceză, pe care intenționa să le reunească sub titlul de *Vest*. Dar nu a scris decât două sau trei, apoi a renunțat la proiect. Astfel că am reluat cuvântul ca pe un fel de omagiu adus atât trecutului meu familial, cât și literaturii secolului al XIX-lea.

- Romanul dumneavoastră mi-a întărit sentimentul că între Franța Vechiului Regim și Franța de după Revoluție există un conflict care încă nu s-a stins, sau care cel puțin reizbucnește din când în când. E adevărat?

- E adevărat că evenimentul „Revoluția franceză” a fost atât de fundamental încât structurează și acum mentalitățile și chiar dezvoltarea regională și votul populației. Sociologii arată adeseori că în Franța, geografia politică reproduce și în prezent aceste clivaje străvechi. Iar francezii continuă să aibă tendința de a reacționa exagerat la evenimente, de a-și radicaliza până și cele mai mici diferențe: aceasta este moștenirea noastră.

- Pentru noi, locuitorii din Estul războiului rece, Vestul are mai întâi de toate o dimensiune politică. De altfel, ați putut constata personal că prezentările făcute romanului cu prilejul lansării au accentuat în special această dimensiune. Vă așteptați la această lectură?

- Eram desigur conștient de dimensiunile politice ale titlului. În Franța, Vestul era străbătut de cele două forțe opuse, conservatorismul și Revoluția. Granița, variabilă în funcție de epoci, trecea de altfel aproximativ prin locul unde am copilărit. Mă aflu eu însumi în acest spațiu intermediar. Dar dimensiunea politică a

romanului meu, chiar dacă a fost remarcată și în Franța, a fost lăsată totuși pe un plan secundar de toți criticii. Au considerat-o ca parte a cadrului istoric al acțiunii, iar nu miza ei principală. De aceea m-a uimit atât de mult lectura criticilor români pentru care Vestul capătă dintr-odată alte conotații. Mi s-a întâmplat să sugerez uneori, în interviuri, că Vestul meu evoca Occidentul și posibila lui cădere, aspectul lui de teritoriu care intră în umbră. Dar de fiecare dată interlocutorii mei schimbau politicos discuția. Așa că, iată, ce bucurie pentru mine, lectura romanului meu făcută de români, care au văzut ceea ce alții nu au vrut să vadă. Am spus-o public, și cu toată sinceritatea, pentru că acest lucru m-a mișcat adânc și mi-a permis să simt cât se poate de intim acea dimensiune a cărților, pe care o formulăm cel mai adesea ca pe o generalitate: posibila lor universitate, atunci când cititorii și le însușesc și le îmbogățesc cu propria istorie, personală și națională. De aceea, momentul acesta a fost unul din cele mai importante ale sejurului meu în România.

- Nu v-ați temut de o reacție negativă din cauză că nici unul din personajele romanului nu se poate face până la urmă cu-adevărat iubit? Nici măcar Magdeleine, căreia baronul de l'Aubépine îi subliniază foarte apăsător cruzimea, și pe bună dreptate?

- Mai mult mă temeam de violența latentă a romanului meu. Nu eram sigur că toți cititorii o vor accepta. În mod sigur, violența aceasta diseminată în toate personajele poate să nu le facă plăcute, într-un moment sau altul. Cu toate acestea, unii cititori mi-au spus că s-au simțit apropiați de Lambert, paznicul de vânatoare. Mulți și-au recunoscut în el propriul tată, poate că un tată francez din alte vremuri, nițel cam aspru, închis în sine, dar drept. Poate avea oare acest tip de tată o dimensiune universală? Nu știu nici eu.

- În comparație cu celălalt roman al dumneavoastră tradus în românește, *Călătorie cu Rousseau, Diderot și Grimm*, care e un roman foarte „vorăreț”, Vest pare „taciturn”, interiorizat, deși narațiunea avansează de cele mai multe ori datorită dialogului care întreține și suspensul. Tehnica narativă vă este impusă de subiect, de materia propriu-zisă a cărții?

- Mă străduiesc să scriu fiecare carte ca și cum ar fi prima și ca și cum tehnica ar trebui să fie alta de fiecare dată pentru a reflecta cât mai bine cu putință universul pe care îl creez. De unde și importanța unei frenezii a discursului într-un roman a cărui acțiune se petrece în Secolul Luminilor, sau a unui discurs mai sec, atunci când e vorba de universul izolat și închis al vieții la țară din Vest. Apoi, în *Vest*, am dorit să șterg granița dintre cuvântul naratorului, cuvântul personajului Lambert și dialogurile nemarcate prin liniuță de dialog, pentru că relatarea mea pune în scenă tocmai frontierele tulburi dintre conservatori și republicani, dintre valorile tradiționale și cele noi. Așadar, tehnica corespunde întotdeauna proiectului.

- Punctul de plecare al romanului *Vest* este o fotografie,

pe care o mai regăsim abia la ultima pagină, în mâna personajului principal, Lambert, care se gândește la momentul când a fost făcută și la miracolul surprinderii acelui moment. Cercul pare închis. Dar nu se pune oare dintr-odată o altă întrebare, și anume în legătură cu raportul dintre imagine și cuvânt, asta pentru că tot ne aflăm în plină ofensivă a imaginii?

- E adevărat că această temă a fotografiei sugerează o meditație asupra imaginii și dezvăluie unul din aspectele proiectului meu: trecând prin istoria secolului al XIX-lea, voiam mai ales să vorbesc despre prezent, despre violența de acum. Prin fotografia din roman, făcută pe vremea lui Victor Hugo, când tehnica fotografică abia se năstea, am intenționat să creez un ecou la difuzarea intensă a imaginilor din zilele noastre, reprezentată în acest caz de fotografiile de la închisoarea de la Abu Ghraib.

- În prezent, mulți tineri mărturisesc că nu citesc decât pentru a se amuza. Credeți că rolul formator al literaturii clasice, și al literaturii de calitate în general, este amenințat de această atitudine?

- Am impresia că adulții, aproape la fel de mult ca și tinerii, se mulțumesc din ce în ce mai mult să descopere în cărți, atunci când le citesc, doar un prilej de distracție. Lucru frustrant întotdeauna pentru un autor care are ambiția de a propune o creație (adică un tip de construcție care să fie sensibilă, senzuală și reflexivă, și în același timp aducătoare de satisfacții), dar simte că aceasta e percepută doar ca un mijloc de destindere. Dar aceasta este o caracteristică a lumii contemporane, și cred că trebuie să-i acceptăm amenințarea. Este prin urmare necesar să ținem seama de nevoia imediată a cititorilor de a se simți bine, pentru a le putea propune ca fundal reflecția sau profunzimea la care nu se așteaptă neapărat, sperând astfel ca unii să poată profita de ele din plin. Ca profesor de literatură, mă străduiesc să-i fac pe elevi să înțeleagă ce sursă de posibilă și complexă fericire reprezintă literatura clasică. Iar dacă printre ei sunt unii care ajung să se și convingă de acest lucru, consider că e deja ceva...

- Care sunt scriitorii contemporani pe care îi apreciați?

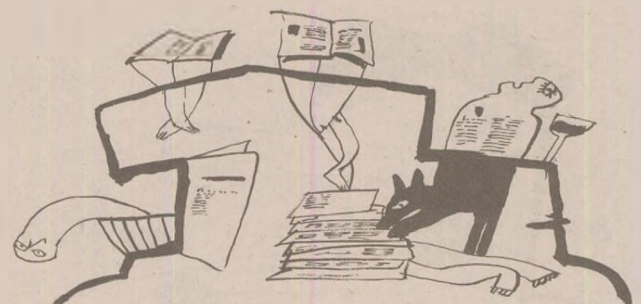
- Mă simt înclinat spre literatura din Est și din Europa Centrală, spre scriitori austrieci precum Thomas Bernhard sau Elfriede Jelinek, dar sunt în același timp atras și de anglo-saxoni, precum Don DeLillo sau Ian McEwan, dar și de câțiva autori francezi, precum Sylvie Germain.

- La ce roman lucrați acum?

- Termin un roman a cărui acțiune se petrece încă și mai la vest, la Lisabona, dar într-o epocă mult mai apropiată de a noastră. Un alt univers, o altă tehnică. Sper să fi scris cu o intensitate și cu o bogăție a reflecției pe măsură a satisface exigența cititorilor români pe care i-am întâlnit.

Interviu realizat de
Marina VAZACA

27

meridiane

REEDITAREA, la Humanitas, a nuvelei lui Herman Melville, *Benito Cereno**, în traducerea lui Petre Solomon, este tot atât de semnificativă ca și publicarea (de același autor, în aceeași colecție și în talmăcirea aceluiași subtil poet și eseist), acum doi ani, a povestirii *Bartleby*, parabola new-yorkeză despre alienarea învingătorului și învinsului (deopotrivă) în interiorul ferocelor sisteme concurențiale. În mod similar, *Benito Cereno* rămîne un text (alegoric) al opozițiilor fundamentale, unde Melville explorează, ultimativ, sugestia interferenței extremelor absolute, zona suprapunerii dualităților majore, intrate, prin însuși caracterul lor radical, într-o sferă a ambiguității morale și a indistinției semiotice. Din punctul de vedere al decorului epic și al mizei estetice însă, nuvela de față se leagă mai curînd de tragediile psihologice (cu marea ca fundal simbolic, de esență *hybris*-tică!) *Billy Budd* și *Moby Dick*. Putem spune de aceea că *Bartleby* reprezintă doar o „pereche” tematic-parabolică a lui *Benito Cereno*, ecourile narative și propriu-zis artistice de aici încheindu-se mai degrabă în poveștile melvilliene (menționate) ale mării.

În *Benito Cereno*, un alt căpitan de vas, cu o natură generoasă, dar educată în spiritul riguros al nevoii de legi, ierarhii și repere, Amasa Delano pe numele lui, descoperă, în mijlocul oceanului, o corabie chiliană, transportatoare de sclavi. Vasul – condus de căpitanul sud-american Benito Cereno – a evitat un naufragiu și acum plutește în derivă. La bordul transportatorului, imaginea e degradantă. Căpitanul, ofițerii și echipajul (atît cît a mai rămas din el – sîntem informați că mulți dintre oameni au pierit în furtună) și-au pierdut prestața marinărească, uniforme ale căror bucle pe trupurile vlaguite, murdare și rupte. Sclavii negri mișună pretutindeni într-o lipsă de disciplină vecină cu degingolada. Unul dintre aceștia, Babo, îl însoțește pe Căpitanul Cereno în permanență, asemenea unui cîine credincios. Delano nu-și poate reprimă gîndul că nimic nu distruge mai mult ordinea firească a lucrurilor decît mizeria. El rămîne un filozof descins din vechiul autoritarism militar, în pofida înclinației sale structurale către o anumită îngăduință a slăbiciunilor celorlalți și, implicit, o predispoziție a sa pentru un anumit liberalism.

Corabia lui Don Benito a plecat, în urmă cu 190 de zile, din Buenos Ayres, avînd ca destinație Lima. Era bine echipată la început și, pe lîngă echipaj și sclavi, avea chiar și cîțiva pasageri civili. La Capul Horn a debutat întregul dezastru. O furtună devastatoare ucide cinsprezece marinari și distruge rezervele de apă ale vasului. Ulterior, o epidemie teribilă decimează restul navigatorilor și pe negrii din cală. Cei rămași în viață, suferă enorm, fie datorită sechelelor bolii, fie datorită lipsei de apă și hrană. Totuși, ei formează o mică societate simbolică (dominată de negri), unde americanul descoperă subtilitățile înțelepciunii arhaice, ca într-o inițiere ritualică. Simptomatic rămîne episodul bătrînului negru, care face noduri marinărești, de-a lungul unei frînghii, „pentru ca alții să le dezlege.” Mai mult, proprietarul transportului de sclavi (Aranda), prieten bun – înțelegem – cu Don Benito, mort la rîndul său pe parcursul tribulațiilor corabiei, zace și acum la prova vasului. Osemintele sale par a fi crucificate, deasupra lor oricine puînd citi inscripția ocultă: „Urmașii-vă conducătorul!” Delano înțelege treptat că se află în mijlocul unui univers de coduri alegorice, care trebuie numai decît descifrate.

Agasat de prezența stăruitoare a sclavului Babo între el și Cereno, căpitanul american intuiește că la mijloc ar putea fi ceva necurat. Ca atare, el simulează părăsirea vasului chilian, oferind totuși, într-o sugestie destul de evidentă, căpitanului sud-american ocazia de a sari în barca sa pentru vînat balene. Cereno nu ezită și, deși rînit de Babo pe neașteptate, ajunge alături de oamenii lui Delano, strigînd dramatic (înainte de a leșina din nou): „Prietenul meu ucis și neîngropat!” Aluzia este la Aranda, al cărui schelet devine astfel cheia rezolvării întregului mister. Vasul lui Don Benito nu a intrat în

Cronica traducerilor

Stăpîni și sclavi

derivă din cauza furtunilor și a epidemiilor, ci datorită răscoalei sclavilor negri (conduși de Babo). Aceștia pun stăpînire pe corabie și îl păstrează în viață pe Cereno numai ca pe un fel de garanție a trecerii lor netulburate către apele continentului african. Aranda *a fost sacrificat* (într-un fel de ritual peiorativ de crucificare, iar apoi, se poate specula, în linia unei tradiții critice bine reprezentate, *a fost consumat* ca parte a unui experiment canibalic, ce nu exclude, din nou desacralizator, metafora consubstanțializării christice). El e „conducătorul” care, ironic, „trebuie urmat” la pierzanie și de ceilalți nefericiți „stăpîni”, precum Don Benito.

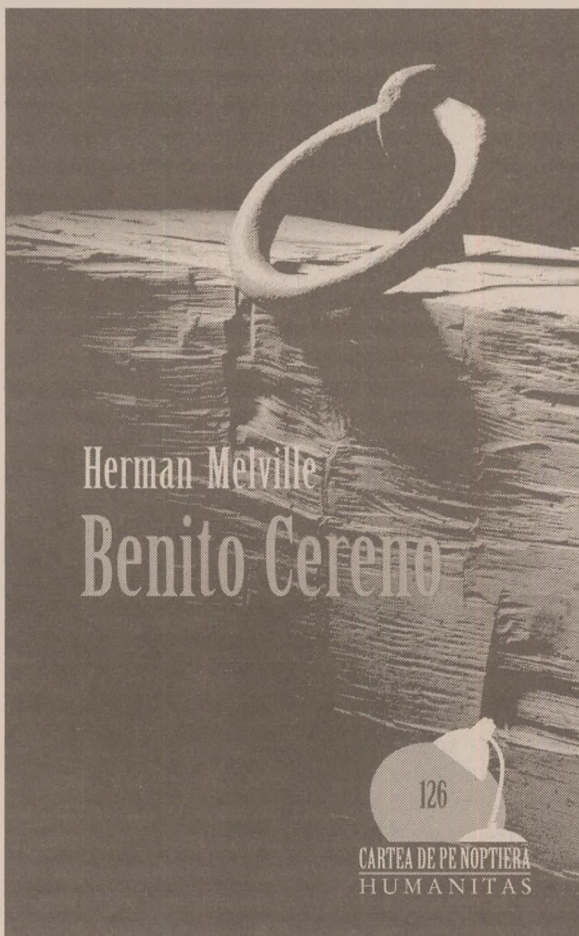
Ultimul fragment al nuvelei este un raport amănunțit al lui Benito Cereno despre adevărul din spatele șaradei lui Babo. Răscoala negrilor a avut ca scop principal devierea vasului spre Senegal unde ei și-ar fi redobîndit libertatea. Babo și mica lui armată de sclavi vor fi uciși pînă la ultimul, ca urmare a intervenției lui Delano. Don Benito nu va supraviețui însă traumei, deși revenirea în lumea civilizată e lină și reconfortantă. În trei luni, moare și el, „urmîndu-și, într-adevăr, conducătorul”, după cum constată, contemplativ, căpitanul Amasa Delano. Cauza decesului rămîne, se pare, o depresie profundă („o negură adîncă peste suflet”), din care sud-americanul nu mai reușește să iasă. Identitatea lui psihică și cea socială au fost fundamental alterate de experiența-limită prin care a trecut și de aceea, întors în universul familiar, el nu mai găsește reperele ce l-ar putea remonta existențial. Căpitanul Delano deplînge pierderea sa, dar, ca și Vere în *Billy Budd*, o vede drept componentă a unui sistem ontologic imuabil. Filozofia sa – grefată pe cultul regulilor, ierarhiilor și autoritarismului – acceptă *necesitatea* drept *axis mundi*, umanitatea avînd obligația să-și organizeze istoria după principiile

ei.

Spuneam că, tematic vorbind, asemenea lui *Bartleby*, *Benito Cereno* este o alegorie despre contrariile absolute, care sfîrșesc prin a se combina. În *Bartleby*, învinsul (copistul) și învingătorul (avocatul) ajung să fie indistinși la analiza detaliată. Aici, stăpînul și sclavul, chiar după modelul interpretării hegeliene, funcționează ca tipologii suprapuse și, pînă la un punct, confuze. Pe corabia lui Don Benito, lumea (cel puțin acea lume stabilă, *cunoscută* și *acceptată* de Delano!) își inversează valorile și reperele, creînd impresia unui haos iminent. Într-un fel, putem bănui că „motivul” morții lui Cereno se leagă de această relativizare a indiciilor clasici și a identităților tradiționale. El nu mai poate supraviețui într-un spațiu mentalist pe care nu are capacitatea să-l definească. Dacă Delano pare plin de *certitudini*, controlînd realitatea cu mîna de fier, Don Benito se ofilește sub presiunea *îndoielilor*, devenind o umbră. Pentru el, universul stăpînului a ajuns o metaforă goală, lipsită de orizontul oricărui fundament.

În această ecuație, nu trebuie uitat însă sclavul – reprezentat în nuvelă, exemplar, de către Babo. Unii critici l-au interpretat pe finărul răscolat ca pe o sugestie a „răului esențial”, „pur”, „arhetipal” (Sidney Kaplan, Newton Arvin ori Warner Berthoff). Ideea aminteste de „actul gratuit” al lui Gide. *Fac răul*, așadar, pentru că *sînt, în mod natural (structural), rău* și îmi respect *condiția dată*. Greu totuși de introdus *un sclav* (fie el și de vioiciunea sangvinară a lui Babo) în acest stereotip al predestinării (stereotip, pînă la urmă, cu aer ușor nietzschean și nu neaparat gidean). Un alt critic al textului, Joseph Schiffman, îl descrie pe Babo – dintr-un unghi exegetic mult mai legitim – ca „fiind *rău*, datorită unei *lumi rele*.” Observația mi se pare exactă. În *Republica* lui Platon, Socrate vorbește, la un moment dat, despre structura tripartită a „sufletului uman”: instinct, rațiune și *thymos*. *Thymos*-ul nu e altceva decît *nevoia de a fi recunoscut*. Într-o lume inegală, a „stăpînului” și „sclavilor” tradiționali, cei ca Babo *nu sînt niciodată recunoscuți*, nu au, altfel spus, identitate, ci îndeplinesc funcția elementară *de a-i recunoaște pe ceilalți*, de a le oferi lor o identitate. Revolta *thymos*-ului devine la ei, ca atare, complet justificată.

Babo luptă pentru a avea un nume, în universul lui Aranda și al lui Benito Cereno, demonstrînd, ultimativ, instabilitatea ierarhiilor clasice. Brutalitatea acțiunilor sale revelă, în fond, brutalitatea cu care lumea stăpînului l-a transformat într-un anonim. Nu întîmplător, Babo a fost considerat o figură intertextuală pentru Iago (chiar și numele celor doi rezonază mnemotehnic!), maleficul uzurpator din *Othello* al lui Shakespeare. Ca și acela (nedreptățit de Othello atunci cînd Cassio este numit locotenent, în ciuda lipsei lui de experiență militară pe cîmpul de bătălie), Babo vrea *recunoaștere*. Nu atît obsesia *libertății* vibrează în adîncurile subconștientului său traumatizat, cît necesitatea unei *identități*. Melville face, prin urmare, radiografia precisă a unei situații tragice, cu conotații deopotrivă psihologice și culturale. Dacă în plan strict psihologic, *personajul* Babo este scindat între utopia recîstîgării libertății și spectrul fatidic al morții, cultural abordînd lucrurile, *exponentul* Babo codifică tensiunile unei lumi împărțite între prejudecățile tradiției și inovațiile modernității. Pe acest palier – de „transfer” așa-zicînd – *sclavul* și-a trăit, fugitiv, visul de a fi *stăpîn*.

Herman Melville – *Benito Cereno*. Traducere din limba engleză de Petre Solomon. Col. „Cartea de pe noptieră”, Ed. Humanitas, 136 pp., 15 lei

PEN World Voices

● Ian Mc Ewan, Rick Moody, Edward Albee, Salman Rushdie și alți cunoscuți scriitori s-au reunit în cadrul festivalului PEN World Voices pentru a protesta împotriva încarcerării a 39 de scriitori și jurnaliști chinezi. Cum nu mai e mult până la ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice de la Beijing, s-a alcătuit o petiție semnată de mai multe mii de membri ai PEN Clubului Internațional, spre a fi depusă la Misiunea Chineză de la Națiunile Unite. De la crearea sa în 1922, PEN (Poets, Playwrights, Essayists, Editors and Novelists) apără libertatea de expresie. Creat în 2004, festivalul PEN World Voices reunește la New York în jur de 200 de scriitori din toată lumea și are un succes uriaș, atrăgând în săli cu bilete vândute cu săptămîni înainte peste 20.000 de spectatori. Scontînd pe prestigiul și audiența festivalului, PEN American Center speră ca cei 39 de scriitori să fie eliberați înainte de Olimpiadă.

Andra Rotaru în limba spaniolă

La sfârșitul lunii mai a apărut, la editura spaniolă Bassarai, volumul de debut al tinerei autoare Andra Rotaru (n.1980, București), *En una cama bajo la sábana blanca* (*Într-un pat sub cearșaful alb*). Traducerea aparține Adelinei Butaciu, Mariei Luiza Icri-verzi, Borja Pujol López Araquistain, sub îndrumarea scriitorului sud american Daniel González Dueñas. Cartea *Într-un pat sub cearșaful alb*

a văzut lumina tiparului în anul 2005 la Editura Vinea și a fost distinsă cu premiile naționale Mihai Eminescu-Botoșani, al Uniunii Scriitorilor din Sibiu, al Asociației Scriitorilor din București, premiul Tudor Arghezi-opera prima la Tg. Jiu și de asemenea a fost nominalizat la premiile de debut ale USR pe anul 2006.

Pătrunderea pe piața internațională de carte a autorilor români trebuie să reprezinte unul dintre fenomenele normale și constante ale industriei cărții din România, un fapt reprezentativ pentru o națiune care e datoare să investească în scriitori constant, pentru ca publicul străin să poată avea acces la numele și cărțile literaturii române.

Inedit la centenar

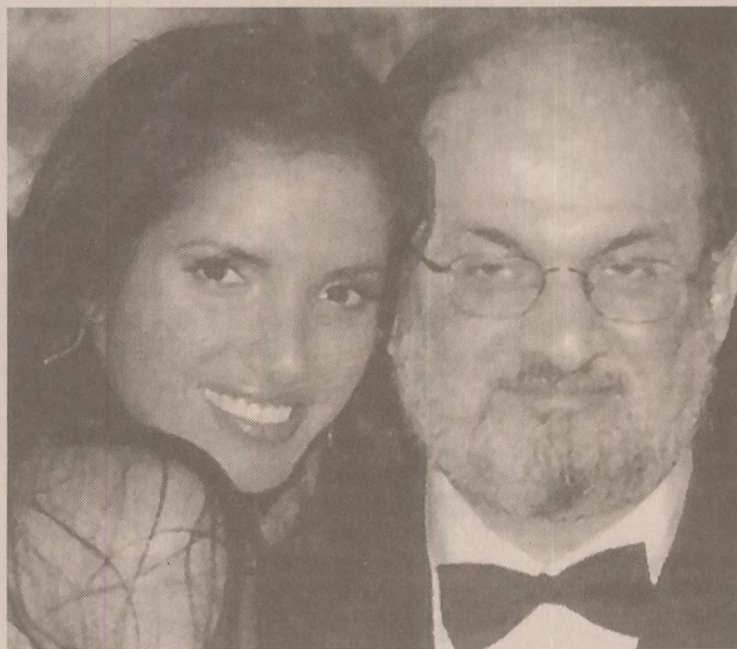
● Elvețianca Annemarie Schwarzenbach (1908-1942), prietenă apropiată a lui Klaus și a Erikai Mann, aventurieră și scriitoare, a devenit morfinomană și a murit brutal la 34 de ani. Din destinul ei incandescent s-au păstrat texte și fotografii, publicate pios de editurile Payot și Zoé. Pentru a-i celebra centenarul, Editura Esperluète a tipărit un inedit, *Cele patruzeci de coloane ale amintirii*, în care e relatată călătoria spre Afganistan din 1939, făcută împreună cu Ella Maillart, ca o „cale de a învăța spaima”. Tot cu ocazia centenarului, la Lausanne este deschisă, între 13 iunie și 28 septembrie o expoziție consacrată Annemariei Schwarzenbach și personalității ei ieșite din comun.

Expoziție Goya

● Avînd în centru două capodopere restaurate – *2 mai 1808* și *3 mai 1808* – la Muzeul Prado din Madrid s-a deschis cea mai importantă expoziție Goya din ultimele două decenii. Intitulată *Goya în timp de război*, retrospectiva se înscrie în ansamblul manifestărilor prin care Spania comemorează bicentenarul războiului de independență și al revoltelor populare ale madrilenilor împotriva trupelor lui Napoleon. Ea retrasează itinerarul artistic al pictorului prin intermediul a 200 de opere, între care 90 de tablouri.

Fermecătoarea din Florența

● La 20 de ani după fatwa ce a urmat publicării *Versetelor satanice*, Salman Rushdie se declară obosit de politică. Noul lui roman publicat la Londra, *The Enchantress of Florence* este o ficțiune pură. Dar temele lui favorite sînt și aici prezente sub fresca istorică din secolul XVI, cu care Rushdie revine la cel mai bun nivel al său după ultimele romane dezamăgitoare – spun criticii. Destinele celor două personaje principale se încrucișează între Florența familiei Medicis și India Mogulilor. Unul dintre ele, marele mogul Jalaluddin Muhammad Akbar, este un musulman liberal, foarte deschis, care invită iezuiți la curtea sa pentru a dezbate probleme religioase. Complex și idealist, profund oriental dar sedus de Occident, el e evident purtătorul de cuvînt al romancierului. Cel de al doilea erou, Niccolo Vespucci, e un călător misterios venit de la Florența, iar între ei, o femeie seducătoare, Qara Kōz – o descendentă a lui Gingis Han. Anumiți critici englezi au văzut în această amantă ideală o descriere fidelă a top-modelului Padma Lakshmi, cea de a patra soție a lui Rushdie, de care a divorțat anul trecut. Pe lîngă cronicile favorabile apărute pînă acum la *Fermecătoarea din Florența*, Salman Rushdie mai are o bucurie: romanul lui *Copiii de la miezul nopții* a fost nominalizat și este dat drept favorit la Premiul

special „Best of Booker” care va marca cea de a 40-a aniversare a celebrei distincții literare și se va acorda la 10 iulie. Contracandidații lui sînt alte cinci nume mari: sud-africanii Nadine Gordimer și J. M. Coetzee (ambii „nobelizați”), australianul Peter Carey și britanicii Pat Parker și J. G. Farrell. În imagine, Salman Rushdie și fermecătoarea sa fostă soție.

O satiră a Rusiei de azi

● Noua literatură rusă stîmște interesul Occidentului. Romanul de debut al unui tînar scriitor, Andrei Malghin – *Consilierul președintelui* – a fost tradus de curînd în Franța, la Ed. Calman Lévy și recenzia din „Le Figaro Littéraire” apreciază ca foarte reușită această satiră a noii nomenclaturi de la Kremlin. Personajul principal e scriitorul oportunist Prisiadkin care, în timpul perestroicai s-a prefăcut a fi un luptător pentru drepturile omului și puterea a considerat că e mai bine să și-l facă aliat, oferindu-i sinecura de consilier al președintelui. În alte vremuri ar fi fost trimis în gulag, dar în timpul lui Gorbaciov, atent cu imaginea lui în străinătate, asemenea lucruri nu se mai petreceau. Dar, în ziua cînd șoferul personal vine să îl ia la serviciu cu o

Volgă și nu cu BMW-ul obișnuit, scriitorul și familia lui înțeleg că privilegiile de care se bucurau sînt în primejdie. Prisiadkin își pastrează funcția de consilier, dar nu i se mai dă nimic de făcut. Andrei Malghin descrie Rusia de azi, noua nomenclatură, oligarhii vulgari într-o satiră crudă, în care Președintele seamănă leit cu Vladimir Putin – cinic, dur, viclean. Iar lașul Prisiadkin, care a profitat de valul democratic din anii '80 pentru a face carieră, e încetul cu încetul atins de senilitate. Exuberanța și cruzimea viziunii satirice se hrănește dintr-o realitate care depășește ficțiunea. *Consilierul președintelui* se încheie cu un soi de pastişă după *Suflete moarte* de Gogol, pesimistă în legătura cu viitorul Sfintei Rusii.

Eseul care a făcut scandal

● O aprinsă polemică a declanșat în Franța cartea *Aristote au Mont Saint-Michel. Les racines grecques de l'Europe chrétienne* de Sylvain Gouguenheim, apărută la Ed. Seuil, în care autorul, profesor de istorie medievală, susține că Europa n-a redescoperit filosofia greacă în Evul Mediu grație arabilor, ci a păstrat permanent o legătură directă cu ea, printr-un curent neîntrerupt al traducerilor, aducînd ca dovadă lucrările copistilor de la Mont Saint-Michel. În special ale unui căturar mort în 1150, Jacques de Venise, care ar fi tradus quasi-integralitatea corpusului aristotelic cu decenii înainte ca Aristotel să revină în Europa, via Cordoba, prin comentariile lui Averoes. Ideea că universitățile europene din sec. XIII s-ar fi reîntors la filosofii greci prin intermediul culturii arabe după o uitare de opt secole, este susținută ca o evidență de cei ce vor să combată islamofobia renăscîndă azi în Europa. Sylvain Gouguenheim e convins și încearcă să convingă că, atunci cînd limba elină a încetat de a mai fi cunoscută în lumea latină, călugări, adesea formați în Bizanț, au continuat să-i traducă pe filosofi greci în latină. Prin aceste traduceri (cel mai activ atelier de copii din Occident se afla la abația Mont Saint-Michel), și nu prin intermediu arab, s-au apropiat de opera lui Aristotel sfîntul Albert cel mare (1200-1280), savant și teolog dominican german, și discipolul acestuia, Toma d' Aquino. Eseul, ale cărui prime capitole sînt pasionante, devine pe parcurs un rechizitoriu ce revendică pentru Europa rădăcini autentice grecești, fără să datoreze mai nimic Islamului.

Reacțiile nu au întîrziat. Anumiți medievști au denunțat public „erorile de conținut”, „raționamentele specioase”, „pretinsele descoperiri false”. Unii au mers pînă la a-l acuza pe Gouguenheim de rasism. „Da, Occidentul creștin este îndatorat lumii islamice”, au afirmat în „Liberation” 56 de istorici, care susțin că autorul eseului e de extrema dreaptă iar „demersul lui n-are nimic științific: e mai curînd un proiect ideologic cu conotații politice inacceptabile”. În imagine, Aristotel în viziunea de la 1531 a lui G. Mocetto.

AVÂND într-o primă formă manuscrisul ce s-a adunat, poate prea repede, poate prea curând după debutul editorial de anul trecut, cu *Dar de nuntă*, ați simțit nevoia să mi-l arătați, pentru sugestii utile. În trecut fie spus, cartea aceea ar fi meritat un ecou vizibil, dar nici acum nu mi se pare timpul trecut pentru a repara și pentru a împlini imaginea bună pe care o merită poeta Monica Patriche și poezia specială pe care o scrie. Nu-mi dau seama dacă titlul *Perseverența de a fi* este și cel ce până la urmă va și rămâne, dacă din sumarul de-acum, numărând 79 de titluri, nu se va găsi un altul, mai inspirat și mai potrivit cu cele două motive/teme ale noii cărți, gândurile ingerești ale maternității și reverberațiile în nesecată venire dinspre tărâmul copilăriei vast și concentrat cu minunea oricărei nașteri de pe pământ. Mi-am permis, la o primă lectură, să observ micile defecte de topică, și care se pot remedia ușor. Apoi, slăbiciunea de a vă sprijini textele pe un motto, pe celebritatea unui adevăr mare, ori dedicând cu nume mirabile, la care cititorul poate că nu vibrează convins, că acelea chiar merită atenția pe care dvs. le-o dați. Așadar, mi-ar fi plăcut cu mult mai mult să găsesc mottoul excelent de la pagina 74, din Pavel Florenski: „Nu știu dacă m-aș decide să iubesc un om pe care nimic nu l-a făcut să plângă”, decât versetul din Matei, „Și a zis: Adevărat zic vouă: De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum

pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor.” Acest verset ar putea fi convertit într-un poem luminos și explicit, care să înlocuiască pe cel din deschidere, intitulat *Dedicatie*, stângaci în formulări. Mergând repede mai departe, amendez ca descalficant și banal titlul *În brațe am ținut iubirea*, când poemul este plin de versuri fericite din care puteți alege sintagme demne de a fi titlul lui potrivit. Și încă ceva. Cred că ar suna mai bine, înlocuind verbul *a grai* cu *a vorbi*, ori și mai bine *a spune*. Citez: „Iubind, în brațe am ținut iubirea/ și dacă atunci pădurea era/ fără grai,/ și dacă firul de iarnă nu știa/ să grăiască...”. Cred că se cere să umblați puțin la topica versurilor 11 și 16. Apoi, nu vi se pare că e puțin Whitman, cu ale lui cântate *fire de iarbă*, în prima jumătate a primului vers din *Cântec*? Foarte frumos citatul din Doinaș, din Psalmul 16: „inima care credea că alege/ se simte ea însăși aleasă”. Ajungem la *Perseverența de a fi*, unde găsesc în primul vers zicerea „un sculptor a sculptat” și mă gândesc de ce poeta n-a găsit în toată limba română un alt verb cu care să evite repetiția, *a ciopli*, ori chiar *a face*? Și tot aici, o neglijență de exprimare: „Ca o ață de păianjen verde,/ cu care pământul vrea/ să își țese marginile...”. Corect spus ar fi *să își țasă*. Și iarăși o repetare în sintagma de către final: „să o miște din nemiscare”. Ajungem la *Cîr de la începutul vieții sale*, unde mi-am îngăduit să amendez versul „La tribunalul cerului și al pământului”, înlocuind cu „La judecata cerului...”. Și până aici, și după, am parcurs o mulțime de versuri bine articulate, frumoase în demonstrația pe care și-o face sieși poeta, că știe, simte corect pulsul poetic. Iată, în *Creștere*, ce sugestie de preț: „Mi-e teamă de ceea ce ar opri/ din creștere firul ierbii.” Altfel cum ar ști să spună povestea, când și povestea crește până la gleznă/ până la genunchi?” Aș mai transcrie aici și poemul *Singur*: „Oricât de părăsit s-ar simți,/ oricât s-ar fi risipit orele/ ca și când nimic nu ar fi fost,/ el nu este singur/ Nu va fi niciodată singur./ Orele vor trece și vor călători/ și nu-L vor cunoaște/ pe Cel Care Le-ar opri, dacă ar vrea.” Cu ceva defecte la bord mi se pare poemul *Față către față*, unde strofa a doua cade

într-o regretabilă banalitate, dar nu numai ea. Ar trebui reluat și refăcut, și îndumnezeit cu poezie, renunțând la relatarea seacă, didactică. Transcriu cu italice părțile din poem, care îl duc la ratare: „Când era de optzeci de ani,/ Moise L-a văzut pe Dumnezeu./ Patruzeci de ani se ocupase/ cu contemplarea existențelor./ Părăsirea vieții egiptene/ și izgonirea de (câre) cei cărora le făcuse bine/ s-au dovedit folositoare.” La vârsta de optzeci de ani,/ Moise L-a văzut pe Dumnezeu/ față către față./ Era vârsta la care/ s-a dovedit a fi asemenea cu îngerii./ Câți dintre noi vom apuca/ vârsta vorbirii cu Dumnezeu?” Și-am ajuns la poemul *Mama*, și am avut senzația că-mi sună tare cunoscut începutul lui: „Mama privește de pe margine/ apele fluviului...”. Asemănarea izbitoare cu: „marginea umblă/ pe lângă fluviu/ ca mama pe lângă fiu/ slava să fie a celui ce mie/ îmi lasă marginea” mă îngrijorează puțin, gândindu-mă cât de vulnerabil rămâne cel tânăr, toată de lecturi dar fără o biografie fixată a faptelor de viață proprii. Și am înțeles, în aceeași ordine de idei, că nu puneți același preț ca mine, pe *Tărâmul copilăriei*. O impietate, la un moment dat, când faceți afirmația „Femeia care naște dă mâna cu Dumnezeu”. Femeia care naște, eu aș vedea-o mai degrabă stând în mâinile lui Dumnezeu, fără ajutorul cărora femeia care naște ar fi într-un pericol de moarte. Puțin alterată în sensul ei căutat, poezia *Scut*. Reușite în schimb celelalte, printre care *Copilul și îngerul*, *Botez*, *Prietenile amăgitoare*, *Turnul*, *Ecluză*, *despărțire*, *Făpturile din vis*, *Păpușile au riduri*, *Pătrat plin de poezie*, *Satul copilăriei*, *Sfârșit*. Oricare dintre ele ar merita să fie transcrisă în finalul acestui text de întâmpinare, de încurajare, imperfect. Iată deocamdată *Păpușile au riduri*: „Nu mai știu dacă pietrele acestea/ au rochii sau nu./ Dacă le-am îmbrăcat,/ dacă le-am pus scutece, dacă le-am legănat./ Păpuși de piatră./ Ridic pleoapele./ Păpușile de piatră stau dezvelite./ Ca un scutec inima mea,/ Care nu mai încape pe nimeni./ Fetița aruncă pietre în mare./ Păpuși./ Nici un val nu le mai aduce înapoi./ Pleoape închise, pietrele, pe un țarm gol./ Cineva a închis definitiv o fereastră./ Păpușile au riduri. Păpuși de piatră,/ pe care nici un țarm nu le leagăna.” (Monica Patriche, București) ■

Prin anticariate

Cînd viața avea stil

CRED că, venind vorba de ceea ce pretențios numim azi *lifestyle*, și pe cei mai convinși dintre progresiști îi încearcă o anume nostalgie. Dorul vremurilor bune, cînd *dolce far niente* era mai mult plăcere decît ispită vinovată, datătoare de ciudate remuscări, cînd a invita și a fi invitat nu ascundea, dincolo de subtile relații sociale, vreun interes imediat, cînd delicatețea și eleganța nu erau, nicidecum, pierzătoare de viață. Un dor pe care, pentru cine are timp – unde sînt zăbavele de altădată? – îl mai alină cărțile și, uneori, muzeele. E-adevărat, nu toate.

Dar două cu siguranță. Stau pe același mal al Rinului, în Kölnul vechi, la poate nici jumătate de oră distanță: Muzeul Parfumurilor și Muzeul Ciocolatei. Amîndouă sînt, de fapt, fabrici. Prima, cea mai veche manufactură de parfumuri, de la 1709, cînd un italian, Farina, rătașește în Prusia și creează aici o esență cu nume franțuzesc: *eau de Cologne*. Al doilea muzeu are în centru o cocheta fabrică de ciocolată elvețiană – „un vis cu clinchete de linguri și gust de ciocolată Lindt”, ca-ntr-un vers de Foartă, afit că „lingurile” sînt minunile epocii industriale, mașini care asamblează pe bandă micile paralelipide cu lapte, în stamblă aurii.

Intrînd, pe-alătura cu grupul de vizitatori precis organizați (nemți, de obicei, doritori să știe ce mai e prin țara lor – cînd vom ajunge, noi, cei repede porniți peste graniță, la așa atașament difuz, patriotism Biedermeyer?), în fiecare din muzee, te uimești de

cîta poezie, în înțelesul cel mai bun, se poate turna peste un proces de producție. Casa lui Farina stă pe locul unei execuții, a unui rebel pe care Revoluția Franceză l-a transformat în erou. E, așadar, sortită unui destin romantic. Și vezi, pe jumătate de perete, avatarurile ei, de-acum trei secole, trecînd prin două războaie mondiale, pînă a rămas căsuța mică de azi, în care, în camere și pivnițe cvasi-secrete, s-au făcut primii pași spre intimitate și spre stil. Salonul de primire, reconstituit, ca machetă, sub unul din goblenurile care, odinioară, îi împodobeau pereții, e decorat cu scaune roccoco, de pe care clienții puteau mirosi în voie flacoanele etalate pe măsuțe joase. Flacoane de argint, de sticlă și de porțelan, de care sînt pline încăperile muzeului. Unele dintre ele, pătrătoase, parcă împrăștiind lumina în tonuri de albastru-vernii – reprezentarea clasică, în mintea noastră, a sticlei de colonie – au fost concepute de Kandinsky. Alți artiști ai avangardei au creat afișe pentru mica afacere, care a mers din generație în generație, cucerind curți regale dintre care România lui Carol nu a lipsit.

În subsolul care se învecinează cu laboratoarele, fîrde în care ghida îți dă să miroși, ca-ntr-o mănăstire a răsăturilor, ambră și mosc, iasomie și levănțică, e arhiva, de la zăpisiuri ale lui Napoleon la lista datomicilor și la procese pentru patent, duse prin curți din Paris. De pildă, 4711, parfumul unei alte case celebre a Kölnului, în sticle rotunde, cu etichetă albastră, care umplu, pretutindeni în oraș, magazinele de suveniruri, a fost, la începuturile lui, un furt calificat. Parfumul celălalt, prezentat în roșu, în ambalaje care imită o lăcă – semnul luxului și-al voluptății, a rămas într-o penumbră nobiliară, spunîndu-și povestea, printre relicve romane și bijuterii de argint cu tăietură primitivă, cui vrea s-o asculte. Și sînt destui cei care, preț de o oră, se despart de *duty free* pentru o sticlăuță care intră în costul biletului, dintr-o vreme cînd relația cu clientul, și bucuria de-a munci pentru el, pentru frumusețea vieții lui, nu erau, încă, vorbe-n vînt.

Aceeași frumusețe, subiectivă, ca și gusturile, își trăiește răgazul la Muzeul Ciocolatei. Un muzeu de istorie, înfîmpîinîndu-te cu planșe mari din viața triburilor

peste care-a dat, fără ca ei, oamenii Ecuatorului, s-o știe, norocul de-a descoperi o licoare căreia o să i se închine, rînd pe rînd, epocă după epocă, toți zeii civilizației. Venerată ca un fel de drog de mayași, de apași, ale căror divinități de neînțeles stau, pe tronurile lor de piatră, cu vasele lor sacre dinainte, în muzeu, ciocolata, întîi lichidă, caldă, ajunge semnul după care se recunosc înțînirile din înalta societate. Tîrziu, și cu greu, se servește în baruri, dedicate ei și numai ei, în țările mai liberale. De la rudimentare procese de fabricație, care au secrete, și nevoie de șansă, pentru a prinde o anumită aromă, o anumită tărie, treci, după două-trei camere, la înțelegerea mecanismelor sociale care au permis apariția cestilor cu toartă, pentru noua bautură fierbinte, au modificat regulile de servire, tabieturile, viața lumii. Cît de banală e dependența societății moderne de endorfinele stimulate de-un mic pătrat cafeniu, de care aproape că nici o dietă nu izbuteste să ne despartă, și ce istorie de capă și spadă, mai că-mi vine a zice, are în spate! Cîte vitrine și scrinuri, comode, măsuțe de tot felul, susținînd, cu un bun gust desăvîrșit, servicii delicate, în care poți ghici, aburîndă, noua ambrozie, îți trec prin fața ochilor, în cîteva încăperi de muzeu. Un inventar al civilizației, în jurul unei slăbiciuni de care omenirea nu se lecuiește.

Că e așa, stă dovadă ultimul etaj, al isteriilor de ciocolată. De la personaje-cult, precum vaca de culoarea gențienelor (dezamăgire: marmota lipsește!), Saint-Bernard-ul, sau iepurele de Paști de la Lindt, la reclame propovăduind, cu o sprintăreală care azi le lipsește, consumul de ciocolată, cu orice riscuri, și la forme și sortimente, în expoziție și la vînzare, în stare să-l amețească pe cel mai rațional dintre oameni, găsești de toate. Tot ce poate să explice, sau măcar să ilustreze, nașterea unei dependențe. Și incredibila ei importanță.

Dependența de un sentiment de bine, de longevitate, de libertate și de răsfaț nonșalant, pe care pot să ți-l dea, deopotrivă, o boare de parfum și o priză de ciocolată. Încercați-le, zică lumea ce-o zice, măcar în vacanță!

Simona VASILACHE

Pesimism bine temperat

A FACE, periodic, exercițiu pesimist, nu înseamnă, neapărat, și sindrom catastrofic. Ba, a te feri, terapeutic, de exultanțe fără acoperire e benefic spiritului. Pe cât de expus tentațiilor, pe atât de recomandabil precaut în evaluare.

Ar părea fastidios exercițiul când nu e vorba de știință, teritoriu oricum al exactității, ci de artă, expusă, discreționară, interpretării laxă, aproximative. Emanatie a aceluiași spirit universal, de ce nu ar beneficia, și arta, de supunere la analiză riguroasă!

De revenit – un pic plictisitor, nu? – la situația privind pictura. Mai exact, la discrepanța între ce s-a întâmplat în începutul de secol XX și ce se întâmplă acum.

Un secol generos totuși, precedentul, dacă îi avem în vedere pe extrem de vizibili Dali, Picasso, Mondrian, De Chirico, Miro, de ce nu și Magritte, Delvaux, beneficiind, toți, și de avantajele difuziunii media, dar oricum prea originali pentru a-i evalua doar prin asta. Sigur, raportându-i la staturile impozante ale premodernității – Da Vinci, Tițian, El Greco – modernii par niște bieți pitici, dar poate fi blamată actuala receptare generală pentru disponibilitatea de a-i accepta și pe aceștia. Mai ales pe aceștia?

Altceva declanșează pasa pesimistă.

Nici măcar lunecarea gustului de la valorile magnifice incontestabile ale vechimii la aparent futelele producții ale recentilor moderni nu e cea care ar declanșa exercițiul pesimist. Pentru că această modernitate ritoasă a produs cel puțin nume notorii, devenite de altfel repere de o referențialitate onorabilă. Chiar dacă nu și absolută, ca în cazul celor ce le-au precedat cu citeva secole.

Efervescența de leu ochii noștri – acaparind cu dexteritate întreg spațiul geografic – indică, fie și la o repede ochire, deruta generalizată a producerii și receptării. Și asta, într-o voioșie ce lasă impresia automulțumirii. E o pulverizare a valorilor – dacă nu chiar o aneantizare a lor – lăsând impresia pierderii busolei. Dacă din această devalmașie valorică s-ar desprinde citeva nume de notorie impunere, tenta pesimistă s-ar afla în limite clinice normale. Ar egala-o, probabil, pe cea decurgând din ivirea, oarecum șocantă, a modernilor celuilalt secol, acceptați pînă la urmă în cvasiunanimitate.

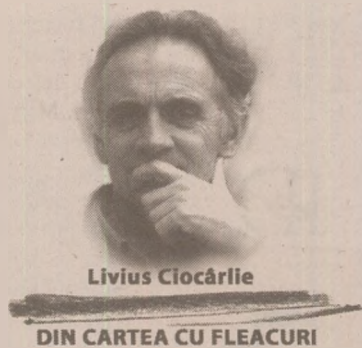
Dar nu.

Soluții de dispersie și de reclamă – dintre cele mai eclatante – sînt oferite cu ritoasă insolentă unui public din ce în ce mai puțin în stare să cenzureze. Dacă nu cumva devenit pur și simplu indiferent. Dacă nu cumva secolul însuși crede, vai, că se poate trăi și fără artă.

Ei bine – pentru ca pasa pesimistă să nu devină și antipatică – pot fi descoperite cu nedisimulată încintare, în imediata noastră apropiere, în vecini chiar, oaze ale frumuseții oneste. Neobraznicita încă în ambiții continentale. Suficientă sieși pentru procurarea, în taină, a diafanei satisfacții. Deși conștientă de șansa minimă a dispersiei universale.

Scriu aceste rînduri... pesimiste în chiar atelieru-mi ce nu renunță, iată, să producă și să iasă în lume.

Val GHEORGHIU

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

NAINTE, Securitatea ne-a dominat prin frică. Acum, prin suspiciune. Propunerea mea ar fi să nu suspectăm pe nimeni, nici dacă probabilitatea de a fi fost informator e de 99%. Să așteptăm pînă aflăm. Acel 1% e mai important. A fi fost informator e condamnat; a fi tratat drept informator, când n-ai fost, e intolerabil. Unde mai pui că nu suntem cutremurați. Abia excitați. Când se constată că un bănuț n-a fost informator, suntem dezamăgiți, ca atunci când acrobatul nu cade, la circ.

Cu Holi, într-o familie de bătrâni evrei. Regăsim finețea în bună creștere pe care n-o au decât ei.

Pentru expoziția cu lucrările lui Roman, drum în zona Lipscani. Covaci, Șelari, Smârdan, Gabroveni. De neînchipuit. Ruină, delăsare, mizerie, clădiri noi, bălțate, munți de gunoi. În coasta Curții Vechi, grilaj metalic de restaurant; în fața, gheretă de scânduri, paznic moțaind. Poarta superbe biserici, kitsch.

Expoziția, aranjată cu grijă, cu efort de care altul n-ar fi în stare decât pentru lucrări proprii, de Paul Gherasim. Întreaga acțiune, inclusiv din partea galeristului, Marius Nicolescu, numai din entuziasm.

El, Roman, a împlinit un an de spital. Pneumonie, escare, cangrenă, picior amputat, transplant. Ion Manta: „...din punct de vedere fizic, el nu prea mai există; tot ce-l ține întreg este numai spiritul, adăugat unui caracter de nezdruccinat.“

Sunt o uzină vie. Dacă aș divulga câte am de făcut în următoarele trei săptămâni, pînă când, în sfârșit, am să mă pot apuca de un... referat, aș stoarce lacrimi și din piatră, dar din cititori!

Vernisajul, mult peste așteptări. Sala plină, artiști, amatori, televiziune, radio, discursuri, tot ce vrei. Iar fericitului artist i se vor face două operații, dintre care una îl va mutila definitiv.

Vis-à-vis de. Se derulează. Locație. Deci. Părerea mea.

Vizită de seară. Semiîntuneric, lume multă, nu aud mare lucru. Din ce spune Tismăneanu, cu vorba lui precipitată, nimic. Plec, traversez bulevardul, mi-e suspect de frig. Bag mîna sub fulgarin: haină n-am. O agățasem în cuier. Mă întorc, regăsesc blocul (e ceva!), n-am cum să intru, nu știu la ce apartament să sun. Încerc la întâmplare, fără succes. Apare un tânăr cu, umor al hazardului, o haină pe braț. Patrund în bloc. Mai știu etajul, nu și ușa. Patrulez pe coridor.

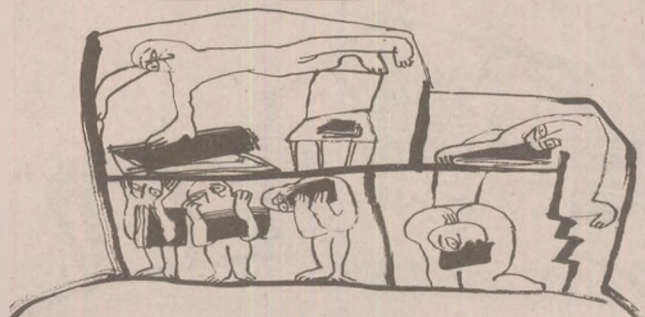
Ninge în noiembrie. Bun.

Telefon de la Sandu Călinescu: „– Știi, zice, că ți-a apărut un articol în...? – Serios? Îl văzusem anunțat, dar nu-mi aminteam să-l fi scris. – Nici nu l-ai scris. – Cum nu l-ai scris, dacă zici că a apărut. Cine l-a scris? – Eu. – Tu ai scris articolul meu? – Eu. – De ce nu l-ai scris pe al tău? – Și pe ăla l-am scris. – Atîta productivitate pe tine? – Nu, că e același. – Cum același? – Așa, bine. O dată l-ai semnat tu, o dată eu. – Ca să vezi! Și măcar e bun? – Bun. – Atunci eu l-am scris. – Ai vrea tu! – Eu așa am să spun. – Și eu ce crezi că am să spun? – E ca în filmele americane: cuvântul tău contra cuvântul meu.“

Sunt ultimul socialist. Nu vreau bani. Trîndăvie vreau.

Literatura nu dă răspunsuri, pune întrebări? Dar Rabelais, cu „la substantifique moelle“? Nu-i mai grozav decât „cultivons notre jardin“. Cât despre finalul „Trinquel“ (Bea!), prefer să-l iau la propriu. Un poloboc. „De vin, copilul meu, de vin!“

Selectații postmoderniștilor, Blecher, Gellu Naum, Radu Petrescu, Mircea Ivănescu, Mircea-Horia Simionescu, sunt, îmi cer iertare, „elitști“. Nu mai puțin „elitiste“

a c t u a l i t a t e a

Domesday Book

sunt *Nostalgia* sau *Orbitor*. Nu prea își au locul în cultura „pop“. E drept că Mircea Cărtărescu, prin *De ce iubim femeile*, s-a reabilitat.

Dacă totul e posibil, nimic nu e preferabil. În practică însă constăți că nu totul te ține treaz. Intri în câte o sală de expoziție și – adormi.

Repede îmbătrânește cinematograful: *Rocco și frații săi*. Când dactilografiez: aseară, un Alain Resnais. Se vorbea artificial ca nu demult în filmele românești.

Din scrisoarea unei artiste, la studii în Statele Unite: „Durata care ni se dă să îndeplinim o treabă e cam de patru ori mai scurtă decât ar fi normal, adică decât în Europa. De aceea sunt primii. Pentru că sunt înaintea altora, nu pentru că sunt mai buni. Unde sunt mai buni sau la fel de buni, pun și ei atîta timp cât e necesar.“

Oraș italian. Intru într-o luminoasă biserică de baroc târziu. Afară de mine, rugându-se, încă opt persoane. Până la anul pe vremea asta, măcar unul dintre noi va fi murit, îmi spun.

Admirabil sofism al lui Antoine Compagnon: antimodernii sunt mai moderni decât modernii pentru că se opun artei moderne, căreia modernii nu i se opun. Știut fiind că a fi modern înseamnă să te opui.

Asist, adică ce zic eu asist!, particip la un colocvii pe probleme ce-mi sunt secrete, într-o limbă pe care n-o cunosc. Oricum, problemele tot nu m-ar interesa. Poți să spui că nu te interesează ce nu înțelegi? Dacă da, acesta este cazul. În plus, cum ne găsim într-un nobil palat din Renaștere, înțepenesc de frig. Noroc că urmează pauza! După care, încă o rafală de lucrări. Pauza, într-o cafenea de peste drum. De peste piațetă, mai exact, că piațetă – *piazzale* – e. S-a făcut atît de frig, încât, în lumina blafardă, mi s-a părut că a și nins. Revenim în sală și reîncepem *de plus belle*. Acum e vorba de antroponimele englezești și scandinave din bine cunoscutul, datînd din 1086, *Domesday Book*. Îmi iau notițe, *molto* conștincios. (Adică, scriu aici.) Studenții, din dreapta și din stînga, fac la fel. Propunătorul, un englez din Franța, vorbind în italiană, trage – de un sfert de oră – concluzii asupra problemei *Domesday Book*. Însuflețitor e momentul când da o foaie la o parte. De când cu computerul, foarte economic, lucrul ăsta se întâmplă rar. Studenții sunt cuminiți. N-au dezertat în pauză. Provinciali! Actualmente se manifestă, cu autoritate, un domn cu prea puțin păr pe cap ca să pot afirma că ar avea un fir. Îmi amintesc cum în copilărie, la concursurile de atletism de pe *Electrica*, se striga „Sare Raica, se pregătește Feneșan!“ Și, după săritură, în loc de rezultat, se auzea „Fost mai bun!“ Care-i legătura? Parcă știu! Îi simt pe vecini cum, văzându-mă scriind rînd după rînd, își spun: „Nu-i scapă un cuvînt!“ S-a ajuns la faza când nu mai ascultă nimeni. Însă nici nu pleacă. Stau lipiți de scaun. În fine, vorbitorul a tăcut. Starostele reuniunii propune întrebări și discuții. S-a ridicat, să comenteze, un compatriot (al meu). Cel discutat răspunde cu antren. Iar mi-e frig. Urmează un ultim intervenționist. Tot de genul masculin. Croat *ili* bosniac. Cineva i-a tradus lucrarea. O citește greu. E urât și tras la față. Om din răsărit. Și iată-ne la cină, undeva sub pămînt. Promite să fie pasionant. Îmi promit, la rîndu-mi, să fiu cât mai frecvent cu gura plină, situație în care, cum mă învață doamna T, nu se cade să bavardezi. Mi-aș retrage barbarismul dacă întrunirea „noastră“ n-ar fi fost despre plurilingvism. A nu se lua în răs. La mese lungi, studenți. Alții sau aceiași? Sigur e că fac tîmbălău. Se urcă și pe masă, printre farfurii. Excedat, compatriotul spune: mi-e destul! Așa se face că după unul costeliv și altul făcut exclusiv din cartofi, rămînem fără felul principal. Ieșim. E aproape ger. ■

actualitatea

Ștefan Bănuțescu, după zece ani

O secțiune din *VIAȚA ROMÂNEASCĂ* (nr. 5, 2008) îi este consacrată lui Ștefan Bănuțescu de la a cărui moarte s-au împlinit în 28 mai zece ani. Nicolae Prelipceanu, în editorialul său, constată că Bănuțescu, unul din scriitorii români „în stare pură”, nu mai este în actualitatea literară dar, ca autor de opere fundamentale, întinde „o plasă de siguranță” altora, celor care, „în fiecare epocă și deci și astăzi”, fac tumbe. Nicolae Bârna, într-un articol cu perspectivă sintetică, se referă și el la relativa intrare în „conul de umbră” a lui Ștefan Bănuțescu, coleg „în acel dosit purgatoriu” cu „alți doi uriași autori” contemporani, Leonid Dimov și Sorin Titel. Toți trei, constată criticul, sunt „absenți din prim-planul actualității literare, al confruntărilor de viziuni și opțiuni estetice”, dar această absență nu poate fi decât temporară. În ce-l privește pe autorul *Cărții Milionarului*, are destule „temeiuri de persistență și viabilitate” prin faptul că multe cărți admirabile din recolta ultimilor ani prezintă „afinități cu viziunea și uneori chiar și cu scriitura plâsmuitorului Dicomesei”.

Secțiunea dedicată de *Viața Românească* lui Ștefan Bănuțescu este fericit completată de un text inedit bănuțescian încredințat redacției de Sultana Bănuțescu, fiica scriitorului. Este vorba de nuvela *Condrat*, neîncheiată, reprezentând continuarea nuvelei *Mistreții erau blânzi*, proiectându-ne ca și aceea în lumea fabuloasă a pescarilor din Delta Dunării.

Singurătatea matematicianului

În numărul din iunie al *IDEILOR ÎN DIALOG*, Horia-Roman Patapievici comentează inspirat discursul de recepție al matematicianului Solomon Marcus la Academie (membru corespondent din 1993; titular din 2001): „Discursul profesorului Solomon Marcus a avut patru linii de forță: destrămarea unității culturii și ruperea culturii nu doar în științifică și umanistă, ci într-o puzderie de specialități care nu comunică între ele; explorarea specificului gândirii matematice, din perspectiva demnității spiritului uman; problema educației, din perspectiva unității spiritului uman; în fine, firul matematicii în istorie de la Platon la Edwin Abbot, privind din perspectiva împletirii lui naturale cu umanoarele (întrepătrunderea dintre sagacitatea matematică și talentul literar al marilor creatori, fapt pe care Solomon Marcus îl numește «spiritualitatea matematicii»). Împletind aceste patru fire și firul biografiei sale intelectuale, discursul profesorului Marcus a fost în același timp o lecție *magistrală*, o confesiune, o predică și un dialog *personal* cu înaintașii. Trei ar fi singurătățile matematicianului. Este singurătatea școlară a matematicii, care ține de prejudecățile încorporate în procesul educativ. Este singurătatea disciplinară a matematicii – a ei, între științe, și a matematicienilor, între umaniști. Și mai este singurătatea socială a matematicii, evocată de Gheorghe Țițeica în discursul său de recepție la Academie. [...] Confesiunea plină de patetism a profesorului Marcus își extrage forța din adevărul acestui paradox: deși matematica e

ochiul magic

indispensabilă culturii moderne, iar beneficiile ei sociale sînt fără egal, ea, totuși, rămîne izolată de cultură și de societate, deoarece toate cele trei singurătăți semnalate mai sus se altoiesc pe trunchiul unei singurătăți încă mai mari, care pare a ține de chiar geniul ei: asemenea regelui Midas care era blestemat să transforme în aur tot ce atingea, matematica transformă în matematică tot ce atinge. Ea poate scoate științele din izolarea lor, dar numai cu prețul includerii acestora în singurătatea ei, din care matematica nu poate ieși decît fie încetînd să mai fie matematică, fie transformînd toată societatea în matematicieni.”

După Tîrg

Tîrgul de Carte *Bookfest* s-a încheiat, iar revistele noastre culturale au făcut ultimele consemnări în legătură cu evenimentul de la Romexpo. Din fericire, ca și la ediția de anul trecut, nivelul Tîrgului a fost net superior nivelului jalnic al unor comentarii. Iată-l, în nr. 183 din *SUPLIMENTUL*

DE CULTURĂ, pe „reporterul” Constantin Vică: „«Bookfest» a fost un tîrg lipsit de spectacol (și parțial lipsit de public). Evenimentele standard, lansările de carte, încă mai atrag cititorii, dar pînă cînd? Într-un tîrg în care Cartărescu, Pamuk, Codrescu, Foarță sau Brumar au venit, unde a fost dezbateră, ciocnirea care ar fi produs farmecul? Dintr-o piață de idei ne întoarcem într-una de obiecte, în care e important să vinzi, nu să inovezi. Și așa ceea ce ar fi trebuit să devină momentul de grație al editurilor a ajuns un tîrg mai plicticos decît cel de băuturi. Măcar de acolo puteai pleca bine magnetizat”.

Acum, e greu să-l mai convingem pe junele Vică că la *Bookfest* nu mai aveai loc să arunci un ac, în ultimele două zile, sau că dezbateri au fost sumedenie, chiar dacă „reporterul” *Suplimentului de cultură* n-a fost prezent la ele. Important, ca să-l parafrazăm pe autorul nostru, este să inovezi inclusiv în spațiul osificat al reportajului cultural, oferindu-i publicului cititor nu realitatea din teren, ci propriile fantasme.

Să fie de vină vecinătatea Tîrgului de băuturi, cum ne sugerează ultima propoziție a lui Constantin Vică? Ar fi totuși prea simplu...

Concept de cultură

Revista *BUCHKULTUR*, care apare, o dată la două luni, în spațiul de limbă germană, propune o abordare a fenomenului cultural foarte apropiată de felul cum sînt organizate paginile de internet. De altfel, editorialul numărului, semnat de redactorul-șef, Tobias Hierl, pune problema criticii literare pe internet, unde există mai mult spațiu și mai multă interactivitate. O listă a cărților despre care se vorbește în număr, pe categorii de teme, de la beletristică la fotbal, arată ca o casetă cu hyperlink-uri, pentru cititorul ocupat și selectiv. Autorii, de la Lisa Spalt la Vladimir Sorokin, sînt prezentați *in extenso*, cu „plombe” despre noi apariții, sau despre premii literare, cărora, ca o picanterie, li se dă și valoarea. Secțiunea de mijloc a revistei se ocupă de piața cărții, integrînd fără stridențe și fără să piardă nici un rînd, într-o machetă și economicoasă, și aerisită, reclame, scurte prezentări ale noilor apariții, recomandări ale redacției, cărți ale colaboratorilor, coloane pro și contra pe marginea unui volum. Nu sînt uitate DVD-urile, CD-urile, de pildă cele care înlesnesc învățarea limbilor străine, audiobook-urile. Firește, informarea e completă, cu tot cu posibilitățile de a procura obiectul recenziei, fie el carte, revistă, CD etc. Tipic, nu-i așa, pentru o țară din care nu lipsesc topurile de librărie, „recenziile” librarului, scrise pe mici tablățe, în dreptul rafturilor, într-o încercare, adesea reușită, de a împăca accesul la cultură cu interesele intelectualilor nu neapărat din breaslă. Opera unor oameni care înțeleg că internetul, cu blogurile lui care se opresc, cîteodată, la cărți, nu e doar de combătut, ci și de imitat, într-o combinație de profesionalism cu utilitate care nu îndepărtează publicul de o revistă de carte (culturală, poate, în ciuda titlului, ar fi cam mult spus), ci dimpotrivă.

Cronicar

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Abonamente 2008

România literară

Talon de abonare începînd cu

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 40 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 70 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 140 lei

Nume Prenume
str. nr. bl. sc. et. ap.
sector. localitate. cod poștal. județ.
telefon

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195. Tel.: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Corneliu Ionescu, Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

